

ZELFWAARDERING BIJ JONGEREN MET EEN VERSLAVING

Een interventie met linoleum vanuit positieve psychologie

Anneke Goldsteen

Groningen, 9 januari 2020

Instelling: NHL-Stenden, Leeuwarden

Opleiding: Vaktherapie Beeldend, verkorte route

Relatienummer: 1628611

Onderzoeksinstelling: Verslavingszorg Noord Nederland

Locatie: Kliniek Vossenloo te Eelde

Begeleider: Martine Bootsma

Aantal woorden: 32.227

Aantal woorden zonder bijlagen: 9.842

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1 Inleiding	
1.1 Context	6
1.1.2 aanleiding	7
1.1.3 praktijkprobleem	7
1.1.4 waarde van het onderzoek voor de verslavingszorg	8
1.2 Theoretisch kader	
1.2.1 zelfbeeld en zelfwaardering	8
1.2.2 positieve psychologie	10
1.2.3 krachtbronnen in de beeldende therapie	11
1.2.4 liosnede en het ETC	13
1.3 Het belang voor het vakgebied	14
1.4 Keywords	14
1.5 Centrale vraag, deelvragen en hypothese	15
Hoofdstuk 2 Methodiek	
2.1 Systemisch N=1	16
2.2 Operationalisatie en meetinstrumenten	17
2.3 Onderzoekspopulatie	19
2.4 Privacy en ethische vormgeving	19
Hoofdstuk 3 Resultaten	
3.1 Deelvraag 1	20
3.2 Deelvraag 2	22
3.3 Deelvraag 3	23
Hoofdstuk 4 Conclusies	
4.1 Conclusie	25
4.2 Discussie	28
4.3 Aanbevelingen	28
Literatuurlijst	29

BIJLAGEN

1. Interview met cliënt B	32
1A = verslag nulmeting	33
1B = analyse nulmeting	47
1C = verslag eindmeting	51
1D = analyse nulmeting	64
1E = samenvatting nulmeting en eindmeting	68
2. Zelfwaarderingsmeting voor cliënt B	72
3. Zelfwaarderingsmeting voor het netwerk	73
4. Observatiepunten krachtgericht werken voor Aanwezige observator	74
5. Observatiepunten krachtgericht werken door Cliënt B	77
5A = Analyse observaties door observator en cliënt B	80
6. Interventiebeschrijving	87
7. Verklaring geheimhouding stage-instelling / onderzoeker	91
7a Verklaring geheimhouding NHL-Stenden / Onderzoeker	92
8. Toestemmingsverklaring stage-instelling / cliënt	93
8a Toestemmingsverklaring opleiding NHL-Stenden / cliënt	94
9. Toestemmingsverklaring mentor cliënt	95
10. Advies onderzoeksbegeleider praktijk	96

VOORWOORD:

Een jonge cliënt die heel negatief over zichzelf dacht en zei dat hij zichzelf haatte, had een linsnede gemaakt met een persoonlijk symbool. Het was voor hem een hele toer om het voor elkaar te krijgen maar hij had zijn weerstand overwonnen. Het resultaat mocht er zijn. De cliënt was er echt blij mee, hij was trots en dat deed hem goed. Er was iets bijzonders zichtbaar geworden en zichtbaar gebleven. Hij kon er niet onderuit: "IK heb iets moois gemaakt." Deze ervaring had hij lang niet gehad.

Deze ervaring tijdens mijn stage bij Verslavingszorg Noord Nederland (VNN) inspireerde mij. Voor mij smaakte het naar meer en ik vroeg me af of ik deze positieve ervaring kon herhalen met andere cliënten en zou dat dan hetzelfde uitwerken? Mij sprak vooral de positieve bekrachtiging aan die de interventie uitwerkte. Ik ben al langer geïnteresseerd in het gedachtengoed van de Positieve psychologie en zie hoe deze stroming steeds meer een plek krijgt in de hulpverlening. Milton H. Erickson, psycholoog, (1980) zegt treffend: "It is the patient who does the therapy. The therapist only furnishes the climate, the weather. That's all. The patient has to do all the work." (Erickson in Cauffmann, 2010)

Ik zag kans om mijn onderwijservaringen, waarin gewerkt werd met krachtgericht coachen, te integreren in de therapeutische praktijk. Ik zag bij cliënten veel kwaliteiten, terwijl ze zelf vaak gefocust waren op hun negatieve ervaringen en gedrag. Ik wil graag hun kracht stimuleren zodat ze weer kunnen geloven in zichzelf en vandaaruit een leven zonder verslaving kunnen leiden. Ik wens de cliënten in de verslavingszorg moed, doorzettingsvermogen, geduld, mildheid en respect voor zichzelf toe.

Anneke Goldsteen, januari 2020

SAMENVATTING

Zelfwaardering bij jongeren (16-22 jaar) met een verslaving. In interventie met linoleum vanuit positieve psychologie.

De interventie binnen dit onderzoek is gebaseerd op positieve psychologie en richt zich op het uitlokken van mentale kracht door middel van beeldende therapie bij een jongere met een verslaving en een negatief zelfbeeld. De zelfwaardering neemt toe door de interventie. De jongere leert weer wie ze is en wat ze kan. De gestructureerde techniek van lino'snijden biedt de kans om weerstanden te overwinnen en te ervaren dat ze weer regie heeft over haar leven. Het lino'snijden wordt uitgewerkt in het model van het Expressive Therapies Continuum (Hinz, 2009). Door het ervaren van flow en vitality affects staat ze meer in haar kracht en kan dat gebruiken als krachtbron in haar dagelijkse leven. Ze heeft passieve patronen doorbroken en zich actiever opgesteld. Haar zelfwaardering is gegroeid, ze is trots op zichzelf.

Self-esteem of adolescents (16-22 year) with addiction. An Art therapy intervention with linoleum based upon positive psychology.

The intervention within this research is based upon positive psychology and is designed to provoke the experience of own mental strength by means of Art Therapy for adolescents with addiction problems and a negative self-image. Self-esteem is increased by the intervention. The adolescent is re-acquainted with herself and her strengths. The structured technique of linocut gives opportunity to overcome resistance and to experience the possibility of taking control of life. The connection between the intervention and the Expressive Therapies Continuum (Hinz, 2009) is described. By the experience of flow and of vitality affects, the adolescent experiences strength, which can also be used in daily life. Passivity is changed into a more active approach. This contributed to more self-esteem and pride

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 Context

Bij Verslavingszorg Noord Nederland (VNN), mijn stageplek in 2018, wordt verslaving als volgt gedefinieerd: "Verslaving is een begrip waar veel verschillende opvattingen over bestaan. Verslaving wordt gezien als een ziekte, een gewoonte, een ondeugd of een maatschappelijk probleem. De term verslaving is van toepassing op middelen als alcohol en drugs, maar ook op gewoontes waar mensen geen weerstand aan kunnen bieden. Denk hierbij aan gokverslaving, seksverslaving en internet verslaving." ([VNN, 2017](#))

De visie in de kliniek is gebaseerd op het biopsychosociale (BPS) model. De cliënt is iemand die aanleg heeft voor verslaving maar de factoren er omheen bepalen uiteindelijk zijn gedrag. (Rigter, 2016) Aan de ene kant staat de mens en zijn verslaving centraal maar aan de andere kant wordt ook naar het hele systeem rondom de cliënt gekeken. Nieuwe inzichten gaan uit van de herstelbenadering en vullen het BPS model aan tot een biopsychosociaal-zingeving (BPSZ-model). Waarin naast de domeinen biologisch, psychologisch en sociaal ook het domein zingeving een belangrijke rol speelt. "Vanuit dit model is het tevens van belang om bij de keuze voor een behandeling het gehele model in ogenschouw te nemen en niet alleen een enkele component. Dit betekent dat het uitermate belangrijk is om te letten op de individualiteit van de persoon en wat bij hem of haar aansluit. De kunst is daarbij om niet alleen te kijken naar het domein waar het probleem te lokaliseren is, maar vooral ook naar de domeinen waar hulp, kracht en inspiratiebronnen te vinden zijn die bijdragen aan herstel." (Blaauw e.a. 2018, p779).

In deze kliniek worden verschillende groepen cliënten behandeld. De focus van dit onderzoek ligt op een open jongerengroep in de leeftijd van 14 – 22 jaar. De jongeren zijn opgenomen voor verschillende verslavingen (middelen, game en gokverslaving) en de behandeling duurt 4 maanden. Het behandelplan voor deze doelgroep is in ontwikkeling. Vanuit de Cognitieve Gedragstherapie (CGT) worden er nieuwe behandelingen modulair aangeboden. Uitgangspunt hierbij is oplossingsgericht werken vanuit het boek Simpel (Cauffman, 2010). Het zelfbeeld is beïnvloed door de omgeving en kan worden gecorrigeerd. In behandelingen wordt aan dit doel gewerkt. Er worden op dit moment nieuwe modules ontwikkeld, die op indicatie voorgeschreven worden. Er zijn binnen de kliniek verschillende vormen van behandeling: groepstherapie, PMT, vaktherapie beeldend, individuele psychotherapie, EMDR, systeemtherapie, sociaaljuridische begeleiding, sport en medische begeleiding. In het MDO worden per cliënt de doelen besproken en omgezet naar behandeling. De interventie van mijn onderzoek is besproken en er is meegedacht over de keuze van een cliënt voor het onderzoek.

De beeldende vaktherapie op Vossenloo wordt vormgegeven vanuit een basishouding van acceptatie en veiligheid. Daarnaast wordt er gezocht naar meer inzicht in de reden van verslaving maar ook inzicht in het verslavingsgedrag, het leren uiten en omgaan met gevoelens. De therapie is gericht op het doorbreken

van patronen die het verslavingsgedrag in stand houden. De autonomie en het zelfvertrouwen van de cliënt worden verstevigd. Omdat de therapie meestal gegeven wordt in groepsverband worden er ook sociale vaardigheden geoefend. De beeldende werkvormen worden per week afgestemd tijdens de overdracht vanuit de behandelgroep. Beeldende therapie wekt in eerste instantie vaak weerstand op door onzekerheid over het eigen beeldend kunnen, daarbij is het verplicht, men denkt dat het kinderachtig is en weinig zinvol. Het is daarom belangrijk dat er gezocht wordt naar aanknopingspunten en motivatie bij de cliënt voor de behandeling. Dit is passend bij de herstelbenadering waarin één van de sleutelcomponenten enjoyment is en waar juist de domeinen waar hulp, kracht en inspiratiebronnen te vinden bijdragen aan herstel (Blaauw, 2018). Deelnemers zijn achteraf vaak verrast over de mogelijkheden van de therapie. Ze ervaren het als een plek waar ze hun gevoelens gemakkelijker kunnen uiten dan op een verbale manier. Ze worden er positief bevestigd in hun eigenwaarde.

1.1.2 Aanleiding

De jongeren in de kliniek laten zich tijdens de sessies beeldende therapie vaak negatief uit over zichzelf, ze zijn faalangstig en vinden het moeilijk om nieuw gedrag uit te proberen. Tijdens de behandeling is de houding van de cliënt het uitgangspunt. Cliënten beginnen daarom vaak met laagdrempelige activiteiten zoals kleurplaten. Ze hebben meestal geen realistisch zelfbeeld en schatten hun eigen capaciteiten te laag in. Veel van de jongeren hebben een dubbele diagnose en zijn naast hun verslaving gediagnosticeerd met o.a. depressieve stemmingsstoornissen, angststoornissen, trauma- en stress gerelateerde stoornissen, voedings- en eetstoornissen, persoonlijkheidsstoornissen, misbruik en verwaarlozing. Bij veel van deze stoornissen is een van de symptomen een gering gevoel van eigenwaarde. Ze hebben daarnaast vaak negatieve ervaringen opgedaan in hun jeugd en in de verslavingstijd. Jongeren met een laag zelfbeeld zijn gevoeliger voor verslaving, hierdoor ontstaan vaak negatieve en sombere gevoelens die weer voor een sociaal isolement kunnen zorgen. Gebruik van alcohol en drugs verdoven deze gevoelens. (Trimbos instituut, 2018) Het zicht op hun eigen kracht en kwaliteiten is door de problemen vaak ondergesneeuwd. Het ontbreken hiervan lijkt een risicofactor voor terugval bij verslaving, automutilatie en suicide. (Korrelboom, 2011). Er zijn naast de reguliere therapie trainingen voor het verbeteren van het zelfbeeld. Competitive Memory Training (COMET) is daar een voorbeeld van. Het is een ervaringsgerichte therapie van 8 sessies die binnen de Cognitieve Gedragstherapie valt. Binnen de kliniek is de training bekend maar werd ten tijde van dit onderzoek niet gebruikt. Sinds 2019 is het weer opgenomen in het behandelprogramma voor de jeugd.

1.1.3 Praktijkprobleem

Een verslaving gaat vaak gepaard met een negatief zelfbeeld (Korrelboom, 2011). Er zijn cliënten die zichzelf haten. Vanuit deze houding is het moeilijk om te gaan werken aan herstel, het ondermijnt de behandeling. Er was veel weerstand en ongeloof in het nut van de therapie. Toch is er ook de andere kant.

Mensen die juist binnen de beeldende therapie, trots waren op wat ze hadden gemaakt. Dit verschil is interessant. Bij beeldende therapie gebeurt iets wat je kan stimuleren jezelf te waarderen. Zelfwaardering is één van de pijlers voor een geslaagde behandeling. Het haakt aan bij het BPS-Z model. Bij beeldende therapie wordt zichtbaar wat je kunt, hoe je werkt en welke eigenschappen je bezit om dingen aan te pakken. Beeldende therapie is ego versterkend (Schweizer, 2009). Binnen de kliniek is het werken aan zelfwaardering verweven in de totale behandeling. Het praktijkprobleem is dat er geen inzicht is dat krachtgericht werken binnen beeldende therapie een effectieve manier kan zijn om een negatief zelfbeeld te behandelen.

1.1.4 Waarde van het onderzoek voor de verslavingszorg.

Om jongeren in de kliniek weer te leren hun eigen leven op te pakken is het belangrijk dat hun zelfvertrouwen weer toeneemt. Op meerdere plekken in de kliniek wordt er gewerkt aan het zelfbeeld en aan zelfwaardering. Binnen de kliniek wordt therapie steeds meer op indicatie aangeboden. Voor vaktherapie beeldend betekent het dat er meerdere modules moeten worden ontwikkeld. De interventie "Krachtgericht werken" zal een van de modules worden binnen het nieuwe aanbod. Deze beeldende module wil kwaliteiten stimuleren, competenties ontwikkelen en daarmee de zelfwaardering van jongeren met een verslaving expliciet tot onderwerp nemen en positief stimuleren. Het ontwerp voor de interventie ligt klaar om onderzocht te worden en een deel ervan is al met goed gevolg uitgevoerd bij meerdere groepen en daarom het onderzoeken waard. Met deze ervaringen en het resultaat van het onderzoek kan de module opnieuw worden aangescherpt. Waarbij rekening moet worden gehouden met het feit dat het onderzoek slechts het resultaat geeft over de deelname van één cliënt. Het onderzoek zou herhaald kunnen worden bij meerdere cliënten.

1.2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de begrippen zelfbeeld en positieve psychologie uitgelegd. Daarna zijn er voorbeelden van hoe positieve psychologie is verweven met beeldende therapie. Er is ook aandacht voor onderzoeken waarin dit naar voren is gekomen. De afsluiting geeft aan hoe in het medium krachtgericht gewerkt kan worden.

1.2.1 Zelfbeeld en zelfwaardering

Het begrip zelfbeeld is een breed begrip en wordt op verschillende manieren beschreven. Kohnstamm (Kohnstamm, 2002) schrijft in zijn boek over ontwikkelingspsychologie over het ontstaan van het begrip zelfbeeld. Een volwassene heeft een ik-ben-ik gevoel, maar het is niet gemakkelijk te beschrijven wat dat inhoudt. Het staat vast dat het belangrijk is dat we dat "ik" beleven, wat vooral blijkt als mensen dit niet kunnen, zoals sommige mensen met een psychiatrische ziekte. Er zijn binnen de psychologie verschillende gedachten over het "ik". De psychoanalyticus spreekt over het topje van de

ijsberg waarin de mens zich maar bewust is van een klein stukje van zichzelf. De Jungiaanse visie stelt dat het collectieve bewustzijn veel groter is dan het persoonlijke ik. De Sociale psychologie stelt dat het ik gevoel ontstaat door spiegeling aan onze omgeving. En in de leer theoretische visie binnen de psychologie ziet het "ik" eruit als een ui met verschillende lagen maar uiteindelijk zonder kern. (Geerling & van der Kamp 2010, p.6). In het biopsychosociale-zingeings model ontstaat het "ik" door een samengaan van omgevingsinvloeden maar ook heeft het een uniek eigen karakter.

Het zelfbeeld kan disfunctioneel zijn door allerlei oorzaken die liggen in de verschillende ontwikkelingsfasen. Ervaringen met belangrijke anderen, met name die in de kindertijd, vormen een blauwdruk voor de ontwikkeling van het zelfbeeld. Dit kan resulteren in een persoonlijkheid gekenmerkt door tekortschietende vermogens zoals een onvermogen in het aangaan van conflicten of relaties. Bij een normale ontwikkeling worden positieve en negatieve waarderingen van de cliënt geïntegreerd tot een realistisch zelfbeeld. (Geerling & van der Kamp, 2010, p.9). Bij een disfunctioneel zelfbeeld krijgen de negatieve waarderingen de overhand en worden in de hersenen vastgelegd in een onrealistisch zelfbeeld. Dit kan uitlopen in een hoge zelfwaardering die zwakke kanten verbergt en narcistisch kan zijn of in een lage zelfwaardering die de eigen (sterke) kanten onderwaardeert of zelfs ontkent of afbreekt. (Eurlings-Bontekoe & Snellen, 2010).

De ontwikkeling van het zelfbeeld kunnen we onderverdelen in vier fasen:

- *Zelfbewustzijn*: Mensen kunnen in tegenstelling tot dieren over zichzelf nadenken, ze kunnen vooruitdenken en samen met de ontwikkeling van de taal heeft zich een bewustzijn kunnen ontwikkelen. Het kind leert in zijn babyjaren dat hij niet samenvalt met zijn moeder. Het kind leert dat er een ik is en een jij.
- *Zelfvertrouwen*: het kind leert vanuit het zelfbewustzijn dat het zijn omgeving kan beïnvloeden. Het kind leert initiatief te nemen. Hij leert erop vertrouwen dat hij autonoom mag zijn en dat anderen daar (positief) op reageren.
- *Zelfwaardering*: het kind ontwikkelt vanuit zelfvertrouwen het vermogen om tevreden te zijn over wat hij kan. Het kind leert d.m.v. de reacties van anderen trots of schaamte te voelen. Nog later leert het kind onafhankelijk van anderen zichzelf te beoordelen.
- *Zelfkennis*: het kind kan zichzelf van een afstand bekijken. Dat is volgens de psychoanalyticus zeer beperkt en volgens de sociaalpsychologen is dat vooral door anderen ingegeven. Zelfkennis is ook dat wat een mens aan zichzelf ervaart. (Geerlings & van der Kamp 2010, p.7)

In dit onderzoek is van deze vier fasen zelfwaardering als centraal concept gekozen. Een aantal elementen binnen beeldende therapie is erg geschikt voor

het stimuleren van de zelfwaardering. Te denken valt aan het blijvende karakter van beeldend werk, het ervaren van flow, het trots zijn op proces en product en het overwinnen van weerstand (Bergstra, 2012). Zelfwaardering wordt in psychologische testen onderzocht. Bijvoorbeeld in de Nederlandse Persoonlijkheids Vragenlijst (NPV). Een item in de test is de Zelfwaardering. Over de zelfwaarderingsschaal wordt het volgende gezegd: "Hoogscissors geven te kennen een positieve instelling te hebben en zich gemakkelijk te kunnen aanpassen. Ze geven aan actief en levenslustig te zijn, moed en initiatief te tonen en in het algemeen opgewekt en op beheerste wijze in het leven te staan. Ze voelen zich op vele terreinen van het leven competent en zijn ook tevreden met het werk dat zij doen. Laagscissors hebben een uiterst gering gevoel van competentie en een lage zelfwaarde. Hoge scores kunnen wijzen op een gezonde zelfwaardering, maar eveneens op een superieure zelfpresentatie en het loochenen van zwakke kanten in het kader van primaire narcistische dynamiek." (Eurelings-Bontekoe & Snellen, 2010, p.174)

1.2.2 Positieve psychologie

"Het is beter een kaars te ontsteken dan te klagen over de duisternis' Lao Tse (Korthagen & Nuijten, 2015)

Deze uitspraak geeft het gedachtengoed van de Positieve Psychologie kort en krachtig weer en het is een van de inspiratiebronnen voor dit onderzoek. De grote aandacht voor klachten wordt in de laatste decennia binnen de psychologie als eenzijdig ervaren. Tussen 1970-2000 werd er in de internationale literatuur 54.000 keer over depressie gepubliceerd, 41.000 keer over angsten en slechts 400 keer waren er onderzoeken waar het woord vreugde in voorkomt. (Meyers, 2000 uit Bannink, 2011). Psycholoog Martin Seligman (Bannink, 2013, p.11), grondlegger van de Positieve Psychologie, ontwikkelde met collega's een visie die zich richt op de krachten van mensen, omdat hij vond dat er net zoveel aandacht zou moeten zijn voor wat mensen gelukkig maakt, als voor wat mensen ongelukkig maakt.

"Positieve psychologie is een stroming binnen de psychologie die de nadruk legt op mogelijkheden, in plaats van onmogelijkheden. Positieve psychologen doen onderzoek naar omstandigheden waarbij mensen tot bloei komen en technieken die het welbevinden van mensen bevorderen. Denk maar aan onderzoek naar succes, geluk, plezier, welbevinden, vriendschap, empathie en liefde. Positieve psychologie manifesteert zich als een tegenhanger van reguliere psychologie, die zich meer richt op 'onmogelijkheden' en op psychologische problemen zoals angst, depressie, stress_en 'afwijkend' gedrag." (Bohlmeijer, 2016, p165). Positieve psychologie kent drie kerntherma's: positieve emoties, positieve individuele kenmerken en positieve instituties. (Rigter, 2016). Ook binnen de beeldende vaktherapie heeft deze stroming navolgers gekregen en in dit onderzoek komt vooral het thema positieve individuele kenmerken aan de orde.

1.2.3 Krachtbronnen in de beeldende therapie.

Het zoeken naar kracht en zelfwaardering, zoals expliciet verwoordt in de Positieve Psychologie, is verweven in de beeldende therapie. Er zijn binnen de beeldende handelingen veel aanknopingspunten waarin de cliënt zijn kracht kan ervaren en waardoor zijn zelfwaardering groeit. In de vakliteratuur wordt op verschillende manieren over zelfwaardering gesproken. Begrippen als flow, vitality affects, zelfacceptatie, welbevinden en het ontdekken van de eigen mogelijkheden zijn allemaal nauw verwant aan zelfwaardering. Bij de analoge procestheorie (Smeijsters, 2008) worden vitality affects genoemd als krachtbron voor zelfwaardering. Met vitality affects wordt bedoelt dat tijdens het beeldende werken er dynamische processen op gang komen, er ontstaat een vlaag van intensieve activiteit. "De cliënt kan in handeling, klank, beeld of beweging een plotselinge, in intensiteit toenemende, kortdurende activiteit ontplooiën." (Smeijsters, 2008, p240). De cliënt wordt zich hierbij bewust van zijn eigen kracht. Het uitlokken van vitality affects is daarom van belang bij deze interventie.

Een andere ervaring die als krachtbron voor zelfwaardering gezien kan worden is flow, "... een innerlijke energiestroom die wordt gekenmerkt door het ervaren van een beweging van binnenuit de persoon, een gevoel van stromen". Bij flow is er een optimale balans tussen iemands capaciteiten en wat de situatie vraagt. Het voelt alsof dingen haast vanzelf gaan". (Korthagen & Nuijten, 2015, p43). Flow helpt om de deelnemers diep te laten ervaren welke krachten ze bezitten en welke uitwerking dat op ze heeft. Dit kan ontstaan tijdens het beeldend werken. Er ontstaat een diepe tevredenheid en wordt zelfs zichtbaar aan de fysieke verschijning van de persoon, hij begint te stralen. Deze theorie kan worden geïntegreerd met de door mij ontworpen interventie. Uitgangspunt daarbij is: om vertrouwen te hebben in het eigen gezonde gedrag is het nodig dat de deelnemer zichzelf positief waardeert. Om dat te stimuleren is zicht op en het ervaren van de eigen kwaliteiten belangrijk. Mensen voelen zich krachtiger en handelen effectiever als ze vertrouwen hebben in hun eigen "psychologische kapitaal". (Korthagen & Nuijten, 2015). In dit onderzoek wordt gekeken naar flow als een manier om op diep en geïntegreerd niveau kracht en levenslust te ervaren die de zelfwaardering voedt.

Ellen Budde (in: Smeijsters 2008, p.191) omschrijft dat het ontdekken van de eigen mogelijkheden de zelfwaardering stimuleert. In haar doelstellingen voor beeldende therapie formuleert ze het als volgt: "Het beeldend medium kan emoties tot expressie brengen, kan een appél doen op het structureren, kan conflicten weerspiegelen, helpt bij het ontdekken van de eigen mogelijkheden, biedt de mogelijkheid tot sociaal contact en stimuleert daardoor het sociale functioneren en geeft de gelegenheid nieuw gedrag te oefenen."

In de generieke module vaktherapie (Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGZ, 2017) wordt zelfwaardering onder gebracht bij het welbevinden van de cliënt en benoemt als het vertrouwen krijgen in het eigen vermogen en linkt het aan het begrip zelfacceptatie. Het welbevinden is belangrijk om preventief psychische aandoeningen te voorkomen of te verminderen. Ze richt zich daarin onder andere

op: zelfacceptatie, persoonlijke groei en autonomie. Vaktherapie kan cliënten helpen deze eigenschappen te ontwikkelen. Ze noemt daarin onder andere: het zelf handelen, wederzijds positief bevestigen, werken op basis van sterke punten en vertrouwen krijgen in het eigen vermogen.

Ook binnen de theorie van het Expressive Therapies Continuum (ETC) (Hinz, 2009) is sprake van werken met kracht. Er kan een krachtige creatieve ervaring ontstaan (flow) als het beeldende product samenvalt met de innerlijke beleving. (Fikke & Penzes, 2017). Dit kan voorkomen in alle lagen van het ETC dit kan leiden tot een vergroot draagvlak en groei in zelfwaardering bij de cliënt. Een voorbeeld hiervan wordt hier later uitgewerkt bij de techniek Linosnede.

Een bruikbare theorie voor dit onderzoek naar zelfwaardering is het werken met de Gezonde Volwassene en het Blijve Kind uit Schematherapie. De focus is bij beide modi gericht op welbevinden, kracht en versterken van het positief affect (Haeyen, 2015). Bij schematherapie gaat men ervan uit dat binnen ieder mens een dialoog gaande is met verschillende stemmen die hem positief of negatief beïnvloeden. Schematherapie wil de gezonde modi stimuleren en de ongezonde modi laten afnemen. Suzanne Haeyen geeft aanwijzingen voor interventies gericht op zelfacceptatie en het trainen van compassie. Zelfwaardering kan helpen bij zelfacceptatie. Belangrijk is dat mensen leren om oordeelvrij te kijken naar zichzelf en hun werk. Mensen met een laag zelfbeeld zijn soms geneigd onverschillig te doen over hun werk of om het weg te gooien. Beeldende therapie is een goede oefenplaats om respectvol om te gaan met jezelf en de dingen die je maakt.

Dat vaktherapie zich goed leent voor het stimuleren van zelfwaardering blijkt uit onderstaande onderzoeken.

Een Deens onderzoek (Hellum, R., Jensen, S. & Nielsen, A., 2017) laat zien hoe, door middel van een cursus Creatief Schrijven, de zelfwaardering van mensen met een langdurige alcoholverslaving, groeide. Dit werd grotendeels veroorzaakt door het ontdekken van eigen kwaliteiten die helemaal buiten beeld waren geraakt. Het centraal zetten van dromen en mogelijkheden, in plaats van te focussen op de verslaving, werkte hierbij zeer stimulerend. Met de toename van zelfwaardering kunnen mensen weer gaan geloven in het positieve effect van hun daden en krijgen weer hoop. Cliënten hebben zich soms geïdentificeerd met hun verslaving: ze *zijn* een verslaafde. Zo worden ze ook vaak door de buitenwereld benaderd. De vraag: "wie ben ik buiten mijn verslaving" werkt identiteitsversterkend en voedt de eigenwaarde.

Zelfwaardering kan op verschillende manieren worden versterkt. Er is een confronterende beeldende manier binnen de verslavingszorg die uitgaat van The First Step Series: Art Therapie for early substance abuse treatment (Holt, E. & Kaiser D.H. 2009) een onderzoek gebaseerd op Motivational Interviewing. De drie stappen die in het onderzoek gemaakt worden gaan over de crises in het heden, de verbinding naar een nieuw leven, de droom van de toekomst. De confrontatie met het heden maar vooral het zichtbaar maken van de droom en de mogelijkheden daarin geeft mensen motivatie om door te gaan. In de

positieve psychologie is hoop een belangrijk thema. Als er doelen worden gesteld vanuit hoop, is de kans van slagen van een behandeling groter. (Bannink 2015). Beeldende therapie helpt cliënten hun mogelijkheden te ervaren en daardoor hun zelfwaardering te verstevigen.

1.2.4 Linosnede en het ETC

Het uitlokken van vitality affects en flow, als krachtbronnen voor zelfwaardering, kan toegepast worden bij veel beeldende handelingen. In dit onderzoek zijn de mogelijkheden met lino snede uitgewerkt omdat het een veelzijdige techniek is die op veel manieren mensen in beweging kan brengen. Een lino snede is een diepdruk. Delen van het oppervlak worden weggesneden. Men kan spelen met structuren die door het wegsnijden ontstaan. Er kan in meerdere kleuren worden afgedrukt. Bij het afdrukken wordt de inkt uitgerold met een roller op een plaat. Daarna kan de plaat worden afgedrukt. (Smith & ten Holt, 1980, p87). Het past goed bij de doelgroep van het onderzoek, jongeren met een verslaving. De kans op een succeservaring is groot. Dat heeft vooral met het gestructureerde werkproces te maken, wat goed past bij cliënten die zich in eerste instantie onveilig voelen of moeite hebben met het uiten van emoties. (Lavrijsen, 2017). Lavrijsen baseert zich op de theorie van het Expressive Therapies Continuum (ETC) (Hinz, 2009). Het ETC gaat ervan uit dat weerbarstige materialen zoals lino helpen om cognitieve ervaringen op te roepen. Het werken vanuit cognitie geeft mensen houvast en kan later uitgebouwd worden naar het oproepen van ervaringen in andere lagen. Volgens de theorie van het ETC functioneert een mens optimaal als alle lagen goed ontwikkeld zijn. Het letterlijk sturen van de guts wordt ervaren als invloed uitoefenen op het werkstuk. Analooq hiearaan kan de cliënt oefenen met het terugkrijgen van de regie over zijn leven. Andere kwaliteiten die zichtbaar worden zijn: geduld en doorzettingsvermogen. Er worden in alle lagen kwaliteiten zichtbaar die in deze interventie (non) verbaal worden bevestigd om de zelfwaardering te stimuleren. Deze interventie heb ik een aantal keren met verschillende groepen doorlopen en steeds met succes, de cliënten gingen op in hun werk, waren trots en konden ervan genieten. Hun eigenwaarde groeide. Het zette mij ertoe aan om deze interventie te gaan onderzoeken.

Expressive Therapies Continuum (ETC) en linoleumsnede		
Laag	Niveau en Handelingen	Niveau en Handelingen
4	Creatief niveau Een op alle lagen te ervaren flow en of vitality affects	
3	Cognitief - Stappenplan maken en volgen - Overzicht houden - Overzetten van ontwerp op de linoplaat	Symbolisch - persoonlijk helpend symbool zoeken: geschikt voor zelfonderzoek. - Verbinden verleden, heden toekomst: een symbool wat klopt

	• Werken in spiegelbeeld	• combinatie van beeldende metaforen en taal
2	Perceptueel • doelgericht werken met beeldelementen • gevoel voor compositie • esthetisch ordenen, complex geheel	Affectief • Verbonden voelen d.m.v. kleurkeuze, keuze symbool, structuur • Dynamische en expressieve vormen en kleuren gebruiken • gevoel voor schoonheid en effect • Afdrukken: het symbool wordt zichtbaar
1	Kinesthetisch • Bewegen tijdens het gutsen (lange of korte bewegingen, veel of weinig druk geven) • Met rollers grote vrije bewegingen maken	Sensomotorisch • Fijne motoriek gebruiken tijdens het sturen van de guts • Structuren maken • Ritmisch gutsen

1.3 Het belang voor het vakgebied

Het belang voor het onderzoeken van het effect van Krachtgerichte werkvormen bij jongeren met een verslaving is van belang voor vaktherapie. De interventies binnen dit onderzoek richten zich op het uitlokken van kracht bij de cliënt waardoor zijn zelfwaardering kan toenemen en waardoor de behandeling meer effect heeft. Er zijn onderzoeken over zelfwaardering en onderzoeken over verslaving maar de combinatie met positieve psychologie is niet onderzocht. Mede omdat deze stroming op dit moment actueel is, is het relevant om resultaten daarvan te onderzoeken. In het onderzoek wordt speciaal aandacht gevraagd voor het werken met linsnede. Dit zou aanleiding kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Er is ook aandacht voor het effect van exposeren van het werk op het zelfbeeld van cliënten.

Micro: Door de resultaten van het onderzoek krijgt cliënt B inzicht of krachtgericht werken bij beeldende therapie zijn zelfwaardering stimuleert.

Meso: De verslavingskliniek VNN krijgt, door het onderzoek, inzicht in het resultaat van krachtgericht werken binnen beeldende therapie.

Macro: Bij een positief resultaat krijgt de Federatie Vaktherapeutische Beroepen (FVB) een groter aanbod van vaktherapie beeldend voor jongeren met verslaving. Hierdoor wordt het beroep verder ontwikkelt.

1.4 Keywords:

Positieve psychologie, zelfwaardering, verslaving, vaktherapie beeldend, linsnede, ETC

1.5 Centrale vraag, deelvragen en hypothese:

Centrale vraag:

Welk resultaat heeft de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving" binnen beeldende vaktherapie op de zelfwaardering van cliënt B met verslavingsproblematiek?

Deelvraag 1:

In welke mate is de zelfwaardering van cliënt B volgens zichzelf en volgens zijn netwerk gegroeid na het toepassen van de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving".

Deelvraag 2:

Welke uitleg en verdieping geeft cliënt B naar aanleiding van de vragenlijst over zelfwaardering?

Deelvraag 3:

Welke elementen uit de interventie hebben bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B die meewerken aan een positieve zelfwaardering?

Hypothese:

De verwachting is dat er bij cliënt B, na het volgen van de sessies en het evalueren van de interventie Krachtgericht werken, een positieve verandering plaats heeft gevonden wat betreft zijn/haar zelfwaardering.

De cliënt wordt in de module bevestigd in zijn kwaliteiten. Hij ervaart zijn kwaliteiten door het maken van een linoleumsnede. Door in te gaan op de verschillende appés die deze techniek met zich meebrengt, o.a. het omgaan met weerstand, kan een cliënt ervaring opdoen die hem op veel lagen bevestigd. Het gestructureerde aanbod waarin hij stapsgewijs ervaart dat hij kwaliteiten heeft en tot een werkstuk kan komen, geeft een succeservaring. Door dit proces en door het tastbare bewijs, in de vorm van het werkstuk, kan deze ervaring ervoor zorgen dat de cliënt meer waardering krijgt voor zichzelf. In een analoog proces kan deze ervaring een positief effect hebben voor zijn dagelijks leven.

HOOFDSTUK 2 METHODIEK

2.1 Systemische N=1

Dit onderzoek is een systemische N=1 onderzoek wat wil zeggen dat er bij een individu wordt onderzocht wat de uitwerking op het gedrag van het individu is van de aangeboden interventie. Ook het netwerk (systeem) van de cliënt wordt bij het vaststellen van de gedragsverandering betrokken. Een N=1 onderzoek wordt ook wel een casestudie genoemd, of een gevalstudie. Het houdt ook in dat er op verschillende momenten wordt gemeten of geobserveerd wat de behandeling met de cliënt doet.

Er is in dit onderzoek gekozen voor een N=1 onderzoek omdat de complexiteit van het meten van gedragsveranderingen binnen de hulpverlening beter vorm krijgt als er op meerdere manieren gemeten wordt. Daar leent N=1 zich goed voor. Het evalueren van een interventie en het professionele handelen, kunnen op deze manier goed worden onderzocht.

Tevens is er een mogelijkheid dat een andere onderzoeker dit onderzoek nogmaals uitvoert, waardoor er gestapeld kan worden en de resultaten vergeleken kunnen worden. (Handleiding N = 1 Tool, 2014)

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Deze combinatie van meerdere methodes (triangulatie) verhoogt de kwaliteit van onderzoeksresultaten en is kenmerkend voor een N=1. (Verhoeven, 2014)

Kwalitatieve onderzoeksmethoden zijn gebaseerd op systematisch verkregen gegevens die gebaseerd zijn op gesprekken, interviews, observaties etc. Het doel ervan is om sociale verschijnselen en in het geval van dit onderzoek de gedragsveranderingen in hun context te begrijpen waarbij de sociale omgeving wordt betrokken bij het trekken van conclusies over de betekenissen. (Verhoeven, 2014)

Kwantitatieve onderzoeksmethoden zijn gebaseerd op systematisch en cijfermatig verkregen gegevens in de vorm van tabellen en grafieken. Zij hebben bij dit onderzoek tot doel om inzicht te krijgen in veranderingen bij de cliënt, toegespitst op zelfwaardering. (Verhoeven, 2014)

Een nadeel van een systemische N=1 onderzoek is dat er geen controlegroep is omdat het hier specifiek om het gedrag van één cliënt gaat. Alleen het netwerk van de cliënt, de therapeut en de cliënt zelf kunnen zien of er veranderingen zijn opgetreden.

2.2 Operationalisatie en Meetinstrumenten.

Deelvraag 1: *In welke mate is de zelfwaardering van cliënt B volgens zichzelf en volgens zijn netwerk gegroeid na het toepassen van de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving".*

Data-verzameling en instrument: De vragenlijst (bijlage 2 en 3) is deels overgenomen uit de, in de inleiding besproken, methode COMET (Korrelboom, 2011), en wordt afgenomen om de mate van zelfwaardering vast te stellen. Er wordt gebruik gemaakt van de Rosenberg Self-Esteem Scale. Deze test werd ontwikkeld door dr. Morris Rosenberg die veel studie deed naar zelfwaardering. De vragenlijst wordt binnen de kliniek gebruikt als onderdeel van het stellen van een indicatie wat betreft zelfwaardering. De vragenlijst wordt afgenomen aan het begin en aan het eind van de interventie en vindt plaats voor het interview. De vragenlijst wordt ingevuld door de cliënt en zijn netwerk. Er zijn 10 uitspraken over hoeveel of weinig de persoon zich zelf waardeert. Elk van de positieve verklaringen wordt gescoord tussen de 0 (totaal niet mee eens) en de 10 (volledig mee eens). Elk van de negatieve verklaringen worden omgekeerd gescoord (10 = totaal niet mee eens en 0 = volledig mee eens).

Meetmomenten: De vragenlijst werd twee keer afgenomen. Aan het begin van de interventie, voor het interview. Aan het eind van de interventie voor het afsluitende interview.

Data-analyse: De resultaten van de vragenlijst werden verwerkt in een tabel en Excelbestand. Per meting werden de resultaten van de stellingen weergegeven. Er is gebruik gemaakt van de N=1 tool die door de opleiding Vaktherapie is ontwikkeld (Stenden Hogeschool, School Social Work & Art Therapies, 2017). De resultaten van de vragenlijst van de twee meetmomenten werden in dit programma geplaatst. Waarbij vraag 2, 5 en 9 gespiegeld werden omdat het vragen zijn naar een negatieve beleving. Met de tool werd de NAP-score en de Cohen's en de Gower Legendre Index (GLI berekend) berekend. De NAP-score laat zien of er een verandering is opgetreden tussen twee meetmomenten. In dit geval of er verandering is geweest in de zelfwaardering van cliënt B bij de nul- en de eindmeting. Aan de hand van de Cohen's d werd er berekend hoe sterk de verandering is geweest tussen de metingen (N=1 Tool, 2017). De uitkomsten van de analysetechnieken worden weergegeven en besproken. De GLI, ten slotte, laat zien in hoeverre er overeenstemming is tussen de observatoren. Als deze laag is, is de uitkomst als minder betrouwbaar te beschouwen.

Deelvraag 2: *Welke uitleg en verdieping geeft cliënt B naar aanleiding van de vragenlijst over zelfwaardering?*

Data-verzameling en instrument: Een semigestructureerd interview (bijlage 1) van 60 minuten, wat inhoudt dat er open vragen zijn over de zelfwaardering van de cliënt met als uitgangspunt de ingevulde vragenlijst. Deze vragenlijst is in het gesprek verduidelijkt en verdiept. Topics in het gesprek zijn: zelfwaardering, kwaliteiten en vaardigheden, gedachten over zichzelf.

Het gesprek begon met een introductie, de interviewer stelde de cliënt op zijn gemak door belangstelling te tonen in en kwam tot het doel en de inhoud van het interview. Het interview werd op een rustige plek gehouden met voldoende privacy.

Meetmomenten: Het interview werd twee keer bij cliënt B afgenomen. De nulmeting (bijlage 1A) voor het begin en de eindmeting (bijlage 1C) aan het eind van de module.

Data-analyse: Het interview werd opgenomen en uitgetypt. De inhoud werd geanalyseerd door middel van een kwalitatieve analyse. Hierbij werden de volgende stappen gemaakt. Het gesprek heeft een aantal topics uit de vragenlijst van deelvraag 1 en anderen die uit het interview naar voren komen. De antwoorden werden, na analyse (zie bijlage 1B nulmeting en 1D eindmeting), samengevat (zie bijlage 1^E) en ten slotte vergeleken. In de vergelijking wordt duidelijk hoe de cliënt op de verschillende meetmomenten over zichzelf denkt, of hij zichzelf waardeert, welke kwaliteiten en vaardigheden hij ziet, welke achtergronden hij ziet voor zijn mate van zelfwaardering en welke dingen hij nog wil leren wat betreft zelfwaardering.

Deelvraag 3: *Welke elementen uit de interventie hebben bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B die meewerken aan een positieve zelfwaardering?*

Data-verzameling en instrument: Niet participerende observatie. (Bijlage 4). Dit betekent dat de observator, een niet participerende therapeut, elke sessie aanwezig is en observeert. De cliënt vulde na de sessie ook een observatieformulier in (bijlage 5) Dit gebeurde aan de hand van gestructureerde observatielijsten.

Meetmomenten: De observaties (bijlage 4 en 5) werden, tijdens of na elk van de acht sessies, ingevuld.

Data-analyse: De ingevulde observatielijsten werden geanalyseerd door middel van een kwalitatieve analyse. Er werd naar zowel het verbale als het non-verbale gedrag van de cliënt gekeken. De focus lag op het observeren van flow en vitality affects. Elk observatiepunt is onderverdeeld in 3 deelvragen, die vragen om a. de activiteit van de cliënt tijdens de observatie, b. het (non) verbale gedrag van de therapeut, c. het (non) verbale gedrag van de cliënt.

Het geobserveerde positieve gedrag werd ondergebracht bij de verschillende activiteiten in de therapie. Er kan dan ingezoomd worden op de elementen die het positieve gedrag uitlokken. Deze activiteiten binnen de interventie lopen grotendeels gelijk aan de fasen binnen de therapie en zijn gestoeld op de creatief therapeutische driehoek (Smeijsters, 2008). Het gaat om de volgende elementen: de inleiding, het werken aan de opdracht, het medium zelf, de evaluatie, het gedrag van de therapeut en nog een aantal algemene waarnemingen die de hele sessie aanwezig waren. De overige omstandigheden die de sessies beïnvloed hebben, konden worden ingevuld bij vraag 12 en worden apart genoemd. De uitkomsten van beide respondenten worden met elkaar vergeleken. (Verhoeven, 2014)

2.3 Onderzoekspopulatie

Cliënt B maakt bij de beeldende vaktherapie deel uit van een groep van 5 jongeren met een verslaving tussen de 17 – 22 jaar met een dubbele diagnose. Cliënt B is een jonge vrouw van 22 jaar. Ze is al zeven jaar ernstig verslaafd aan verschillende middelen zoals: tabak, cannabis, coke, alcohol en gamen. Ze auto-mutileert geregeld en heeft eetbuien. In het verleden is ze slachtoffer geworden van een loverboy. B heeft contact met haar ouders, die op haar derde zijn gescheiden. De band met moeder en stiefvader is complex en er is veel ruzie tussen B en haar moeder. Ze krijgt vaak de schuld van dingen die misgaan. De band met vader is goed maar hij kon haar niet altijd voldoende aandacht geven. B heeft een broer met wie ze een goede relatie heeft. B heeft PTSS-klachten, door een sterfgeval. B is zeer perfectionistisch en heeft een laag zelfbeeld. B heeft een opleiding aan het HBO niet af kunnen maken i.v.m. haar problemen en werkte tot voor kort voor een uitzendbureau. Ze woont bij een vriendin. Sinds kort is de diagnose ADD gesteld. Cliënt B is een intelligente, creatieve vrouw. B heeft moeite om te plannen en tot uitvoering van haar ideeën te komen. Ze geeft aan te willen werken aan haar zelfbeeld, relaties, emoties en het verbeteren van haar stemming.

2.4 Privacy en ethische vormgeving in kader van het onderzoek

De persoonsgegevens die verzameld zijn in het kader van dit onderzoek worden strikt vertrouwelijk behandeld. Alle zorgverleners werken onder een contract waarin geheimhouding is verzekerd. De resultaten van het onderzoek zijn nooit te herleiden tot individuele deelnemers. Er worden geen persoonsgegevens aan derden gegeven voor ander gebruik. De cliënten die meewerken aan dit onderzoek doen dat geheel vrijwillig. De illustraties in dit onderzoek zijn geplaatst na nadrukkelijke toestemming van de betreffende cliënt.

HOOFDSTUK 3 RESULTATEN

3.1 Resultaten deelvraag 1: *In welke mate is de zelfwaardering van cliënt B volgens zichzelf en volgens zijn netwerk gegroeid na het toepassen van de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving".*

Tabel 1, Groei Zelfwaardering

Uitkomstmaten:	NAP	Cohens'd	GLI
score	0,46	0,03	Nulmeting: 0,79 Eindmeting: 0,82

Toelichting:

De scores in tabel 1 geven de gemeten groei aan van de zelfwaardering van cliënt B. De scores zijn berekend vanuit een overall score. Afzonderlijke scores van deelvraag 1 kunnen bekeken worden in tabel 2 *Uitsprakenlijst*.

NAP

De NAP (Non-overlap of All Pairs) meet of er vooruitgang is geweest. De NAP-score is altijd een waarde tussen de 0 en de 1. Een vooruitgang is betekenisvol vanaf 0,65 en een achteruitgang is bij 0,35 van betekenis. (Landman, 2012). De NAP-score is 0,46 waaruit blijkt dat er een kleine achteruitgang in zelfwaardering is geweest maar die is niet van betekenis omdat hij hoger is dan 0,35.

Cohen's d

De Cohen's d score laat zien in welke mate er vooruitgang is.. De score kan variëren tussen zeer klein ($d=0,01$) of zeer groot ($d=1,20$ of hoger). (Landman, 2012). De gemeten score in dit onderzoek geeft een minimale vooruitgang aan namelijk $d=0,03$.

GLI

De Gower Legendre Index (GLI) meet of er overeenstemming is in de antwoorden van beide respondenten. De GLI wordt gemeten tussen de 0 en de 1. Hoe sterker de GLI bij de 1 komt, hoe sterker de overeenstemming. Als de GLI boven de 0,70 komt is er voldoende overeenstemming om betrouwbaar te zijn (Landman, 2012) In de nulmeting in dit onderzoek is de GLI 0,79 en bij de eindmeting 0,82. Er is voldoende overeenstemming en dus betrouwbaar.

Tabel 2, Uitsprakenlijst

Twee respondenten (cliënt en mentor) vulden voor deelvraag 1, 10 uitspraken (bijlage 2 en 3) over zelfwaardering in. Ze deden dit twee keer, bij de nulmeting en de eindmeting. Hieronder de resultaten. De scores van vraag 2, 5 en 9 zijn gespiegeld omdat er een negatieve waarde gevraagd wordt, ze zijn in de tabel rood gekleurd. Dit betekent voor de scores dat 1=10, 2=9, 3=8, 4=7, 5=6, 6=5, 7=4, 8=3. 9=2, 10=1. Waarin de gemeten score het eerste getal is en de gespiegelde score het tweede getal is.

	Nul-meting	Cliënt	Mentor	Eind-meting	Cliënt	Mentor
Wave 0=nulmeting, 1=eindmeting		0	0		1	1
Vraag 1 Tevreden met mezelf		8	5		7	7
Vraag 2 Ik deug niet		6	8		8	8
Vraag 3 Ik heb kwaliteiten		10	9		10	7
Vraag 4 Ik kan goed doen, het als anderen		9	7		5	8
Vraag 5 Niet veel om trots op te zijn		8	8		8	5
Vraag 6 Doorzettingsvermogen		3	8		5	10
Vraag 7 Ik ben waardevol		7	8		8	6
Vraag 8 Ik wou dat ik meer respect voor mezelf had		4	3		7	8
Vraag 9 Ik ben een mislukkeling		7	8		7	6
Vraag 10 Positief over mezelf		6,5	7		5	6

Toelichting:

Tabel 2 geeft inzicht in de antwoorden op de vragenlijsten van de verschillende respondenten. Hierdoor kan er genuanceerder worden bekeken waar en hoeveel groei van zelfwaardering er is. Wat opvalt is dat er bij de vragen 6 en 8 veel groei is waargenomen.

3.2 Resultaten deelvraag 2: Welke uitleg en verdieping geeft cliënt B naar aanleiding van de vragenlijst over zelfwaardering?

De interviews leverden een verdieping op van de vragenlijst. Dit is samengevat onder de volgende topics:

Kwaliteiten: Cliënt B kijkt genuanceerder naar zichzelf. De focus op haar hoge IQ is afgenomen. Ze ziet nu dat het meer gaat over de manier waarop ze over zichzelf en anderen denkt. De beschrijvingen van de kwaliteiten zijn tijdens de eindmeting door de cliënt vaak beschreven als "dat gaat beter". De verbeterde kwaliteiten gaan vooral over het realistischer inschatten van zichzelf, over milder zijn voor zichzelf en minder afhankelijk zijn van de mening van anderen. Ze ervaart dat ze door anderen niet opgegeven wordt als ze fouten maakt. Haar fouten vallen niet meer samen met haar identiteit, ze kijkt positiever tegen zichzelf aan.

Negatieve gedachten en valkuilen: Negatieve gedachten blijven een struikelblok voor cliënt B. De toon is in de eindmeting milder. Ze is minder gefrustreerd en accepteert meer dat ze fouten maakt maar moet daarin blijven investeren. Wat opvalt is dat ze niet meer zo warrig is maar helder na kan denken over zichzelf. Ze denkt minder zwart wit. Haar ADD blijft ze lastig vinden, ze denkt dat ze daardoor minder goed functioneert dan anderen.

Achtergrond: In de eindmeting is de achtergrond van cliënt veel minder ter sprake gekomen. Wat overbleef was de hoge lat die ze voelde bij haar ouders en op school. Met haar vader heeft ze een goede band, de band met haar moeder is een stuk complexer. Haar ouders zijn gescheiden en bij haar moeder en stiefvader voelde ze zich de zondebok. Het heeft haar negatief beïnvloed.

Wensen voor de toekomst: De toekomstverwachtingen van cliënt B zijn in de eindmeting minder ter sprake gekomen. Beide metingen geven wensen en dromen aan die elkaar aanvullen. Wat wel opvalt is dat het beter leren omgaan met haar IQ niet meer ter sprake komt. Ze verlangt er naar om iets te betekenen in de wereld. En daarbij past een veilig nest als uitgangspunt maar ook uitdagingen.

Invloed van de module op de zelfwaardering: Cliënt B is zichzelf meer gaan waarderen door de module. Ze vond het leuk om dingen te doen en succeservaringen deden haar groeien in eigenwaarde. Dat bleek tijdens de expositie maar ook in het complimenten ontvangen en geven. Ze heeft doorgezet ook als het lastig werd en daar is ze trots op. Het gaf haar moed voor de toekomst. Ze is gekend en bevestigd. De gestructureerde manier van werken gaf haar kans om haar warrigheid te overwinnen en gemakkelijker keuzes te maken. Door de accepterende houding van de therapeut leerde ze zichzelf beter te accepteren.

Invloed overige behandelingen: Cliënt B geeft aan dat ze het meest geleerd heeft van de groepsbehandeling. Daar leerde ze om zichzelf te zijn en door moeilijkheden heen te gaan in plaats van ze te vermijden. De PMT was ook een goede leerschool die het accent legde op zelfverantwoordelijk zijn.

3.3 Resultaten deelvraag 3: *Welke elementen uit de interventie hebben bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B die meewerken aan een positieve zelfwaardering?*

De inleidingen tijdens de sessie: De cliënt geeft verschillende keren aan dat ze zich vrij voelt om te reageren en open te zijn over persoonlijke zaken. Ze weegt haar mening zorgvuldig af. Ze kan adviezen accepteren. Er zijn een paar momenten waar veel plezier zichtbaar is, nl. de introductie van de 1^e sessie waarin ze vrolijk wordt tijdens een krasspel. Ze zegt: "ik kreeg er weer helemaal zin in en ging van bijna huilen, uit frustratie, naar lachen". Een andere opmerking komt van de observator wanneer cliënt B uitleg krijgt over het gutsen in sessie 4, en gaat over hoe leuk ze gutsen vindt. Tijdens het kiezen van een symbool in sessie 5 wordt haar sterke betrokkenheid gezien en verwoordt "ze staat erg achter de betekenis van haar gekozen symbool, ze leest de betekenis voor".

Werken aan de opdracht: Tijdens het werken aan de opdracht worden verschillende positieve reacties waargenomen. De cliënt merkt op dat ze open is en serieus mee doet. Ze benoemt dat ze knopen doorhakt, terwijl dat anders een groot probleem is. Ze heeft energie en krijgt zin om iets gekst te doen. Observator en cliënt zien haar doorzettingsvermogen, ook als het (beeldend of technisch) lastig is. B ziet zelf dat ze zelfstandig werkt. Er worden door de observator en de cliënt dingen genoemd die de hele sessie aanwezig zijn. Het gaat over haar houding, zoals aandachtig bezig zijn, eerlijk zijn over haar medicatie en energie. Zelf zegt B dat ze het leuk vindt, ze is actief en vraagt om feedback.

Medium: Er zijn veel positieve reacties gezien tijdens het werken met lino. Observator en cliënt zien dat beiden. B spreekt het verschillende keren uit tijdens de sessies maar ook in de evaluaties. Een opvallende opmerking van B bevestigt dat "ik zei dat ik me de hele dag niet zo fijn had gevoeld als op dat moment". Ze is dan aan het gutsen. B wil graag langer doorwerken en vindt het jammer dat ze moet stoppen. Ze voelt haar energie en gaat op in haar werk. Ze heeft geen oog meer voor de anderen. De observator ziet het ook en zegt: "B gaat direct aan het werk met gutsen, met kracht en zonder aarzelen, maakt hele lange halen met haar guts, lijkt ervan te genieten, ze werkt lang door. Ze wil het afhebben en resultaat zien". De observator ziet ook dat B geïnspireerd wordt tot nieuwe ideeën in het medium en gaat experimenteren.

Contact met en gedrag van de therapeut: Het gedrag van de therapeut wordt, door beide respondenten, bij veel sessies beschreven als: begripvol, accepterend, volgend, stimulerend, zorgt voor een veilige sfeer, sturend, luistert goed, laat de cliënt uitspreken, wisselt individuele en groepsbegeleiding af. De cliënt benoemt dit vaker dan de observator. Er zijn specifieke uitspraken die het gedrag van de therapeut beschrijven als: dat de cliënt zich veilig voelt bij

therapeut A en zich durft uit te spreken. De opmerking "ik heb het gevoel dat jij, A de therapeut, mij begrijpt en me op de juiste manier stimuleert." A blijft aandacht geven, ook als het lastig is. B kan complimenten aanvaarden. De observator ziet dat de therapeut de cliënt bevestigt, en dat er geregeld oogcontact is.

Evaluatie: Tijdens de evaluatie blijkt dat volgens de observator, B is tevreden met haar werk en actief betrokken. Ze is effectief bezig met het doorbreken van haar patronen. B zelf ziet dat ze actief is en haar werk goed opruimt. Ze hecht aan haar werk en neemt het soms mee. Ze kan complimenten aannemen van de therapeut en zegt "dat ik zelf aan gaf door te hebben gezet en er positiever mee bezig was dan toen ik eraan begon". Later valt het haar op dat ze iets positiefs over zichzelf kan zeggen i.p.v. zichzelf naar beneden te halen.

Beïnvloedende factoren:

In vraag 12 van het observatieformulier (deelvraag 3) wordt gevraagd naar dingen die het onderzoek hebben beïnvloed. Er zijn een aantal zaken naar voren gekomen.

1. In de eerste sessie ontstond er tussen twee andere cliënten ruzie en was er in het begin een gespannen sfeer. Cliënt B was daar niet rechtstreeks bij betrokken maar stak er wel energie in aan door te bemiddelen. Dit had invloed op haar focus.
2. Tijdens de eerste sessie was de cliënt minder gemotiveerd omdat ze overwoog de behandeling te stoppen. Dat werd ook zichtbaar in het beeldend werken, ze kon moeilijk keuzes maken en kwam laat aan het werk.
3. De tweede sessie was cliënt afwezig i.v.m. een time-out.
4. Tijdens de derde sessie is haar keuze voor een langdurige opname merkbaar in haar gedrag. Ze is veel gemotiveerder.
5. Tijdens de behandeling is de invloed van haar langdurig en zwaar drugsgebruik aan het minderen. Ze wordt helderder en kan knopen doorhakken. Verder heeft ze in sessie 4 last van haar nieuwe medicatie en heeft daardoor weinig energie.
6. Van sessie 7 heeft ze geen formulier ingevuld, ze is het vergeten en we besluiten dat veel later invullen weinig zin meer heeft omdat ze het zich niet goed kan herinneren.
7. Van sessie 8 hebben beiden, observator en cliënt, niets ingevuld. De sessie was heel anders van opzet. De sessie is in het interview bij deelvraag 2 aan de orde geweest. Tijdens deze sessie, de expositie van het werk, ervaarde de cliënt veel plezier en was trots op haar werk en blij met de positieve reactie van anderen.

HOOFDSTUK 4: CONCLUSIE, DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN.

4.1 Conclusie

De centrale vraag in dit onderzoek is: *Welk resultaat heeft de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving" binnen beeldende vaktherapie op de zelfwaardering van cliënt B met verslavingsproblematiek?* Er is aan de hand van drie deelvragen naar een antwoord gezocht.

Uit de kwantitatieve resultaten van deelvraag 1: *In welke mate is de zelfwaardering van cliënt B volgens zichzelf en volgens haar netwerk gegroeid na het toepassen van de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving"* Het blijkt dat er een kleine achteruitgang tot een hele kleine vooruitgang is. De overeenstemming tussen beide respondenten is betrouwbaar zo blijkt uit de GLI score. De NAP-score geeft een kleine achteruitgang aan. De achteruitgang kan worden verklaard. De cliënt zelf geeft aan, in het interview na de eindmeting, dat ze nu positiever en realistischer naar zichzelf kijkt en dat ze in de nulmeting meer gewenste antwoorden gaf. De Cohen's d score laat een minimale vooruitgang zien wat betreft de mate waarin de cliënt zichzelf waardeert. Het meest is het doorzettingsvermogen van de cliënt gegroeid. Beide respondenten geven een groei aan van 2 punten op een schaal van 10. In het interview geeft de cliënt daar uitleg over. Ze is er trots op dat ze weer dingen kan afmaken. Ook de mentor merkt op dat cliënt B zichzelf elke keer weer oppakt vanuit een groot doorzettingsvermogen. Vraag 8 geeft ook een grote vooruitgang in het respect wat cliënt B voor zichzelf heeft. De vraag is echter lastig gesteld omdat het zowel om positief als negatief gedrag lijkt te gaan en het niet duidelijk is wat de respondenten precies bedoelen. Over deze vooruitgang daarom geen conclusie.

De resultaten van deelvraag 2: *Welke uitleg en verdieping geeft cliënt B naar aanleiding van de vragenlijst over zelfwaardering?* De cliënt geeft duidelijk aan dat ze positiever over zichzelf denkt. Wat vooral opvalt, is de mildere manier waarop ze tegen zichzelf aankijkt. Ze heeft de hoge lat, waar ze zichzelf aan toetst, laten zakken tot een realistischer niveau. Hinz (2009) zegt hierover in de theorie van het ETC dat het werken met flow "de focus verlegt van prestatiegerichtheid naar procesgerichtheid" (Fikke & Pénczes, 2017, p.9). Ze is ook minder bezig zich te vergelijken met anderen. Haar verslaving lijkt een geïntegreerd onderdeel te zijn van haar leven maar beheerst niet meer haar zelfbeeld en toekomstdromen. (Westera, 2016). De beeldende therapie heeft daar een rol in gespeeld door het ontdekken van nieuwe mogelijkheden en het werken door weerstanden heen. Hierin worden de bevindingen van vaktherapeut Tineke Bergstra bevestigd waarin de cliënt, met een dubbele diagnose, meer inzicht in zichzelf heeft gekregen door de beeldende therapie (Bergstra, 2012). Het artikel verscheen in het tijdschrift voor vaktherapie en is belangrijk omdat er tot nu toe weinig is verschenen over deze doelgroep. Tineke Bergstra werkt bij het Centrum voor Psychiatrie en Verslaving (CPV) bij een gespecialiseerde afdeling voor dubbele diagnoseproblematiek van GGZ Drenthe.

Cliënt B ontdekte hoe leuk ze het beeldende werken vond en genoot van haar eigen kunnen. Vooral dat ze dat zelf kon benoemen gaf haar hoop. De negatieve kijk op zichzelf begint af te brokkelen en maakt plaats voor een positievere kijk en meer zelfwaardering.

Uit de resultaten van deelvraag 3: *Welke elementen uit de interventie hebben bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B die meewerken aan een positieve zelfwaardering?* blijkt dat er op meerdere momenten positief gedrag te zien was. Daarbij springt het werken in het medium eruit. Dit was ook de verwachting zoals beschreven in de hypothese. Tijdens het maken van linsneden geeft de cliënt aan dat ze zich nog nooit zo goed heeft gevoeld. Het planmatig werken geeft haar houvast en de bewegingen van het lino snijden doet ze met veel plezier. Hier wordt de theorie van het ETC onderstreept, waarin gezegd wordt dat weerbarstig materiaal en werken met fysieke kracht en weerstand stimulerend werkt. De cliënt ervaart regie over zijn doen en laten. (Fikke & Péntzes, 2017)) Het lokt spel en experiment bij haar uit, ze ervaart flow. Het ETC noemt dat synthese en geeft aan dat deze vorm van creativiteit het persoonlijke draagvlak van de cliënt vergroot (Fikke & Péntzes, 2017). Ze heeft een nieuwe hobby gevonden. Ze is blij dat ze heeft geleerd door te zetten. Door de persoonlijke symboliek verbindt ze zich aan haar werk en geniet ervan dat mensen bij de expositie haar werk waarderen. Het contact met de therapeut en de veiligheid die deze biedt, blijken een goede bodem te zijn om beeldend te werken. De relatie tussen beiden is de basis van de behandeling. "Pas als de bron vertrouwd wordt kan de techniek aanslaan" (Westera, M, 2016, p5)

Ten slotte kunnen we het antwoord op de vraag *Welk resultaat heeft de interventie "Zelfwaardering bij jongeren met een verslaving" binnen beeldende vaktherapie op de zelfwaardering van cliënt B met verslavingsproblematiek?* als volgt samenvatten:

Het N=1 onderzoek waarin gekeken werd of een verslaafde jongere gestimuleerd kan worden door middel van krachtgericht werken bij beeldende therapie is geslaagd. De resultaten van de interventie laten dit zien. De cliënt is gegroeid in haar zelfwaardering, ze is trots en ervaart dit diep. De uitwerking van het medium verbindt zich aan haar hele persoonlijkheid. Dit blijkt vooral uit de resultaten van deelvragen 2 en 3. Deelvraag 1 bevestigt dit minder. De oorzaak daarvan is vooral dat de cliënt aangeeft de nulmeting vanuit een gewenst resultaat te hebben ingevuld. De cliënt zelf geeft het positieve resultaat aan in deelvraag 2, het interview. Ze heeft weer oog voor een toekomst zonder verdovende middelen. Ze is hoopvol door de succeservaringen (Korrelboom, 2011) binnen de beeldende therapie. Korrelboom beschrijft, met als basis voor zijn boek de positieve psychologie, hoe succeservaringen mensen met een verslaving helpen hun leven weer op te pakken.

De expositie van het gemaakte werk versterkt het effect dat de beelden blijvend zijn en niet kunnen worden ontkracht. Het bevestigt cliënt B in het feit dat ze meer kracht in zich heeft dan ze dacht. Dit wordt onderstreept in het artikel van

Tineke Bergstra (Bergstra, 2012) waarin het blijvende karakter van het beeldende product waardevol is voor een doelgroep waarin juist ontkenning een grote rol speelt.

De gebruikte techniek in de interventie, lino-snede, heeft de zelfwaardering van cliënt B bevorderd. Dit wordt bevestigd door de observaties van deelvraag 3. Het werken met lino-snede heeft kracht opgeroepen: ze moest sturen en de regie nemen. Het ervaren van kracht onderstreept dat ze iets kan. Dit wordt bevestigd door Maartje Lavrijsen in een artikel over het ETC, waarin ze zegt dat "weerbarstige materialen bieden weerstand en vereisen een bepaalde kracht" (Lavrijsen, 2017, p18). De kracht die hier wordt genoemd is gebaseerd op de kracht ontstaan na het ervaren van vitality affects, een begrip uit de theorie van ontwikkelingspsycholoog Daniel N. Stern (in: Schweizer, 2009). Zijn theorie is een van de pijlers van de analoge procestheorie (Smeijsters, 2008) waarin ervaringen in het kernzelf of kernbewustzijn opgeroepen kunnen worden in het medium. De gevolgen van ervaringen in het kernbewustzijn strekken zich uit in de hele persoonlijkheid. Dit maakt duidelijk hoe het werken met linoleum haar zelfwaardering positief heeft kunnen beïnvloeden.

Positieve psychologie onderzoekt omstandigheden en technieken waarbij mensen tot bloei komen en die het welbevinden bevorderen. (Bohlmeijer, 2016, p.165). De interventie binnen dit onderzoek is daarop gebaseerd en richt zich op het uitlokken van kracht bij beeldende therapie bij een jongere met een verslaving waardoor de zelfwaardering kan toenemen.

Tineke Bergstra (Bergstra, 2012, p8) onderschrijft dit in haar artikel en noemt verschillende redenen waarom beeldende therapie het welbevinden van cliënten bevordert. Mensen leren, in het medium, zelf weer regie te nemen. Ze worden bevestigd in hun eigenwaarde als ze de blijvende resultaten van hun werk zien. Door de verhullende werking van beeldend werken durven cliënten stil te staan bij zichzelf. Ze leren via het proces van maken en reflecteren zichzelf te herkennen, verkennen en erkennen.

In dit onderzoek heeft Cliënt B zichzelf herontdekt, ze heeft haar mogelijkheden verkend en ervaren dat ze meer kan dan dat ze dacht en aan het eind van de interventie erkend dat ze zichzelf meer waardeert. Ze heeft ervaren dat ze een doorzetter is en dat ze dingen kan afmaken. Hiermee heeft ze haar passieve patronen doorbroken en zich actiever opgesteld. Ze heeft ervaren dat ze invloed heeft op haar werk en leven. Aan de hand van de resultaten van drie deelvragen gemeten bij één cliënt wordt zichtbaar hoe de interventie hieraan heeft bijgedragen.

4.2 Discussie:

Bij dit onderzoek kun je verschillende kanttekeningen plaatsen. De cliënt is opgenomen in een kliniek en wordt door meerdere behandelaren behandeld. Het is lastig om het effect van één behandeling eruit te filteren.

Er zijn twee respondenten, waaronder de cliënt zelf, die de begin en eindmeting (bijlage 2 en 3) hebben ingevuld. De meting is dus kleinschalig. Je kunt je afvragen of de cliënt zelf een betrouwbare respondent is. Ze geeft aan dat ze bij de nulmeting soms gewenste antwoorden gaf.

Gebruik maken van vragen die zowel positief als negatief gedrag beschrijven (bijlage 2 en 3) levert vrij snel verwarring op. Dit kan voorkomen worden door al het gedrag positief te beschrijven.

Cliënt B was één keer niet aanwezig en vulde twee keer het observatieformulier (bijlage 4 en 5) niet in. Het observatieformulier bij deelvraag 3 was lastig om in te vullen en de respondenten waren daardoor minder gemotiveerd.

4.3 Aanbevelingen:

Na het uitvoeren van het onderzoek zijn er een aantal dingen die ik zou willen aanbevelen.

- Het is zinvol het stimuleren van zelfwaardering binnen beeldende therapie tot een expliciet onderwerp van een interventie te maken. De cliënt kan dan bewust werken aan dit doel en zijn patronen doorbreken.
- Voor jongeren met een lage zelfwaardering en een verslavingsprobleem is het inzetten van een gestructureerde techniek met een weerbarstig materiaal zoals linsnijden een goede interventie. Vervolgonderzoek zou kunnen aantonen of dat voor andere weerbarstige materialen zoals hout en steen ook geldt.
- Het onderzoeken van de waarde van exposeren van beeldende werk van cliënten.

LITERATUURLIJST

- Bannink, F. (2013 3^e druk). *Positieve Psychologie in de praktijk*, Amsterdam: Hogrefe Uitgevers.
- Bergstra, T. (2012). Van ontkenning via herkenning naar erkenning, de kracht van beeldende therapie bij dubbele diagnoseproblematiek, *Tijdschrift voor vaktherapie*, 2012(1), 3-8
- Blaauw, E., Anthonia, G., Meer-Jansma, M. van der, Bos, A. van den (2018). Visie o de mens, visie op verslaving: een meervoudige kijk op problematiek en herstel. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 60(2018)11, 774-781
- Bohlmeijer, E. & Bolier, L. (2013). *Handboek Positieve Psychologie*, Amsterdam: uitgeverij Boom.
- Botton, A. de & Armstrong, J. (2013). *Kunst als therapie*, Amsterdam: uitgeverij Terra
- Cauffman, L. (2010). *Simpel, oplossingsgerichte positieve psychologie in actie*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Eurlings-Bontekoe, E.H.M. & Snellen, W.M. (2010, 3e druk). *Dynamische persoonlijkheids diagnostiek*, Amsterdam: Pearson Benelux B.V.
- Fikke, D., Pénczes, I. & Hooren, van S. (2017). *Het Expressive Therapies Continuum*. Een theoretisch raamwerk voor de beeldende therapie. *Tijdschrift voor vaktherapie* 2017/2, jaargang 13, @FVB.
- Furman, B. (2011). *De methode Kids' Skills, Op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*, Amsterdam, uitgeverij Boom Nelissen.
- Geerling, S., van der Kamp, A. (2010). *Jezelf in een nieuw jasje! Van een waardeloos, naar een (w)aardig zelfbeeld*. Producttypering, Stenden Hogeschool Leeuwarden.
- Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGz (2017). *Generieke Module Vaktherapie*, Utrecht, secretariaat@kwaliteitsontwikkelingggz.nl
- Hengeveld, M.W. prof. dr, (2014). *Desk Refrence tot he Diagnostic Criteria from DSM-5*, Amsterdam, American Psychiatric Assosation Publishing, p/a Boom uitgevers.
- Haeyen, S. (2015). De gezonde volwassene verstevigen in beeldende therapie. Claassen, A. & Pol, S. (red.) *Schematherapie en de Gezonde Volwassene, positieve technieken uit de praktijk*, (p.157-173), Houten: Bohn Stafleu van Loghum, onderdeel van Springer Media B.V.

Hellum R., Jensen, S. & Nielsen, A. (2017). *A training in creative writing a feasible treatment adjunct for cliënts suffering form chronic alcohol-use disorder*. Denmark: Nordic Studies on Alcohol and Drugs.

Hinz, Lisa, D. (2009). *Expressive Therapies Continuum*, New York Londen, Routledge, taylor en Francis Group.

Holt, E & Kaiser D.H. (2009). *The First Step Series: Art therapie for early substance abuse treatment*, The Mychal Institute, Corolla, NC, USA & Albertus Nagnus College, New haven, CT, USA, Elsevier.

Korrelboom, K. (2011). *COMET voor negatief zelfbeeld*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Korthagen, F. & Nuijten, E. (2015). *Krachtgericht coachen, een aanpak voor diepgaand leren en effectief functioneren*, Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.

Lavrijsen, M. (2017). *Op zoek naar het vertrekpunt, beeldende therapie en het ETC-assessment in een forensische setting*, Tijdschrift voor vaktherapie 2017/2, jaargang 13, FVB.

Rigter, J. (2016). *Het palet van de psychologie, stromingen en hun toepassingen in hulpverlening en opvoeding*, Bussum, Uitgeverij Coutinho.

Schweizer, C. (2009). *Handboek Beeldende Therapie*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Smeijsters, H. (2008). *Handboek Creatieve Therapie*, Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Smith, S. & ten Holt, F., (1980). *Handboek voor de kunstenaar*, Amerongen: Uitgeverij W. Gaade b.v. (Nederlandse vertaling, 1981).

Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Westera, M. (2016). *Persoonlijkheidspathologie en verslaving tegelijk behandelen. De weg van verandering, een routekaart, een bondgenoot*. Meike Westera is GA psycholoog in opleiding tot specialist klinisch psycholoog VNN, locatie Leeuwarden,

Trimbos instituut (2019, 7 juli). www.trimbos.nl/themas/alcohol-drugs-en-licht-verstandelijke-beperking/alcohol-en-drugsgebruik-bij-lvb-voorkomen-ontdekken-en-behandelen

VNN (2019, 3 september). www.vnn.nl/ik-wil-informatie/wat-is-verslaving

Scribbr (2019, 25 oktober). www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/observatie-je-scriptie/

Landman, E. (2019, 10 mei).

<https://Blackboard.nhlstenden.com/webapps/blackboard/content>

Landman, E. (2012). Handleiding N=1 Tool (2019, 29 januari)

<https://blackboard.nhlstenden.com/webapps>

BIJLAGEN :

Bijlage 1: interview met cliënt B:

Afgenomen bij: Cliënt B (in eerste instantie bij 2 cliënten om de doorgang van het onderzoek beter te borgen, er is vaak uitval), afgenomen door: Onderzoeker

Een semigestructureerd interview van 60 minuten, wat inhoudt dat er open vragen zijn over de zelfwaardering van de cliënt, daarvoor is de ingevulde vragenlijst over zelfwaardering en vaardigheden het uitgangspunt. Deze kan in het gesprek verduidelijkt worden. Topics: zelfwaardering, kwaliteiten, gedachten over zichzelf.

Het gesprek begint met een introductie, de interviewer stelt de cliënt op zijn gemak door belangstelling te tonen in de cliënt en komt tot het doel en de inhoud van het interview. Het interview wordt op een rustige plek gehouden met voldoende privacy.

Bijlage 1A = verslag nulmeting, 7 maart 2019

Codering:

A = therapeut; B = cliënt. Codering tussen haakjes: (1.1-D) = 1 pagina; 1 eerste topic op de pagina; D = topic. Codering topics: C = kwaliteit; D = wens voor de toekomst; E = achtergrond; F = negatieve gedachte of valkuil; G = frustraties in de behandeling; H = over het interview

A: We gaan maar beginnen. Ik ga gewoon even je vragenlijst bij langs en we doen ook wat vragen los. Wat versta je eigenlijk onder zelfwaardering?

B: (1.1-D) mmm Je plekje innemen in de wereld, er durven zijn, jezelf iets goeds gunnen, en jezelf ook pijn willen besparen dat hoort denk ik ook bij zelfwaardering. En voor jezelf kiezen, niet je leven leiden voor anderen.. denk ik.

A: dat is eigenlijk wel heel veel wat voor een gevolg dat eigenlijk heeft, vertel jij. Wat zelfwaardering.. dat je goed voor jezelf gaat zorgen, je gaat goed dingen doen. Ik las in de literatuur iets over: tevreden zijn over wat je kunt, is dat voor jou een ding?

B: ja, .. of dat voor mij een ding is..?

A: ja, kan jij tevreden zijn? dat was ook een van die vragen .

B:..(1.2-D) ik vind het soms wel moeilijk , ik dat het ... dat ik dat al best wel kan. Maar dat ik, zodra ik me tevreden voel dan denk ik: nou,... dit is goed, dit is veilig .. een ontdekking.. ik bedoel, meer om tevreden over te zijn. Dan wil ik meer...

A: dus als je tevreden bent , wil je daarna nog meer om tevreden over te zijn... dan ga je daarna weer op zoek?

B: ja..

A: he, en tevreden, met welke dingen in jezelf ben je tevreden, wat voor een soort dingen, waar heb je het dan over?

B: (1.3-C)mmm, vermogen om dingen te begrijpen, emoties van anderen ook oppikken, en sociaal zeg maar zijn...ik vind mijn eigen humor heel leuk..

A: gelukkig..

B: ik vind mezelf soms heel grappig,

A; ja, kun je iets van je humor zeggen? Wat voor een soort humor heb jij?

B: (1.4-C) heel flauw en droog, er zijn mensen die het niet leuk vinden, maar ik vind het hilarisch.

A: ha, ja, dus leuk... Heb je mensen om dat te delen?

B: (1.5-C) (1.6-F) ja, mijn broer , mijn boer en ik hebben precies dezelfde humor en soms slaat het ook echt helemaal nergens op maar dat is juist zo mooi , dat vind ik echt leuk. Ja, ook hier op de groep heb ik wel mensen om mee te delen. Nou volgens mij ben ik zorgzaam, behulpzaam, , realistisch,.... Kan ik realistisch

zijn..? Daar valt nog wat te halen. Kijk, de realiteit verandert steeds. Realistisch zijn is ook iets wat je aan moet passen. Ik ben wel tevreden om mijn vermogen om me dingen af te vragen, mijn eigen mening zeg maar. Om stil te staan bij dingen . Maar dat brengt me soms verder van huis zeg maar. Ja maar alsnog vind ik het een mooie eigenschap.

A: ja, dus je kan over jezelf nadenken?

B: ja

A: maar wanneer loopt het mis, dat je zegt ...

B: (2.1-F)) nou, denk ik op het gebied van invloed zeg maar . Soms wil ik in mijn hoofd problemen oplossen , dingen waar ik tegen aanloop, mmm, gedrag van andere mensen, dat proberen te relativiseren, totdat het eigenlijk minder helpt, dan . Soms bereik ik daardoor eerder het tegenovergesteld van wat ik eigenlijk wil.

A: dus je gaat het gedrag van anderen begrijpen

B: (2.2-F) ja, omdat ik dat misschien niet wil, ga ik het proberen te relativiseren bijvoorbeeld. Maar eigenlijk wat ik juist zou moeten doen is, de grens aangeven. Of iets dergelijks. Maar ik ben eigenlijk steeds mijn grenzen aan het verschuiven, steeds maar heen en weer.

A:.. de ander kan er eigenlijk ook niets aan doen, dus... je vergoelijkt de ander dan in je hoofd? Terwijl je eigenlijk weet het is niet goed?

B: (2.3-F) ja, dat denk ik.. ook een stukje zelfbescherming denk ik dan, dan dat ik mijn eigen gedrag er in herken. Dat ik er zelf liever niet op willen worden aangesproken , dat ik dat bij een ander ook niet doe denk ik.

A: oké, dat klinkt als een ingewikkeld patroon in je hoofd.. dus aan de ene kant is denken je kracht maar aan de andere kant is het ook je valkuil?

B: (2.4-F) absoluut.. ik denk dat het allemaal 50 keer per dag ontkracht is. Het is heel moeilijk om te bepalen wat is wat. Wanneer .. denk ik..

A: wat helpt je dan?

B: (2.4-D) in gesprek blijven gaan, wat ik denk toetsen, maar ik vind het soms ook moeilijk om het verschil te zien tussen in discussie gaan en overleggen en filosoferen. Dat vind ik moeilijk ook. Maar dat heeft ook te maken met dat denken natuurlijk. Dat is best wel moeilijk. Want dan bedoel ik iets als overleg maar dan hoor je mijn passie en mijn enthousiasme en dan wordt het weer opgevat als discussie of dan heb ik geen geduld en dan kan ik het niet uitstaan en dan is het een discussie i.p.v. een overleg. Dus.. daar..

A: dat is hard werken als ik dat zo hoor.. steeds weer schakelen..

B: ja, frustrerend

A: ja, zou je je zelf intelligent noemen?

B: ja...

A: heeft dat daar dan mee te maken, wat je net allemaal noemt.

B: (2.5-C/F) ja, ik denk het wel, soms overschat ik mezelf , onderschat ik anderen maar soms durf ik ook niet uit te spreken dat ik dingen sneller begrijp.

A: want heb je daar slechte ervaringen mee?

B: (2.6-E/F) ja, ja dat ze dat als ik het uitspreek, arrogant vinden , denken dat ik een betweter ben of dat soort dergelijke dingen. Of als ik zeg ik begrijp wel wat je bedoelt, dat ze dan zich niet gehoord voelen.

A: dat je te snel wat zegt of zo?

B: (2.7-E)ja, terwijl ik het best wel begrijp , alleen ik vind het dan bijvoorbeeld heel vervelend , dat als het naar mij toe gericht is, om dan frustraties en irritaties van andere mensen nog aan te horen. Terwijl ik de boodschap dan wel al begrijp , dan voelt het echt wel een beetje als marteling.

A: (3.1-E) ja en dan gaan ze het nog allemaal zeggen..

B: ja, en dan weer en weer en weer. ..Ik heb ook zoveel preken van mijn moeder gehad. Ja, dan voel je je gewoon machteloos. Je begrijpt het probleem en dingen maar je hebt zelf ook niet de kans gekregen om er wat aan te doen. Om te laten zien ik begrijp het. Dus.. dat is denk ik een stukje invloed en verantwoordelijkheid nemen..

A: maar ook het afstemmen of zo. Hoe kan de ander weer weten wat jij.. denkt of beleeft of...

B: (3.2-E/F) ja, ik denk dat het nooit helemaal afgestemd gaat worden van volgens mij . Want ik heb de diagnose ADD. Ik weet ook niet helemaal wat voor een waarde ik aan dat kaartje moet hangen. Maar wat ik er wel uit kan halen is dat ik in vergelijking met andere mensen gewoon veel, veel prikkels ervaar. Mijn eigen emoties daar zit weinig rem op. Daar ben ik soms een beetje bang voor, wat jij net ook zei. Maar ook emoties van anderen komen heel heftig binnen, dus de sfeer en dat soort dingen. Dat vind ik heel moeilijk om daar mee om te gaan. Omdat ik.. je kunt er over praten wat je wilt.. maar iemand die dat niet ervaart zal dat waarschijnlijk ook nooit helemaal begrijpen denk ik.

A: nou ja, misschien kan hij het vergelijken met andere emoties. Maar dat weet ik niet.

B: (3.3-E/F) nee, dat weet ik ook niet. Dat probeer ik uit te vogelen. Ja.. ik vind het wel een lastig proces omdat je gewoon.. ja, als ik een gewoon een beetje zelfverzekerdheid en zelfvertrouwen heb, denk ik dat dat echt op dingen gebaseerd is maar dan ga ik weer twijfelen aan andere dingen en dan staat mijn hele fundament weer te wankelen.

A: dus als er iets wankelt, wankel je helemaal een beetje.

B; ja

A; en dan begint het te trillen en dan sta jezelf helemaal.. en zijn er , je noemde natuurlijk al een paar dingen, als het hier of daar trilt, ben je ergens dan extra gevoelig voor. Je zei iets met emoties en ook wel dat als anderen..

B; (3.4-C) ja, dat ik best wel sociaal ben. Dat heeft best wel te maken met dat ik wil zorgen voor ook iets wat je nodig hebt later, denk ik. Dat is niet iets vreemds, maar ja. En ik denk wel dat ik bovengemiddeld, ik zal niet zeggen hoog, maar wel bovengemiddeld intelligent ben dus. Dat maakt wel dus, je wilt iets verzorgen, je wilt iets goeds doen en al dat soort dingen maar omdat je dat juist ook voor andere mensen ook wilt doen, wil je het ook niet overdoen. Dus wat is goed voor andere mensen, dat vind ik moeilijk om af te stemmen. Wat ik denk wat goed is en wat ook echt andere mensen nodig hebben. Want zijn mijn behoeftes wel hetzelfde als die van anderen? Lastig...

A: ik hoor eigenlijk een constante behoefte aan afstemming op alles ongeveer... ja vooral over jezelf maar ook op anderen.. het klinkt mij best als belastend en vermoeiend . Ben je vaak moe?

B: (3.5-E) ja, ik ben wel moe, nu niet echt meer maar als ik op een momentje een dipje heb of als ik me realiseer dat ik iets fout heb gedaan dan is mijn energiepeil wel weer gelijk helemaal laag . Dan ben ik niet echt een beetje moe maar als ik moe ben dan ben ik echt MOE.

A: dan ben je echt moe. Maar dan heb je ook zoveel op je af gekregen. He, en wat zijn dingen waar je wel.. wat zijn dingen .. van welke dingen groeit jouw zelfwaardering.

B: (4.1-D) nou, als ik zie dat het werkt. Als ik zie dat.. ja, het is toch wel ... omdat ik constant aan het afstemmen ben op anderen, heb ik veel bevestiging nodig van anderen. Als ik dat krijg of als ik in feite dingen zie werken door dingen die ik heb bedacht, zeg maar.

A: dus je hebt een plan bedacht en...

B: (4.2-D) ik denk dan: zou het zo werken en dan werkt het zo en dan denk ik zie je wel ik ben niet gek. En ook als andere mensen het echt zeggen. Bijvoorbeeld ik heb echt veel aan je hulp gehad, dan geeft me dat wel wat zelfvertrouwen.

A: dus dat zijn de bouwstenen.. heb je die vaak gehad?

B: (4.3-E) nee, maar dat mag ik niet zeggen. En dan zeggen ze je moet je niet zo aantrekken van wat anderen vinden. Dat is zo in kortsluiting, dat spreekt elkaar heel erg tegen.

A: ik denk dat je het net zo goed nodig hebt en je moet ook weer een soort autonomie ontwikkelingen maar aan de andere kant denk ik dat je zonder anderen is het ook lastig. Is dat dan ook iets vanuit je jeugd? Ik werd thuis ook niet bevestigd of is dat iets van de laatste tijd?

B: (4.4-E) nou mijn ouders zijn gescheiden, ik heb .. vanaf mijn derde woon ik de ene week bij mijn vader en de andere week bij mijn moeder . Vooral tijdens de pubertijd als je een beetje na gaat denken over wie je bent als persoon en wie

je bent in verhouding tot anderen... Was mijn vader afwezig , niet onwelwillend maar gewoon druk, hij was er gewoon niet. Hij heeft ook nooit leren praten over zijn emoties, dus dat deden we ook niet echt. Ik voelde me wel vertrouwd en fijn bij hem en wel geaccepteerd. Wel veilig maar ik wilde hem ook niet tot last zijn. En mijn moeder en mijn stiefvader , ik was een beetje het zwarte schaap daar. En alles lag aan mij, ik vond het leuk als ze ruzie hadden en ik deed alleen maar waar ik zin in had, werd mij vertelt. Er werd me zo vaak vertelt dat ik moedwillig dingen fout zou doen of zo.. dat ik daar over na dacht en

A: herkende je dat dan of is dat helemaal niet zo..

B: (4.5-E) Ik had behoefte om mezelf uit te leggen en dat werd dan ook weer verkeerd opgevat. Dan ga je wel een beetje alles afwegen en over denken. En dan denk ik het zal wel niet kloppen wat ik voel

A: dus altijd weer... dan vang je de prikkel op van wat de anderen zeggen goed op en dan ga je helemaal bedenken van klopt het wel of klopt het niet? En dan werd het weer gezegd, dan krijg je een soort van opeenstapeling?

B: (4.6-E) ja, in de derde klas tot en met de vijfde klas ... die heb ik twee keer gedaan. Toen heb ik filosofie gehad en dat heeft me een heleboel geholpen maar ik denk dat ik nog niet genoeg persoonlijkheid had ontwikkeld om er mee om te gaan zeg maar. En dat dat ook een deel.. dat dat het heeft vervangen of verplaatst.

A: dan schiet je veel meer in je denken en daar was je nog niet klaar voor?

B: (4.7-E) nee en toen zat ik al een beetje .. en dat gaf me eigenlijk een soort vlucht om alles goed te kunnen bepraten en verwoorden terwijl eigenlijk was dat juist waar ik mee op moest houden denk ik.

A: en nu hele andere dingen. We hebben het nu heel veel over denk en voel dingen . Kun je ook blij zijn met jezelf als gestalte, als vrouw .. in dat soort dingen? Je lichaam waardeer je dat? Dat is ook best wel belangrijk.

B: (4.8-C) ja, daarin ben ik ook best wel , zo van het is zo als het is.. weet je, ik vind het ook niet perfect , met hier en daar een plekje, maar je kan niet alles hebben. Het is zo als het is.

A: krijg je daar van anderen wat over te horen, vind je dat belangrijk?

B: (5.1-D) o, nou valt er ook een kwartje. Daar krijg ik inderdaad wel bevestiging in. Dus dat is gemakkelijker om Daar heb ik wel veel bevestiging in gekregen dus dat maakt dat je het wel gemakkelijker zelf kan vinden.

A: dat mensen jou mooi vinden, of zo, dat soort dingen?

B: ja, complimentjes

A; dat is dan een gevoeligheid die wordt bevestigd. Dus dat stukje is er dan wel. Eens even kijken . Bij momenten denk je Ik deug helemaal niet of je deugd wel. Je hebt het een beetje in het midden gezet. Kun je er wat.. waarin deug je niet?

B: (5.2-F) nou ja, omdat er best wel vaak van je wordt gevraagd een eigen mening te hebben en dat ik dat dus moeilijk vind omdat ik het best wel moeilijk vind om een eigen mening te hebben. Want ik weet niet zo goed meer wat ik vind . Het ene zit wat in maar het andere zit ook wat in .. tja... dat vind ik.. maar dat is dan niet goed genoeg dan moet je 1 ding vinden en dat vind ik lastig.

A: dus je koppelt het eigenlijk aan presteren... deugen.. ? of zeg ik dat niet goed..

B: ja.. ook wel een beetje zijn... ik denk dat ik niet genoeg..

A: maar is je intentie erachter, je weet iets niet, maar is je intentie erachter, deugd die?

B: ja...

A: dus je wilt iets graag en dan ...

B: (5.3-F) je misschien te graag en daardoor lukt het niet en dan denk ik.. nou... ik deug niet want hoezo lukt het mij nou niet om te bereiken wat ik graag wil

A: dus je gaat dan zelfs aan de intentie er achter twijfelen.. of ik hoor eigenlijk meer dat je aan het presteren twijfelt... dat lijkt mij een andere laag. Presteren lijkt me nog minder diep zitten dan je intentie..

B: ik begrijp denk ik wat je bedoelt

A; ja? En in welke laag .. in de laag van het presteren deug ik niet helemaal , het gaat nog niet allemaal zo als ik zou willen . Maar in mijn intentie.. dat zou dan misschien wel weer op een tien staan?

B: (5.4-F) ja, want ik denk dat in bepaalde dingen , vind ik, ben ik een beetje bang voor mijn eigen invloed of zo.. gewoon, dat ik in bepaalde dingen,,, ik heb nog wel een boel dingen te leren en te ontwikkelen maar om maar even een beetje arrogant te zijn, denk ik dat ik met bepaalde dingen wel gewoon bovengemiddeld kan zijn en mensen dingen kan leren en in kan laten zien alleen ik durf die verantwoordelijkheid niet te nemen omdat ik gewoon vind van mezelf dat je dan alles.....? moet kunnen.

A; dan denk ik dat er weinig juffen en meesters zullen zijn in de wereld ... die dat.. Maar goed ik hoor dat jij het zo hebt. Zo van, het moet eerst helemaal goed zijn en dan pas...

B: (5.5-F/C) kan ik anderen vertellen hoe ze het moeten doen , soms kan ik ook best wel mensen over hun gedrag en gevoel in laten zien. En dan denk ik wie ben ik om daar wat van te zeggen.

A: en dat zou gewoon een hele bescheiden instelling kunnen zijn maar het klinkt alsof je daarmee iets negatiefs van jezelf zegt?

B: (6.1-F) ja, ik denk dat ik daar ook moeite heb. Om dat zo te zien.

A: ik denk ook dat het moeilijk is om met intelligentie om te gaan. Ik hoor steeds dat je zegt...

B: (6.2-F) ja, Daar moet ik echt van huilen

A: ja, Ja.... Dat raakt je.. wat raakt dat?

B: (6.3-F/C) (huilt) het algemene beeld is dan dat dingen je gemakkelijker afgaan en daar mag je niet over klagen en hete is wel lastig vooral omdat je, als je je intelligent bent en je ziet dingen beter dan heb je eigenlijk wat vertrouwen nodig in jou van mensen die bepaalde dingen niet begrijpen. Anders nemen ze het niet van je aan. Maar dat krijg je niet als je arrogant bent of iets dergelijks.. dan wil ik bescheiden zijn maar aan de andere kant moet je ook weer voor jezelf opkomen. En zeggen, hier ben ik en misschien weet ik het wel beter, dat is gewoon ontzettend lastig om daar ... omdat ik er eigenlijk nooit over heb durven praten brengt dat alleen maar me verder van huis en raak ik er gewoon gefrustreerd over. Om de dingen die ik zou kunnen maar gewoon niet kan

A: ja.. dus je hebt aan de ene kant een prachtige gave gekregen , zo zie ik dat intelligentie, maar om die goed neer te zetten en ik vind het ook het pijnlijkste dat je steeds zegt, dat is arrogant, maar goed hoe doe je het dan wel. Wanneer kan je jezelf echt laten horen en mag je jezelf laten horen , dat is best een complex iets he? Is het een eenzame gave? Intelligent zijn?

B: (6.4-F/D) ja (huilt nog) en daarom denk ik ook dat ik een hele tijd zelfdestructief ben geweest , ik dacht het brengt me gewoon nergens, wat ik wil is gewoon een doel hebben in deze maatschappij, iets zijn en gewoon ergens bij horen , m'n rol innemen maar als dat nou allemaal alleen maar het tegenovergesteld brengt . Waarom zou ik dan mijn best doen, dan kan ik net zo goed mijn hele verstand weg gebruiken, en drinken en doen . Het brengt me nergens

A: en daar hielp je verslaving dus voor , hup de boel maar verdoven?

B: (6.5-F) ja... en dat maakte dat het weer slechter gaat want dan kijk je weer negatiever tegen jezelf aan . En mensen vertrouwen je nog minder en

A: je komt helemaal in zo'n negatieve cirkel natuurlijk. en reken erop dat het een mooie gave is. Maar goed, omdat je dan gewoon meer ziet dan een ander , denk ik dan krijg je gewoon veel meer binnen. Ik denk altijd intelligente mensen worden zwaarder belast in het leven omdat ze veel meer zien. En dat onderschatten anderen vaak, die denken het is alleen maar leuk. Het is natuurlijk ook heel mooi. Maar goed...

B: (6.6-F/D) ja, de frustratie die zij misschien hebben van niet begrijpen die heb ik door niet begrepen te worden . Dat is ook gewoon vervelend als er maar gewoon een klein percentage is van mensen die ook zo denkt , blijft er maar een kleine groep over voor mij. Dus dan moet ik me ook wel meer druk maken over wat anderen van mij vinden. Als ik ergens bij wil horen.. maar ja, dat mag dan weer niet.

A: nou, dat mag wel, maar op een manier die jouzelf niet tekort doet. Maar dat moet je al leven leren want dat is echt mogelijk hoor, dat zie ik om me heen. Ik ken veel intelligente mensen. Ik herken de zwaarte ervan . Maar ik zie ook: het

kan echt! Je gaat vast nog intelligente mensen tegenkomen met wie je dat kan delen.

B: (6.7-D) dat lijkt me heel erg fijn..

A: ja, dat lijkt me hartstikke fijn voor je.

B: (7.1-F) dat lijkt ook gewoon waar dat onderscheid in zit , tussen wat ze IQ en EQ noemen. En dat je gewoon bovengemiddeld intelligent bent met je IQ dan valt het veel eerder op en kun je het meer ergens in kwijt als in ... hoe noem je dat...

A; vind je jezelf wat meer van de IQ of de EQ?

B: (7.2-C/F) mmm allebei denk ik en dat maakt het juist zo lastig om iets te vinden, want ik zie heel goed wat dingen met andere mensen doen. Processen... ik zie dat Esther uit onze groep die heeft een formuliertje dat ze bewust moet worden , een soort leerervaring over mmm dat je bewust moet worden van bepaalde processen die er in je omgaan. En de klas had ook door.. want hij vroeg aan mij een keer of ik daarbij wou helpen of even.. het ging over zelfbeeld en of jouw ervaringen ook echt zo negatief zijn dat andere mensen dat ook denken. Want toen moest ik wel een beetje lachen, want wat daar stond is precies wat er in mijn hoofd gebeurd. Ik hoef het niet eens meer te bedenken want dat heb ik mezelf al afgevraagd en aangeleerd.. dus ja, dan denk ik wel, zie ik ben niet gek. Dat is gewoon wat iemand anders gewoon moet leren van een papiertje en dat gaat mij gewoon al heel gemakkelijk af. Dat maakt het wel lastig, dat zoveel dingen zo bewust gebeuren en dat je steeds wordt gevraagd om zo bewust te zijn. Dat je er bij stil moet staan.. hoe moet ik stil staan bij het stil staan? Dat is echt heel lastig.

A: ja, en ik denk dat het proces bij jou meer moet gaan, niet zozeer over het denken, want dat doe je al wel maar dat je moet leren hoe kan ik dan al die emoties die bij al die intelligentie horen, hoe kan ik die nou verdragen? Hoe kan ik zorgen dat ik die niet ga verdoven, maar – ik kan me ook voorstellen – dat daar jouw leerstuk ook heel erg ligt.

B: dat zou best wel eens kunnen

A: en dat wat er vanmorgen gebeurd, dat ze ook zeggen, sta nou eens stil... Kun je je intelligentie op andere momenten ook wel eens blij van worden?

B: (7.3-C/F) Ja, als ik op school bepaalde dingen zie, ik het ook echt snel begreep. Bijvoorbeeld vorig jaar dat ik naar het hbo ging . Toen heb ik er wel een potje van gemaakt

A: .. ja maar dat is weer wat anders ..

B: (7.4-D) dat ik de hoorcolleges , dat vond ik superfijn, gewoon dat andere mensen daar geen zin in hebben. Vertel me, leer me dingen. En dat ik mijn boeken amper had overgeslagen en gewoon op de tentamens zevens en achten haalde. Terwijl ik er helemaal niks voor deed. Dat geeft me dan wel weer ook een stukje bevestiging , want ik wil wat goeds doen met mijn intelligentie. En dat geeft nu ook wel weer motivatie om door te gaan. Om weer in mezelf te geloven

en mijn plekje in te nemen. Ja, inderdaad, omgaan met emoties van anderen daarbij , maakt het soms wel onmogelijk. Ik mis gewoon een beetje begeleiding of iets dergelijks daarin. Een ouder of een leraar die dat begrijpt. Beetje een tijdens? (huilt).

A: ja , dat snap ik en dat heb je ook hard nodig en je hebt natuurlijk ook zo mooi deze stap gedaan. Hier begint het. Eerst zorgen dat je de verslaving beter de baas raakt en dan zijn er vast nog veel stappen die jij daar in kan doen. Waar je vanuit hier – maar ook hier al begeleiding – ook weer , nou ja..het is lastig ook dat je het zelf moet organiseren. Maar goed, daar gaan we je hier bij helpen...

B: (7.5-C/D) ja, ik krijg er wel steeds meer vertrouwen in.

A: kan je trots zijn dat je deze stap hebt gezet, dat je hier bent?

B: (8.1-C) ja dat ben ik ook, ik heb het ook echt zelf gedaan.

A: ja, je hebt je zelf aangemeld?

B: (8.2-C/D/F) ja, ik heb het helemaal zelf verprutst .. en toen heb ik mijn vader, want die kwam er op een gegeven moment achter, want die was helemaal niet op de hoogte hoe het met mij ging eigenlijk. Toen ik het allemaal uitte en vertelde, wist ik ook , nou ja, dit zou ik zelf ook niet voor mijn kind willen. En ik zag dat op mijn vaders gezicht, en de pijn en de bezorgdheid, van dat je dit allemaal alleen hebt moeten doorstaan.. en voelen. Dus ik baalde ook gewoon van mezelf. En toen zei ik zullen we dan ook even langs de huisarts gaan, want ik red het niet meer. Dus dat heb ik helemaal zelf gedaan. Dus daar ben ik wel echt trots op. Dat ik zelf een oplossend vermogen heb, wat dat betreft.

A: ja, dat je ook even een stap uit het destructieve zet en zegt ik wil echt een andere kant op.

B: ik wilde dit echt niet zijn, ik wil er wel zijn maar ik wil ook gewoon ... op. ??

A: maar je wilt ook leren hoe je er moet zijn. Met alles wat je hebt... wat voor een gaven heb je nog meer, je hebt al een heleboel genoemd. Je bent sociaal, je kunt goed leren, goed begrijpen, goed.. zijn er nog meer dingen? Zijn er dingen die je heel graag doet?

B: (8.3-C) mmm nou ja ook ja met sommige dingen denk ik dat intelligentie ook gewoon een beetje in mijn lichaam zit zeg maar. Met dingen leren. Met sporten en ik ben af toe aan het slaglinen, ik weet niet of je dat ... zo'n ding dat je tussen twee bomen spant, en waar je over heen loopt..

A: o ja, ik zie in het park wel eens mensen.

B: (8.4-C/BT) nou dat doe ik graag. En dan voel ik bijna .. dat mijn hersengebieden aan het werk gaan en dat vind ik gewoon heerlijk. Want ik zie ook wel dat doen me ook heel veel brengt. En deze week ook met creatieve therapie , bepaalde dingen met klei. Dan kan ik het ook gewoon best wel naast me neerleggen en dan hoeft het niets te worden. Ik vind het gewoon heerlijk om het te doen. En daarin zie ik ook wel , gewoon dat wat ik wil dat het .. je brengt,

het is niet alleen , niet alleen nut of efficiënte maar ook gewoon geluk en blijdschap ..

A: in de boekjes staat dan zo mooi "welbevinden" dat vind ik zo mooi breed ... dat klinkt wel mooi vind ik.. en dat is veel breder als dat je intelligent bent , dat gaat over je totaal of zo..

B: (8.5-C/D) ja en ik denk gewoon wel, zeg maar, en ik denk gewoon ook wel na over het verschil tussen man en vrouw , en de rollen daarvan, ik voel me gewoon wel op en top vrouw en .. warm.. ik wil gewoon een warm nest zijn.

A: tja, is dat ook een beetje jouw droom. Hoe ziet jouw .. hoe zou je over vijf jaar willen zijn?

B: (8.6-C/D) nou dat ik mensen gewoon zich veilig kan laten voelen en het gevoel geven fijn te zijn en zich te ontwikkelen en hun eigen processen te.. daarin ben ik wel heel geduldig, met de processen van andere mensen.

A: voor een ander is het nog gemakkelijker dan voor jezelf. En dat stuk ben je nu naar aan het kijken. Hoe kan ik nou geduldig zijn voor mijzelf.

B: ja.. klopt...

A: nou, ja, eens even kijken.. wat heb ik al allemaal... hoe is het tot nu toe, houd je het vol?

B: ja, ik voel me rustiger dan aan het begin van het gesprek.

A: ja, ik zie dat ook aan je. Je bent wat ... Weet je hoe dat komt?

31.44

B: (9.1-H) ja, dat betekent dat ik me wel begrepen voel

A: ja, je hebt even je emoties laten gaan, gewoon even .. ja, maar dat kan ook vaak ontspannen. Prima, dat mag er zijn.

B: ja, klopt

A; even zien, welke is er nog meer.. doorzettingsvermogen heb je redelijk zeg je..

B: (9.2-C) ja, anders was ik er niet meer .. als ik geen doorzettingsvermogen had

A: dan was je er helemaal niet meer?

B: (9.3-F/C) nee.. dat ik ook helemaal geen hoop meer had en dat ik toch ergens, als ik hoor van sommige groepsgenoten wat ze allemaal hebben meegemaakt, dan voel ik me soms wel een piepert. Weet je wel, dat ik denk ik mag niet klagen, maar ik heb wel echt momenten gehad dat ik helemaal geen hoop meer had. En me zo eenzaam en alleen voelde dat ik dacht nou waarom.. ik zou gewoon de rust willen hebben van het er niet meer zijn. Nou ja, toch ben ik daar ook doorheen gekomen.

A: en bedenk ook goed, je mag altijd klagen, het is altijd waar wat je voelt. Het kan niet onwaar zijn. Bij anderen zijn de oorzaken misschien heel anders maar die van jou zijn die van jou en dat valt niet mee . Je bent hier echt niet voor niets beland. Er zit vaak een verdrietige geschiedenis achter. En dat .. ach ... het doet me ook wat ... ja . Even kijken.. ik neem een positieve houding aan ten opzichte van mezelf. Dan ga je tussen een 6 en een 7 inzitten. Dan ben ik toch benieuwd, hoe zit dat. Waar ...

B: (9.4-C/F) ik dacht een 6 is meer dan voldoende en een 7 is goed, dus een beetje er tussen voldoende en goed. Want ik ben wel positief over dat ik gewoon een boel kan. Maar dat ik, wat ik vertelde, mijn gedrag waarvan ik dacht hier help ik mezelf mee, maar het brengt me alleen maar verder van huis, dus dan ben ik wel heel negatief over mezelf. Dan ga ik bijvoorbeeld weer denken hoe kan ik dit oplossen. Ja en dan denk ik , dan heb ik het vast niet bij het goede eind,

A: ja, dus dan ligt dat weer om..

B: (9.5-F) dan heb ik het zelf fout gedaan en dat is ook

A: ja, dat is ook naar, dat je het zo steeds aan jezelf verwijt. Van hoe ik het ook doe , als het niet goed gaat dan heb ik het fout gedaan. Terwijl er ook een hele hoop meespeelt wat het niet gemakkelijk voor je maakt. Ook dingen buiten jou. Kun je ook dingen buiten jouw plaatsen? Kun je omstandigheden plaatsen die jou goed doen maar ook die je slecht doen?

B: (9.6-E) ja, als ik dan bijvoorbeeld mijn thuissituatie, dan zie ik ook wel dat mijn moeder ook moeite heeft met bepaalde dingen, zeg maar, om daar zelf de verantwoordelijkheid voor te nemen. Zij kan ook heel erg in de slachtofferrol kruipen en de reddersrol. Van eueueu ik doe het goed en ik ben je moeder, wanneer het me uitkomt zeg maar. Alles om maar niet met schuld en schaamte om hoeven te gaan.

A: dan pakt zij haar verantwoordelijkheid niet?

B: (9.7-E) nee, en ook wel dat mijn moeder daar ook niets aan kan doen, dat ze ook maar een kind van haar ouder is. Die ook niet meer heeft geleerd dan dat. En ik...

A: en daarmee haal jij je eigen pijn eruit?

B: (10.1-C) ja,

A: en dat is misschien terecht wat je van je moeder zegt, dat wil niet zeggen dat het jou niet zeer doet. Ik bedoel, hoe zij zich gedraagt dat doet ook wat met jou.

B: (10.2-D) ik denk gewoon dat het bij mijn moeder, TE controlerend, je mag niet zo voelen, je moet niet zo denken. Daar heb ik het niet geleerd. En bij mijn vader durfde ik het niet. Was ik gewoon bang, hij was gewoon altijd heel druk en dit en dit.. en dacht ik gewoon van ja.. dus om te gaan met lastige gevoelens en dingen..

A: ja, en daar zit dan dat stukje van ik moet toch leren om op dat soort momenten een plekje en aandacht voor mijzelf te vragen. Hoe was dat eigenlijk, dat je dat tegen je vader hebt gezegd? Je ging je verhaal vertellen. Was dat een goede ervaring?

B: (10.3-D/C) ja, mmm, aan het begin van de pubertijd heb ik ook wel een paar keer met mijn zus in gesprek gegaan met mijn vader, toen voelde ik me niet echt gehoord. En toen hebben we aangegeven, we willen meer dingen met je doen. We willen je meer in ons leven. En toen zei hij ja, maar vervolgens gebeurt het niet. Dus toen heb ik een hele lange tijd niet over dingen gepraat en gedacht ik ben toch tot last. Maar vorige week, toen vertelde ik wel weer dingen en ook zie mijn invloed op de groep en dat mensen best wel open naar me kunnen en durven zijn. en dat ik dat, dat geeft me ook wel vertrouwen in mezelf. En dat ik gewoon zelfverzekerd ben, ik voel me wel sterk. Ik voel me kundig. Talentvol. En mijn vader moest ook huilen, dat hij zo trots op we was en dat hij wel wist dat ik het kon en dat vind ik wel heel mooi. Mijn vader die vertrouwt er wel op maar dat ik gewoon in niveau mijn vader wat overstijg. Dus het is wel fijn om zijn vertrouwen te voelen maar er is niet helemaal begrip.

A; nee, en dat heb jij, je hebt eigenlijk intelligente mensen ook om je heen nodig. Die jou kunnen helpen je gedachten te corrigeren waar dat nodig is en waar je er een brij van maakt en waar je ... dus die helder ..

B: (10.4-G) ja, ik wil graag een intelligentietest doen. Zo werkt het in deze bureaucratische wereld. Het moet via het boekje, maar dan moet ik eerst drie maand clean zijn. Dat is gewoon wel heel vervelend want ik heb dat wel gevraagd, hoezo kan dat niet nu. En dan zeggen ze dat doen we alleen als er bij mensen een te lage intelligentie is vastgesteld en dat we denken dat klopt niet. Dan is de behandeling heel beïnvloedt op, zeg maar en dan denk ik HOE zou dat voor mij dan niet zijn (windt zich op, verheft stem). Als jullie uitgaan van een IQ van 100 en jullie behandelen me helemaal zo en jullie proberen mijn gedrag daarop aan te passen en het blijkt straks dat ik veel intelligenter ben, waarom maakt dat nou niet uit. Daar word ik zo gefrustreerd van, dan voel ik me dan weer alsof ik dan weer die verantwoordelijkheid heb om me maar weer overal in aan te passen.

A: ik weet niet eens of je daar een test voor nodig hebt, maar ik denk dat hoe kan ik . Ik hoor bij jou veel meer de vraag van ga met mij om naar mijn intelligentie. Zo van he, ik snap dingen en hoe ga ik eigenlijk om met mijn intelligentie. Hoe moet ik dat in de vrede doen? Dus misschien is dat wel de vraag en of dat nou die intelligentie nou 110 of 130 is .. ik weet niet of dat zo.. kijk, je problemen zijn er in dit stuk.

B: (10.5-G)het maakt me gewoon niet uit of ik bovengemiddeld intelligent ben of ik hoogbegaafd ben of, het zijn ook maar gewoon ... kijk als er een labeltje aan hangt kunnen mensen er wel veel beter mee omgaan. Dan kunnen ze het in hokjes plaatsen.

A: en misschien willen mensen dat niet, in hokjes plaatsen. En willen ze gewoon op jou reageren. Maar goed die testen zijn ook hele dure dingen en ook wel dat het bewezen is dat je als je nog niet helemaal clean bent dan beïnvloedt dat te

veel. Dus dan zou je ook nog .. dan zou het getal ook nog te laag kunnen zijn.. terwijl dat als je helemaal helder bent, je hoger zit.

B: (11.1-G) maar ik vind het dan ook zo belachelijk dat dat pas geldt vanaf dat ik in behandeling zit. Want ik heb wel drie weken op detox gezeten. En dan denk ik, daar gaat het toch om?

A: het gaat om je frustratie .. en ik weet niet of mensen nou zien of je 130 intelligent bent of .. ik hoor je frustratie. Maar of dat in de behandeling nou zoveel uitmaakt. Kijk als jij intelligent bent , en zo kom je zeker over, dan gaan mensen jou daar ook wel naar behandelen. Ook al weten ze het cijfertje niet. Verwacht jij dat de behandeling echt zou veranderen?

B: (11.2-G) nou misschien voor bepaalde socio's.. die ja, wel wat minder intelligent zijn, die wel wat langer tijd nodig hebben om bepaalde dingen die ik zeg een plekje te geven.

A: ja, of die mensen zien veel beter ... kijk jouw intelligentie is niet jouw probleem, helemaal niet. Want die is prima, heel goed zelfs. Maar jouw probleem zit misschien op een veel persoonlijker vlak. En zouden mensen ook niet bang kunnen zijn dat je met al je intelligentie niet nog meer gaat vliegen. Terwijl je daar moet zijn, hier bij jezelf op de grond. Hier met de gevoelens, van eheheh hoe hendel ik dit? Anders neem je ons mee in jouw intelligente denkproces en ik weet niet of dat moet.

B; (11.3-D) ja.. precies.. daarom probeer ik ook gewoon de dingen naast me neer te leggen en niet overal op te reageren, te laten zien van ik voel gewoon, ik doe gewoon, maar ja dat kost me wel heel veel energie omdat ik.. ik heb dan weer het gevoel dat ik het ergens anders kwijt moet. Jeroen die zei ook dat sommige mensen bij hem een soort klaag halfuurtje hebben en dan denk ik, ja, misschien heb ik dat ook nodig. Maar ik denk ook dat ik ergens een filosofie uurtje nodig heb. Dat even al die energie eruit kan

A: ik kan me voorstellen dat als hij dat aanbiedt,

B: (11.4-G) ik weet ook niet of Jeroen daar de juiste persoon voor is.. maar ik zou het wel fijn vinden om dingen te kunnen bedenken. Want heel veel mensen denken inderdaad dat ik er allemaal dingen mee probeer recht te praten of .. maar dat bedoel ik niet, ik vind het gewoon interessant. Leuk om te doen. Ik vind het gewoon kut dat sommige mensen dat niet begrijpen.

A: maar of die denken, daarvoor kom je hier niet... dat klinkt wel hard maar

B: (11.5-D) ja, want dat is ook gewoon een deel van mij en als ik dat niet kan uiten dan ben ik ook niet mezelf. En ik kom hier om mezelf te zijn, dus

A: voor je intelligente stuk denk ik, gewoon weer beter worden en naar een goede opleiding gaan. En ik snap je vraag wel, want er ligt ook een hiaat. Waarin jij je ook.. maar dan zou ik voor hier inzoomen op, hoe ga ik daar dan mee om.

B: (11.6-F/D) ja, als ik nu niet dit gesprek met jou had gehad, was ik ook even naar de socio's gestapt en dan ... weet je ik heb net met conflicthantering gewoon mijn intelligentie gebruikt voor het begrijpen van dat wat ze bedoelden.

Ik heb het gebruikt voor de acceptatie, voor er op reageren, ik gebruik het niet nu om het helemaal buiten me zelf te leggen. Ik ga dit en dit er aan doen. Dus ik was supertrots op mezelf , maar toch voelde ik me heel erg gespannen.

A: maar je begeeft je op een nieuw gebied.. en dat is spannend, je beloofd eigenlijk dat je wat meer op je zelf gaat letten op dat emotionele stuk. En dat is spannend. Onderschat dat niet.

B; (12.1-D) ja, ik wou vragen hoe moet ik daar mee om gaan, moet ik erover praten, moet ik erover praten, moet ik het accepteren, wat moet ik daar mee?

A: ik denk dat je dat aan het doen bent. Stel .. wie is jouw mentor, Mirjam? Nou dat is de eerste met wie je het daar eens over kan hebben. He, wat moet ik met mijn emotionele... misschien moet daar meer mee. Nou, hhhh, mens, je bent volop in beweging. Alle respect, ik denk gut je zit hier en er komt veel op je af. Maar dat je buikpijn krijgt betekent ook dat je aan het leren bent. Anders zat je achterover, zo van ik zit mijn tijd hier wel uit.

B: dank je.. dat doet me goed.

A: goed, he dank je wel voor je vertrouwen, dat vind ik dan ook wel weer bijzonder. Ik ga je verhaal goed bekijken en dat ga ik meenemen. En dan aan het eind gaan we het weer bekijken.

B: ja, ik ben benieuwd

A; en bedenk dat er geen goed of fout is he, welke kant het ook op gaat, dat geeft mij gewoon informatie over mijn onderzoek. En dan denk ik moet deze interventie nooit van zn leven weer doen of ik moet hem verbeteren of stukken daarvan. Dus daar kan ik echt wat mee. Dus dankjewel!

B: graag gedaan!

A: dus, ik zie jou vanmiddag nog weer bij crea

B: gezellig!

Bijlage 1B = Analyse - interview nulmeting Cliënt B

Het semigestructureerde interview had een aantal topics, nl. zelfwaardering (A), kwaliteiten (C), gedachten over jezelf (F), achtergronden(E) Uit het gesprek kwam daar wensen voor de toekomst(D) bij. De vragenlijst die wordt behandeld (bijlage 1?) kan onderverdeelt worden in vragen over positieve gedachten (vraag 1, 4, 7, 8 en 10), over negatieve gedachten (vraag 2, 5, en 9), over kwaliteiten (vraag 3 en 6) en over wensen (vraag 8 en 10). De antwoorden zijn verdeeld over de verschillende topics. Elke topic is aansluitend samengevat. In de oorspronkelijke tekst (bijlage 1A) van het interview zijn de verwijzingen terug te vinden, zoals in dit schema in nummers aangegeven in de laatste kolom.

(A) Zelfwaardering	(C) Kwaliteiten	Sociaal	Emoties van anderen oppikken 1.3 Humor, grappig 1.3, 1.4, Zorgzaam 1.5 Behulpzaam 1.5, 5.5, Sociaal 3.4, EQ 7.2,
		IQ	Dingen begrijpen 1.3, 2.5, Realistisch 1.5 Vermogen om me dingen af te vragen 1.5 Intelligent 3.4, 6.3, 7.2, 7.3, Leergierig 7.4 Gemotiveerd tot leren 7.4
		Zelfwaardering	Groeiend zelfvertrouwen 7.5, 10.3 Trots om vrijwillige opname 8.1, 8.2, Ik kan veel 9.2 Zelfinzicht 10.1 Steeds opener 10.3 Zelfverzekerd 10.3 Sterk 10.3 Kundig 10.3 Talentvol 10.3 Uiterlijk 4.8 Inzicht in anderen relateert mijn eigen situatie 9.3 Verantwoordelijkheid voelen: ik heb het zelf fout gedaan 9.5
		Diversen	Flow in sport 8.4 Flow in creativiteit 8.4 Vrouw zijn 8.5 Geduldig 8.6 Doorzettingsvermogen 9.2
	(F) Negatieve	Ondermijnende gedachten	Ik deug niet 5.3 Ik ben arrogant 5.4 Ik kan te weinig zelf 5.4

	gedachten valkuilen		Ik durf geen verantwoordelijkheid te nemen 5.4 Waar doe ik het allemaal voor, het lukt toch niet, het brengt me nergens, ik kan net zo goed veel drinken 6.4 Ik heb het helemaal verprutst 8.2 Negatief denken over mezelf, ik kan niks 9.4 Ik heb het zelf fout gedaan (realistisch) 9.5
		Valkuilen	Teveel nadenken 1.6, Over bewust zijn van dingen 7.2 Gaat alles relativeren als het te scherp wordt en komt/maakt daardoor problemen 2.1 In mijn hoofdproblemen oplossen 2.1 Geen grenzen aangeven uit zelfbescherming 2.2, 2.3 Moeilijk mijn eigen mening geven 5.2 Grenzen steeds opschuiven 2.2 Anderen en mezelf niet aanspreken 2.3 Ontkracht mezelf 50 keer per dag 2.4 Verwarrende denkpatronen 2.4 Te veel prikkels krijgen (ADD) 3.2 Emoties van anderen komen hard binnen 3.2 Weinig emotionele remming 3.2 Niet praten over emoties 6.3 Veel drinken en verdoven 6.4 Op school er een potje van maken 7.3 Geen hoop meer 9.3 IQ inzetten om ergens onderuit te komen of als truc 11.6 Destructief gedrag 6.4
		frustraties	Ze vinden me arrogant als ik zeg alles snel te begrijpen 2.6, 2.7, 6.3 Eenzaam door hoge IQ 6.1, 6.2, 6.3 Niet begrepen worden 3.2, 10.4 Ik heb het zelf fout gedaan 9.5
		Onzeker over	Wie ben ik 5.5

			Ik hoor nergens bij, onzeker over mijn rol in de maatschappij, ergens bij horen 6.4
	(E) Achtergronden die de situatie beïnvloedt hebben	Vader	Niet praten over emoties, geen begrip 4.4 Veel afwezig 4.4 Geen onwil, wel betrokken en verdrietig 8.2 Vader wist niets van haar toestand en verslaving 8.2 Had geen tijd voor ons, te druk 10.3 Is trots op haar als ze in behandeling gaat 10.3
		Moeder	Niet verantwoordelijk voor haar manier van doen, o.a. preken, 3.1 Zwarte schaaap bij moeder en stiefvader 4.4 Niet begrepen, alles verkeerd opvatten 4.5 Ik vond het leuk als ze ruzie hadden 4.4 Ze vonden mij moedwillig boos 4.5 Moeder gaat in slachtofferrol ik in de reddersrol 9.6 Heeft begrip voor moeder 9.7 Moeder te controlerend 10.2 Niet over emoties leren praten 10.2
		Thuisituatie	Gescheiden ouders 4.4 Goede band met zus 1.4 Zelfde humor als zus 1.5 Weinig bevestiging gekregen 4.3
		gezondheid etc.	ADD, veel prikkels zijn lastig, er is weinig begrip voor 3.2 Twijfelt aan eigen fundament i.v.m. ADD, 3.3 Moe als dingen niet goed gaan 3.5,
		School	In derde en vijfde ging het niet goed, vijfde overgedaan 4.6 Filosofie was fijn maar ik te jong, ging teveel nadenken 4.6 Filosofie een soort vlucht 4.7

	(D) Wensen voor de toekomst		Meer toetsen wat ik denk 3.1 Ergens bij horen 6.4 Zinvol leven leiden 6.4 Een (kleine) groep die mij begrijpt en ook intelligent is 6.6 Een ouder of leraar die mij begeleidt 7.4 Ik heb veel bevestiging nodig 4.1, 4.2 Ik heb bevestiging nodig over mijn uiterlijk 5.1 Goed om kunnen gaan met hoog IQ 6.2 Iets goed doen met mijn IQ 7.4, 11.6 Een goede plek innemen 7.4 Vaderlijke zorg krijgen 8.2 Een warm, veilig nest voor anderen zijn 8.5 Een plek voor mijn klachten 11.3 Uitgedaagd en begrepen worden IQ 11.3 Mezelf kunnen zijn 11.5 Praten over emoties 11.6, 12.1

Bijlage 1C = verslag eindmeting, 28 mei 2019

Codering: de uitspraken zijn geanalyseerd met een aantal topics als leidraad: C = Kwaliteiten, F = negatieve, ondermijnende gedachten, D = wensen voor de toekomst, H = invloed van de module op de zelfwaardering, E = achtergronden, I = invloed van overige behandelingen in de kliniek. De code achter de uitspraak is: voorbeeld: (1.2.C) = 1 = pagina, 2 = 2^e opmerking op de pagina, C = topic). A = therapeut, B = cliënt

Cliënt B komt binnen en is erg druk met het volgen van allerlei onderdelen en afspraken. Ze moet o.a. een speech schrijven voor iemand die afscheid neemt en dat vindt ze lastig.

Therapeut A: kom je dan je oude patroon weer tegen van de lat heel hoog leggen?

B: (1.1.FG) Ja, ik weet niet, ik kom gewoon heel gefrustreerd als ik mijn gedachten op papier moet krijgen. Het zijn zoveel flarden, zo veel en zo... het is nu wel minder maar het is nog lastig om dingen op papier te krijgen, zeg maar. Gewoon het gevoel van ik weet het ergens allemaal wel maar ik krijg het gewoon niet op papier.

A: en als je dan gewoon iets opschrijft met steekwoorden, bijvoorbeeld ik denk van ik heb een interview met jou en dan denk ik deze dingen wil ik genoemd hebben. Dan hoef je niet al die zinnen op te schrijven want je kan ze zo wel formuleren, of niet.

B: (1.2.F)... Jewel... met iemand anders afscheid deed ik dat ook en dan struikel ik over wat woorden en zo en dat heb ik ook als ik wat teveel opschrijf dan... dus of ik nu wel of niet wat opschrijf ... ik kan ook denken.. ik ga vrijdag ook voor iemand speechen, dus ik kan er heel erg tegen op gaan zien of het gewoon zien als een kans om wat te leren en dan zie ik wel waar ik tegenaan loop , het gewoon te proberen zeg maar..

A: ik heb net die spreuk van cliënt E opgehangen, die van "ik stuntel dus ik leef", het hoort er ook wel gewoon bij , het hoort bij een speech en dat maakt een speech ook levendig. Dan dat iemand helemaal met een glad hoofd zegt ieieieieiew

B: ja... ja... ja.. **A:** maar goed ik hoor je **B:** ja, ik vind het gewoon lastig.

A: Ja, ik ga even kijken of de microfoon het echt doet anders kan ik straks... kan ik dat nou ergens, zonder dat ik hem.. emmmm als ik dit zo zie, zou je denken hij doet het. Maar

B: ja, de tijd loopt... **A:** het geluid is aan.. dus... en dan heb je het bij ons nog wel over zelfwaardering gehad en dan ben ik natuurlijk benieuwd wat die module daar aan mee heeft geholpen. En dan realiseer ik me dat jullie een heel breed programma hebben maar ik wil graag weten heeft het ergens aan bijgedragen of helemaal niet, dat kan ook. Dus zeg gewoon .. en ga niet denken ... dus heb je daar een idee van? Wat deed de beeldende module?

B: (1.3.FH) nou ja, voor mijn gevoel wel , heeft het wel daaraan bijgedragen. Omdat ik gewoon ook het leuk vind om te doen en ik dacht, ik wist wel dat ik creatief was maar ik dacht dan dat is toch helemaal niet zo. Ik denk ik ook aan mijn zus die gewoon nog veel creatiever is.. dus dan denk je dat valt wel mee. En hier ben ik wel achter gekomen dat er veel meer dingen zijn dan bijvoorbeeld tekenen en schilderen om te doen en dat ik het gewoon wel heel leuk vind. Mmm ik heb gewoon plezier gehad in iets doen. Zeg maar in plaats alles bedenken in woorden en ja dat vind ik gewoon wel heel leuk en ook de expositie dat gewoon heel veel mensen toch iets leuks er over te zeggen hebben. Terwijl jezelf dan misschien wel denkt.. aaah..

A: ik weet nog dat jij een keer heel kritisch zei ja, dan zeggen mensen het er misschien om, om mij een plezier te doen. Had je dat gevoel?

B: (2.1.C) emmm, nou nee, misschien wel een beetje, dat ze zoiets hebben van ik vind het wel mooi maar en het is nu het moment om er iets van te zeggen zeg maar. Maar toch, de meeste complimenten voelden wel oprecht.

A: en dat is ook mooi dat jij dat nu kunt horen. Denk je dat je dat twee maanden geleden had weggeschoven als niet echt?

B: (2.2.F) ja ik denk het wel want dan denk je dat mensen denk ze zitten hier zo om aan zichzelf te werken en wat positieve feedback doet ze vast goed. Zeg maar of dat ze het op zo'n manier bedoelen dat ... ja, dat helpt niet om het nu af te gaan kraken..

A: je kon het deurtje iets meer open zetten als voor die tijd, dat gevoel had je wel?

B: ja **A:** oké, en waren er dan binnen die sessies ... de eerste keer hebben we zo'n doosje gemaakt... weet je dat nog? **B:** (2.3.H) ja , dat vond ik heel frustrerend..

A: wat gebeurde er toen? B: dat was toch van de innerlijke belevingswereld en wat er een beetje in je hoofd omgaat.. **A:** de helpende en de ondermijnende gedachten..

B: (2.4.C) nou dat was dus een chaos, want dat was het ook in mijn hoofd. En als ik dan kijk van toen en nu dan zit er wel heel wat meer structuur in, ik snap het zelf soms nog niet altijd. Maar ja, er is wel een bezem door heen gegaan en wat dingen verklaard en op zijn plek gevallen. Ja, toen dat was wel heel..

A: het zou zowat interessant voor jezelf zijn om de nulmeting te lezen, ik heb het uitgetypt. Dan zie je gewoon hoe jij zoekt en dan heb je echt in die weken heel wat geleerd, ik heb je echt zien landen.

B: (2.5.C) ja nou, dat allemaal, het waren gewoon allemaal kortsluitingen, en ik liep de hele tijd vast en ja inderdaad heel erg zoeken naar iets wat blijft en iets wat is en dat lukt me nu wel beter.

A: en ik vond , die eerste opdracht, dat was ook een beetje een denkopdracht , ik had het idee dat iets maken beter voor jou was dan dat je eerst moest gaan denken.

B: (2.6.FH) ja, dat klopt want af en toe was het ook van ja, ga maar wat doen wat je leuk vindt. Maar dan dacht ik er zijn hier zoveel dingen om te doen, en dan binnen een opdracht, waar je wel wat creatief kan zijn, dan vind ik dat veel leuker werken, dan heb je een startpunt zeg maar.

A: dus jij vond een gestructureerde opdracht prettig? **B:** ja, **A:** anders is het zo open

B: (2.7.H) ja, en dan zijn er honderd miljoen dingen mogelijk en dan

A: ja, precies **B:** (2.8.H) en dan wil ik natuurlijk wel het leukste idee

A: haha, dat zou ik ook hebben.. en even denken, toen was dat doosje, en toen gingen we ... toen ging jij de poster maken, toen moest je een positieve gedachte opblazen en eentje die jou geraakt had. Hoe was die?

B: (2.9.IC) mmm, dat was volgens mij net toen ik terug kwam van de time-out. En toen was er wat gedoe met een groepsgenoot, in de conflicthantering, het was niet zo gezellig op de groep. En toen had ik al wel door dat ik heel erg hang naar de negatieve gebeurtenis en dat ik dat niet meer wil. En het gevoel dat ik daar aan over heb gehouden, in plaats van dat ik het omzet in iets waar ik wat mee kan. En toen waren ik en mijn zus, die ook bij mijn vader was tijdens de time-out, aan het tekenen en (3.1.C) zo en handlettering. Allemaal tekstjes mooi aan het opschrijven, en toen zag ik iets op Pinterest, of zij liet iets zien van Forget the mistake, and remember the lesson. En toen dacht ik dat is gewoon wel een aardige, zeg maar, helpende gedacht naar mezelf. Van fouten maken gebeurd maar hoe je er dan mee omgaat dat is.. dan steek je er wat van op. Ja, dat vond ik wel mooi om een keertje uit te werken want meestal zijn het van die vluchtige gedachten en als je er dan echt mee bezig gaat en er wat van maakt dan .. ja, dat is wel leuk.

A: ja, dat is voor jou wel een gedachte die nu meer binnenin jou zit dan daarvoor? Kun je hem beter vasthouden?

B: (3.2.C) ja, ik ken wel honderd quotes die ik super toe kan passen om niet zo streng te zijn voor mezelf maar deze die kun je op allerlei momenten, op alle leeftijden in allerlei situaties wel toepassen. Die onthoud ik nu wel beter ja.

A: ja, ik vond het voor toen ook wel echt kenmerkend dat je toen opeens een keuze kon maken. Kiezen is voor jou vaak lastig en opeens kon je doorpakken uit die duizend quotes en kon je er een kiezen, zonder dat je alle kanten opging. Ook wel een mooi moment vond ik.

B: (3.3.C) ja, eerder dacht ik dan waarom heb ik die gekozen en is het niet een beetje cliché? Maar nu achteraf ben ik er wel trots op en past het gewoon wel bij mij.

A: ik denk dat cliché opmerkingen op een goede opeens binnen kunnen komen, en dat je dan denkt, he die gaan echt ergens over! Toen kwam die keer met die kwaliteiten benoemen. Hoe was die?

B: (3.4.FH) ja, dat vond ik eigenlijk wel heel leuk. Ja, als je er dan ook echt bij zit en ziet dat een heleboel mensen heel snel wel een heleboel dingen kunnen

bedenken, dan denk je.. ooo, nou.. dat is wel leuk. En dat deed me ook wel goed, ook omdat ik er niet de meest afgezaagde dingen er tussen zag staan.. maar dat je ook denkt, ik hoop dat ik dat ook ben zeg maar. Dat andere mensen dat ook zien en dat ze niet van elkaar allemaal doorhebben , en dat ze hetzelfde opschrijven en dat er toch wel dubbele dingen tussen staan , dan denk ik dat zien andere mensen toch echt wel.

A: welke zijn je bij gebleven?

B: (3.5.C) even denken, wel doelgericht, harde werker, en aardig, zorgzaam, gepassioneerd. Emmm .. creatief, ja, dat soort dingen.

A: mooi rijtje, leuk. Je ging ook complimenten aan anderen geven. Is dat voor jou leuk om te doen.

B: (3.6.F) ja, dat vind ik heel leuk om te doen, maar dan al heel gauw, ja ik weet niet, dan heel gauw voel ik me schuldig of zo. Bij de ene persoon weet je meer dan bij de ander, en dan voel ik me, ja ik weet niet, plaats vervangend beledigd voor die ander. Het slaat in principe nergens op maar dat vind ik dan wel lastig.

A: je leeft je in in het tekort van de ander, je denkt, o hij komt tekort.

B: (3.7.F) ja, je wilt iemand niet dat gevoel geven zeg maar. Maar ik vond het wel leuk om de reactie bij andere mensen te zien. Het is ook gewoon wel leuk dat ze blij verrast waren, zeg maar. Dat vond ik wel leuk.

A: en doet dat iets met jou zelf, als je andere complimenten geeft? Als je het over zelfwaardering hebt, helpt dat? Of heeft het daar niets mee te maken?

B: (3.8.C) mmmm als ik dan even denk, we hebben natuurlijk ook de complimenten ronde in de groep. In het begin gaf ik wel meer complimenten omdat ik dacht die dat hij die verdiende zeg maar. Nu geef ik zo langzamerhand wel meer complimenten van wat ik echt vind, van dingen die ik echt mooi vind en fijn vind, zeg maar. Dan houd ik het wat dichterbij me zelf en dan voel ik me niet zo verantwoordelijk voor degene die niet zoveel complimenten krijgt en dan toch een compliment te geven of zo. Ja, toen in het begin had ik dat gevoel wel meer. Maar dat doet wel goed dat je je eigen visie of belevingswereld gewoon even uit en bevestigt, zo van, dat matcht met die van mij of dat waardeer ik aan jou.

A: het wordt echter of zo? **B:** ja, dat vind ik wel leuk. **A:** mooi hoor! ... en toen gingen we natuurlijk over de lino, waarvan ik zelf hoopte dat het goed zou passen in deze groep. En ook voor... op de een of andere manier dacht ik, zelfs de techniek kan er wel toe doen. Hoe heb jij dat?

B: (4.1.CH) mmm, ik vond het eerst wel lastig om een symbool te kiezen. Volgens mij heb ik er die week wel vijf uur aan besteed. En toen nergens uitgekomen eigenlijk enne ja ik wil dan niet gauw arrogant of zelfingenomen zijn, dus als er dan een mooie tekst stond waarvan ik dacht dat vind ik mooi en positief en mooi aan mezelf, dan voel ik me ook een beetje bezwaard omdat dan ook zo te zeggen. Daar voel ik me niet helemaal comfortabel bij. Maar toch die met de kreeft vond ik toch heel mooi omdat ik dacht dat die een heleboel eigenschappen had waarvan ik in eerste instantie dacht dat het negatief was toch

positief belichtte zeg maar, juist als kracht. Ja, dat vind ik wel mooi enne zeg maar ook dat sterk in je kwetsbaarheid, dat vind ik dat dat altijd wel bij mij past. Want een heleboel dingen weet ik wel van mezelf en daardoor juist kan een ander mij minder kwetsen en nou ja, dat zie ik liever als kracht dan als zwakte zeg maar. En het is wel leuk om er dan echt wat bij te maken. Ja ik vond het eerst wel een beetje cliché om je sterrenbeeld te doen maar uiteindelijk ben ik er wel trots op , ik heb dat nog nooit gemaakt, en ik vind dat het wel goed bij mij past.

A: het is voor jou echt wel nieuw. En ik moet zeggen dat ik nog nooit een lino van een kreeft heb gezien. Dus ... ik heb veel gezien.. dus, leuk hoor! En de techniek zelf dat is een techniek van je tekent ergens iets op en dan snijden en gutsen. Had dat nog iets met zelfwaardering of kracht te maken of zeg je nee, dat maakte voor mij niet zoveel uit?

B: (4.2.CH) nou ja, ik vind het gewoon wel heel leuk om precies bezig te zijn. Enne dat doe ik dan ook wel op mijn gemakje, want dat gaf me ook wel een goed gevoel om met iets bezig te zijn met wat ik leuk vind. Dat het ook precies mag en dat het niet perse iets .. zo van.. schiet eens op .. gewoon een beetje zorgvuldigheid. En het was de eerste keer dat ik een lino afmaakte. Maar ik kwam gewoon wel tot de ontdekking dit wil ik wel vaker doen. En er is hier gewoon een heleboel meer mee mogelijk en in principe niet heel veel uitgeteerd met verschillende technieken met het afdrukken en zo maar wel gewoon in het doen gedaan wat ik fijn vond. En waarvan ik dacht zo wil ik het wel hebben.

A: in de boekjes staat dan: lino is ook een techniek waarin je leert sturen en dat is voor mensen die het stuur soms kwijt zijn, is dat een goede techniek omdat dat dan ergens in je haakt. Zegt jou dat wat, heeft dat er mee te maken, of helemaal niet, want ze kunnen het ook mis hebben.

B: (4.3.F) ja, mm, dat vind ik een beetje moeilijk om te .. **A:** dat heb je niet zo ervaren?

B: (4.4.H) nee, nee... **A:** ik herinner me ook nog een moment dat jij heel veel geduld moest hebben omdat je nog heel veel weg moest snijden. Dat iedereen al aan het afdrukken was en hoe komt het dan dat je het afmaakt?

B: (4.5.C) Nou gewoon, ik ben er wel trots op en ik vind het leuk om het af te maken. En dan heb ik er gewoon al heel veel energie ingestoken en dan wil ik ook gewoon dat het mooi afgewerkt wordt.

A: dus een stukje trots en doorzettingsvermogen weer? En dat doe je dan.. ja, mooi! Eens even kijken, mmm, in dat eerste interview hebben we het best veel over zelfwaardering gehad, hoe denk jij over jezelf. Er is in jouw behandeling natuurlijk een heleboel gebeurd, ik was bij jouw tussenevaluatie. Als je dat nou in het algemeen zegt, waarvan denk je dan daar heeft het mijn zelfwaardering het meest geholpen. Wat in de behandeling?

B: (4.6.J en 5.1.J) mmm, ja ik denk gewoon de groepsbehandeling op zich , dat je niet zozeer weg kan en dat je niet onder dingen uit komt, die moeilijke momenten waarop ik dat eerder had vermeden. Of me had afgezonderd of er

voor had gekozen met een staart tussen de benen af te druipen zeg maar.. en dan moet je nu gewoon erdoor en dan komen er echt wel dingen aan het licht hoe je er echt over denkt. Je kan het niet vermijden zeg maar. En je kom er ook achter hoe raar je gedachten ook zijn, dat een heleboel mensen het wel herkennen. En dat je niet ieder moment aardig hoeft te zijn en .. logisch... en dat je toch gewoon gewaardeerd wordt en dat een heleboel mensen toch nog wel positieve dingen te zeggen hebben, terwijl ik minder positieve dingen heb laten zien. Dus dat heb ik echt wel gezien en dat heb ik eerder nooit zo ervaren. En dat je eigenlijk wel alles kunt delen. Dat ze het niet opgeven met je.

A: zo van nu heb je het te bont gemaakt maar gewoon echt doorgaan met je... mooi, mooie ervaringen. En daarnaast had je natuurlijk allerlei therapieën. Je hebt vaktherapie gehad, PMT en beeldend. Had je bij PMT ook dingen die jou hielpen?

B: (5.2.J) ja, vooral de individuele PMT, die ik heb van R en A. Dat was bij momenten wel heel confronterend. Ja, ik kies er ook altijd wel voor. Ze vragen altijd wat moet er gebeuren, waar moet de aandacht op liggen en dan zeg ik altijd, en daar krijg ik altijd na 5 minuten spijt van, doe maar het moeilijkste. Ja, dan ben ik toch wel met bepaalde PMT lessen erachter gekomen dat je toch nog gewoon heel erg verwacht dat iemand het voor me opneemt of voor me zorgt. Dat bepaalde dingen die ik denk dat ik dat enigszins verdien, dat dat toch gaat gebeuren. Zonder dat je er zelf voor hoeft te gaan staan. Dat is wel heel confronterend. Ennum ... ja....

A: dat helpt je? Dat is confronterend maar waar helpt het je dan bij?

B: (5.3.J) nou omdat een soort van te accepteren en los te laten omdat ik dat misschien wel eerder heb gemist. Ja, en dat ik nu gewoon wel besef ik ben nu gewoon volwassen aan het worden en het verdriet daarom en de boosheid mag er zijn. Maar het is nu niet meer die situatie, het is nu niet meer van toepassing. En ik heb zelfcontrole over mijn leven, ik kan het wel heel erg gaan proberen, dat gevoel van toen recht te zetten maar dat is niet meer nu. Dus ...

A: tijd om te groeien... **B:** tijd om verder te gaan. A: wat vind jij qua manier van leren het verschil tussen PMT en beeldend? Wat leer je nou bij beeldend anders dan bij PMT?

B: (5.4.J) PMT is bijvoorbeeld nog wel heel erg sturend zeg maar, verbaal. Het is wel heel erg wat je zelf aandraagt, heel confronterend, het is juist wat meer op je kwetsbaarheden en je zwaktes gericht. En beeldend wat meer de positieve dingen en het op de vrije loop laten, het creatief zijn, stimulerend. Op zich wel ...

A: een goede balans? Het kan trouwens allebei ook andersom PMT kan zijn zoals wij doen maar ik heb natuurlijk deze module, krachtgericht werken noem ik dat dan, dus heel erg inzoomen op het positieve. Hoe heb je dat gemerkt dat ik dat deed bijvoorbeeld of hoe vond je dat gaan?

B: (5.5.H) ,, , mmm, nou gewoon heel accepterend en mm... zeg maar hoe ik op de middelbare school heb ik ook wel creatieve lessen gehad en zo, En dan was het toch wat meer zo, van dit is de opdracht en dit is niet goed of dit lang.. en hier is gewoon een heleboel gewoon wel goed. Dat wat er in je hoofd speelt is

wat het is. Dat je daar een soort van uiting aan kunt geven. Op een andere manier dan alles willen uitleggen en zo. En dat gewoon ook even los te laten en even wat te doen, emmm dat dat gewoon wel helpt om een beetje stabiel te worden. Zeg maar... alle emoties...

A: dus eigenlijk in het accepterende en in het mag er zijn, en het positieve daarin ... **A:** even zien.. ik had in mijn onderzoek bedacht, nou.. dit moet een soort succeservaring worden, dat had ik gehoopt. Vind je dat het dat geworden is? **B:** ja, ... ja, eigenlijk wel. **A:** en dan succes, dan bedoel ik het, je maakt iets mee wat goed is, en haakt dat aan zelfwaardering of is dat een succeservaring los ... hoeveel invloed heeft het eigenlijk?

B: (6.1.H) mmm. Nou best wel veel, afgelopen 10 jaar heb ik niet zoveel geuit en dat als positief ervaren of dat het positieve gevolgen had, zoals positieve feedback bij de expositie. En niet zoveel nieuwe dingen aangaan, als hobby's, ja, dus dat heeft daar zeker wel mee te maken voor mij. Om gewoon te zien dat er nog een heleboel dingen zijn die ik kan proberen, wat ik eigenlijk wel leuk vindt of wel goed kan. In plaats van dat ik overal maar dingen zie van als ik er niet aan begin weet ik ook niet of ik het kan..

A: dus dat is een beetje de houding die je eraan overhoudt. Zo van ik moet gewoon iets proberen..... **B:** (6.2.H) ja, en dat het, net zoals met dat doosje, in het begin wel heel frustrerend kan zijn, dat dat niet betekent dat ik het niet leuk ga vinden of dat het niet helpt. Maar als je op dat moeilijke punt stopt, zeg maar, dat het dan ook altijd blijft.

A: ja precies, mooi gezegd, dan blijft het negatief. Oké... mmm... denk jij over het algemeen ook anders over jezelf dan in het begin?

B: (6.3.C) ja, ik denk sowieso wel positiever mmm, sowieso wel anders, ook gewoon over mensen en karakter zeg maar. Iedereen heeft wel zijn mindere kanten maar dat betekent niet dat je een heleboel positieve hebt en een heleboel kan betekenen voor een ander en voor jezelf. En dat eigenlijk iedereen wel hulp nodig heeft met iets. Of gewoon ...

A: dus je bent niet meer zo de uitzondering... van o,... zij kan het niet of zo...

B: (6.4.C) ja, en dat .. gewoon.. ik niet mijn fouten ben en alles wat ik niet doe, maar als je maar doorzet en er overheen gaat, mmmm ja, nou ja, dat ik ook gewoon het recht heb om er te mogen zijn en een eigen mening te hebben en aandacht te mogen vragen, niet minder dan een ander.

A: ik word er helemaal blij van.. ja, dat vind ik echt gaaf dat je dat ... dat maakt ook dit werk zo leuk, zoals jij, dat je weer ontdekt wat voor een mooi mens je bent en dat je van alles in huis hebt. En dat dat niet weg moet of zo... en dat dat echt...

B: (6.5.C) nee, precies. Eerder dacht ik, ik mag alleen een compliment ontvangen of trots zijn op mezelf als ik alles op orde heb. En nu weet ik wel, ik hoef me niet helemaal onder te laten zeiken of af te laten kraken omdat ik het met bepaalde dingen niet handig aanpak of gewoon veel fouten maak. Dat

betekent niet dat ik gewoon een heel slecht mens ben of zo.. gewoon.. dat geloofde ik eerder wel als je dat tegen mij had gezegd.

A: dus als je iets fout doet, ben je meteen helemaal fout.. **B**: ja. **A**: dat is dus genuanceerder geworden, je bent weer mens onder de mensen geworden. Zo gaat het vaak in een leven. **B**: lacht...

A: nou ik zal even kijken (in de lijst) of er nog wat veranderd is. Eens even zien. Over het algemeen ben ik tevreden met mezelf, heb je nu een 7, toen een 8. ...**A**: op momenten denk ik dat ik helemaal niet deug... daar had je toen een 5 en nu heb je een 8..... **B**: (6.6.C) o ja... misschien had ik toen nog wat zelfbeschermender ingevuld of zo... **A**: of is er echt iets in je denken veranderd?

B: (6.7.IC) Bij momenten denk ik echt dat ik niet deug zeg maar.. een beetje door de ADD en dat ik bepaalde dingen gewoon niet opsla en alles (of anders) interpreteer. Maar over het algemeen, ja ik weet niet, kan ik nu wat beter ... nou dat kaartje wat je aan mij gaf "je hoeft niet alles te geloven wat je denkt" vond ik heel mooi. Maar bij momenten denk ik dat wel maar het weegt niet meer zo zwaar als toen zeg maar.

A: mooi, ja heel mooi.. even kijken, Ik heb het gevoel dat ik een aantal goede kwaliteiten heb, nou dat is gelukkig hetzelfde gebleven. Ik ben in staat om even goed te doen als andere mensen, daar ben je van een 9 naar een 5 gegaan... daar ben je anders over gaan denken, hoe.. denk je daar nu over? **B**: ... mmm... **A**: ik ben in staat om even goed te doen als andere mensen...

B: (7.1.C) nou ja, toen was het denk ik meer dat ik dacht ik ben er toe in staat en ik moet het ook kunnen. Nu denk ik misschien kan ik dingen niet..

A: dat je wat realistischer bent geworden, zou je het zo kunnen zeggen? **B**: ja, de lat minder hoog, zeg maar.

A: Ik heb het gevoel dat ik niet veel heb om trots op te zijn, daar ben je gelijk gebleven, dat is een 3, kun je daar wat over vertellen? **B**: een 3, dat is best wel oneens toch? Dus dat ik wel veel... **A**: ja, absoluut oneens met de stelling, dus.. je hebt wel veel om trots op te zijn?

B: (7.2.C) ja, nu nou ja, eerder dacht ik wel meer , als je het even heel cliché zegt, dat het om de bestemming gaat in plaats van om de reis, en nu denk ik, weet je, vergelijken doet ieder mens toch wel. Maar als ik nu gewoon kijk naar de dingen die me zijn overkomen, maar hoe ik er dan mee omga, dan mag ik daar best trots op zijn. Het is niet precies dan wat ik heb of wat ik nog heb bereikt maar meer gewoon, de keuzes op zich wel die ik heb gemaakt, ondanks dat het eerst misschien een heleboel negatieve waren, ik ben misschien wel geneigd om een paar onhandige keuzes te maken maar ik ben er wel trots op hoe ik er dan weer op terug kom.

A: ook wel mooi hoe je het nu noemt, onhandige keuzes, dus dat is niet heel slecht of zo, er zijn jou ook gewoon dingen gebeurd en dat ... ook dit klinkt genuanceerder.

B: (7.3.E) ja mijn moeder die zei altijd wel van Je neemt misschien niet de kortste en de gemakkelijkste weg maar je komt er wel. Toen dacht ik .. nou ja..

maar nu komt het wel aan, dan denk ik o ja. Dat klopt volgens mij wel. En daar kan ik ook trots op zijn, maar beter trots op zijn want anders dan ja...

A: ik herinner me in dat eerste gesprek dat je veel gedachtes had over hoe intelligent je was, en ik denk steeds nog dat je dat bent, maar ... hoe wou ik dat nou verbinden aan dit... **B**: de moeilijk weg of zo?

A: o ja, dank je, je bent echt slim. Dat slimme mensen het ook vaak moeilijker hebben omdat je de dingen zo goed ziet en na kunt denken. Maar dat je het nu ook weer als een kracht gaat zien.

B: (7.4.C) ja, want eerder dacht ik .. ik hing daar inderdaad heel veel waarde aan, ik dacht dat ik er ook voor moest zorgen dat ik niet domme keuzes maakte. En nu zie ik, ik ben ook gewoon een mens met behoeftes en impulsen en ja, naïviteit. En ik maak misschien net zoveel domme keuzes als andere mensen, alleen ja, ik zie wel gewoon de gevolgen en de consequenties en dat ik dat niet zo wil.

A: het is ook altijd nog een kracht, dat je dat allemaal kunt bedenken. Ja, wacht even, dit is niet handig en dat je het vermogen hebt dat in te schatten. Dat is ook wat je kan helpen later oké, we gaan verder. Ik heb doorzettingsvermogen als iets lastig is, dat gaf je toen een 3, daar was je het dus niet mee eens. En nu geef je jezelf daar een 8 voor.. o nee, je geeft jezelf daar een 5 voor. Je bent het er eigenlijk iets minder mee eens. **B**: iets minder mee oneens toch? **A**: je hebt gelijk, je bent daar dus meer van doordrongen geraakt.

B: (8.1.C) ja, nog steeds vind ik wel, als we het hebben over dat ik nu best wel veel stress heb en dingen laat liggen, ja, kan ik nog niet heel veel meer geven dan een 5 maar ik ben hier nog. Ik heb wel vaak op het punt gestaan om weg te gaan. En ja, ik zie nu wel meer in dat niet alles in het leven leuk kan zijn, ik ga het nog wel vaak uit de weg, maar ik wil niet opgeven ik ... dat wil ik gewoon niet.

A: wat gaaf, dat heb ik hier ook gezien, hoe je doorpakt. Even kijken Ik heb het gevoel dat ik een waardevol iemand ben, daar had je jezelf een 7 voor gegeven en nu een 8. Dat is een beetje gegroeid?

B: (8.2.C) ja, ja dat denk ik wel.. alleen denk ik nog wel, ik ben toch ook wel lastig. Zeg maar. Ik moet wel aandacht, tijd en moeite nemen, zeg maar. Maar...

A: ja, ben je lastig voor jezelf of lastig voor een ander? **B**: allebei denk ik maar dat betekent niet dat ik niet waardevol ben als je die moeite neemt, dat denk ik nu wel. Alleen ik kan dan alleen nog niet veel hoger geven omdat ik dan denk ... ja...

A: ja, maar verdedig dat ook niet, ik vind het een prachtige inschatting. Ik bedoel een waardevol iemand, ja, er zijn ook dingen die minder waardevol zijn en dat is helemaal oké denk ik. Maar streef je er zelf naar, dat het een 10 moet zijn? Zou je dat willen?

B: (8.3.D) mmm, ja dat weet ik niet, dat hangt ervan af van welk gebied het is, zeg maar. Het is gewoon om van te houden, of als bijdrage aan de maatschappij, of, dat is alles... dat is natuurlijk wel een beetje verschil. Ik denk wel dat ik

gewoon nou ja, meer goeds kan doen dan , dan dat ik moeite zou kosten in mijn leven, dat hoop ik. Zo zie ik dat wel een beetje dat je gewoon, ja, toch wel een klein beetje een wereldverbeteraar bent...

A: ja maar dat vind ik ook prachtig, dat moet je ook houden, je zou alleen al eens kunnen bedenken wat voor een waarde je in de groep hebt gehad. Ik denk dat dat alleen al een hele hoop is. Kijk de wereld verbeteren begint gewoon vandaag bij de buurman. Dat is behapbaar.

A: Respect, ik wou dat ik wat meer respect voor mezelf op kon brengen, ennn het lijkt alsof je wilt dat je nu nog meer respect voor jezelf wilt opbrengen.

B: (8.4.D) misschien had ik het toen minder, omdat ik dacht van ik respecteer mezelf niet zoveel maar dat verdien ik ook niet en dat ik dat nu wel verdien en dat ik nog wel zie dat met bepaald gedrag en dat is toch wel een beetje het thema , grenzen aangeven en nou, niet altijd voor anderen willen zorgen en zo. Dus dat ik daar nog wat meer respect voor mezelf kon opbrengen. Maar dat is een work in progress...

A: nou ja, dat zijn natuurlijk ook van die inzichten die je ook leert. Dat je denkt ohh het ligt toch iets complexer dan ik dacht of zo.. Even kijken.. ik ben geneigd mezelf vooral een mislukking te noemen, daar had je toen een 4, dus dan zit je een beetje in het midden van dat je het soms wel en niet denkt.

B: (8.5.F) ja, wel een beetje mixed feelings als ik daarover nadenk, dit is natuurlijk niet hoe ik mezelf 10 jaar geleden had gezien. Maar ja, ik heb ook wel een heleboel dingen over mezelf geleerd en ook dat ja, ik kan het niet helemaal loslaten dat misschien, nou ja, dat ik bepaalde stofjes een beetje mis, dat je door je ADD het eigenlijk niet is, hoe een mens de mens het functioneelst werkt en in elkaar steekt en het gelukkigste is.. daarin vind ik me gewoon wel een beetje een misbaksel... Klinkt heel gemeen maar ik bedoel gewoon van nou ja, ja, het is gewoon niet het gemakkelijkst en daardoor heb je gewoon een heleboel extra lessen en ervaringen nodig en aandacht. En dat vind ik wel vervelend dat ik dat heb. Dus maar aan de andere kant, ja, ook weer niet...mmm.. nou ja, ik ga er wel gewoon voor en ik geef niet op terwijl ik al wel vaak op dat punt heb gestaan. En nou ja.. dan denk ik.. A: Is dat dan een heel proces dat je jezelf daarin probeert te accepteren, zo van ja, daar heb je het mee te doen

B: (8.6.E) ja, dat vind ik nog wel lastig inderdaad om daar dan gewoon... als je het bijvoorbeeld hebt of ik weet dat ik een heleboel dingen wel begrijp qua begrip en qua niveau zeg maar, maar een heleboel dingen maken me gewoon niet gelukkig, levert me gewoon niet... of kost gewoon heel veel meer moeite, dat vind ik gewoon wel heel lastig dat dat niet zo vanzelf gaat. En dat vind ik wel lastig dat ik bepaalde dingen gewoon eigenlijk nou ja, als je het gewoon via de standaard, zoals de meeste mensen het bekijken, denken dat je er niet uithaalt wat erin zit. Wat mijn moeder ook altijd wel een beetje heeft gezegd. Dan denk ik ja, soms denk ik nog wel dat doe ik niet, maar aan de andere kant maak ik er denk ik ook wel het beste van wat ik wel heb en probeer ik dat te accepteren en ja, vind ik het wel moeilijk omdat dan puur door mijn eigen ogen te zien en niet door die van mijn ouders en de leraren van school. Want ik weet hoe zij dat misschien niet zouden snappen. En ik weet wel dat het in principe niets moet

uitmaken maar ja dat draag je toch wel bij je. De keren dat ze dat soort dingen hebben gezegd, zo van je kan veel meer, je bent zo slim en waarom lukt het dan niet? Ik begrijp dat nu wel maar soms voelt het

A: alsof zij het ook nog moeten accepteren ..

B: (9.1.C) ja, volgens mij maak ik er wel het beste van en ook dat ik nu, nou ja, gewoon dat ik mezelf de tijd heb gegund om niet eerste naar het hbo te gaan maar gewoon naar wat vind ik nou echt leuk en waar word ik gelukkig van en daar gewoon het beste van te maken en gewoon ook leergierig en nieuwsgierig te blijven... **A:** zoals het me klinkt is het alsof je ook wat milder voor jezelf bent geworden... **B:** (9.2.C) Jawel, ja en dat ja, succesvol worden en er wat van maken dat dat niet perse hoeft in niveau en opleiding maar gewoon. **A:** .. al mens... B: (9.3.C) maken met wat je in huis hebt.. en ik heb wat andere ingrediënten in huis dan dat ik in eerste instantie dacht dat ben ik denk ik gewoon nog wat aan het uitvogelen maar ik doe het wel..

A: ik denk ook altijd, ik vergelijk het wel eens met koken, het is een gerecht. Jij bent een ander recept dan ik. We worden allebei lekker eten maar heel uniek.. o ja, jij hebt zon smaakje.. Leuk! **B:** haha ja...

A: even kijken.. ik neem een positieve houding aan t.o.v. mezelf... daar heb je nu een 5 en toen had je een 5 / 6. Dus ook een beetje aan het zoeken.. of

B: (9.4.FC) ja, daar misschien wel, had ik het wat hoger , ja, probeer ik inderdaad nog heel erg te bewijzen volgens de maatstaven waarvan ik dacht dat het moest en waarvan ik dacht dat het me aardig lukte, maakte me niet echt gelukkig. En nu denk ik , ik neem niet altijd een positieve houding aan maar het is ook niet allemaal positief volgens mij. Daarom ook een beetje bij de 5, het is niet allemaal leuk en makkelijk

A: zou je kunnen zeggen dat je deze lijst in het algemeen meer een beetje zo hebt ingevuld. Zo van zoals ik graag zou willen zoals het zou moeten zijn.. **B:** (9.5.F) ik denk het wel. **A:** ja, zo nu en dan schoot hij ook wel in het negatieve ... en dat deze wat realistischer is zoals het nu is. **B:** .. ja... A: dat beeld krijg ik er opeens van, van nou ja,..

B: (9.6.C) ja, als je het zo voor leest dan denk ik dat sommige dingen die heb ik nu minder maar ik meen het nu wel veel meer. Toen had ik het ook veel erger gevonden als die stellingen niet klopte zeg maar, en nu denk ik wel van nou ja... ik ben ook niet altijd tevreden en het gaat ook niet altijd goed en soms en er mislukt wel eens wat, en dat mag.

A: dat mag, wat fijn.. leuk... zijn er van jou zelf nog dingen waarvan jij denkt, dat .. in dit traject.. dingen die je op zijn gevallen .. of.. wil jij nog wat zeggen?

B: (10.1.CH) ja... ik vind het gewoon wel heel leuk omdat ik me wel heel betrokken heb gevoeld en zo, en het is toch gewoon bevestigd, zoals bij de expositie, om er dan voor te zorgen en bij de voorbereiding en dat vind ik gewoon heel erg leuk om te doen en ook andere mensen die ervaring te bezorgen. En dan gewoon op een hele positieve manier, niet als het zorgen voor hun maar gewoon de dingen waar ze zelf ook moeite in hebben gestoken om dat

gewoon een podiumpje te geven, dat vind ik gewoon heel erg leuk. En dat had ik ook nooit zo gedaan als jij dat niet had georganiseerd. En volgens mij heb ik er wel een nieuwe hobby aan over gehouden, ik ga gewoon linoleum spullen kopen. Ja, dat vind ik wel heel leuk en dat ik gewoon ... ja, dat er gewoon bepaalde dingen zijn die ik heel erg leuk vind om te doen en eerder waren er ook wel dingen die ik leuk vond maar dat was dan omdat wat het betekende maar nu...

A; is het doen zelf leuk

B: (10.2CH) ja, het doen zelf, ook al zegt iemand anders van ik snap echt niet waarom je dat leuk vindt ... nou, ik wel! Niet boeiend... en eerder dan is het toch nog heel erg afhankelijk van wat de rest ervan vindt. Ik ontdek gewoon dat er een aantal dingen zijn die ik echt heel leuk vind om te doen.

A: en ik denk zelfs, je hebt dit nu ontdekt, maar dat er in dat beeldend opzicht nog veel meer dingen zijn die je leuk vindt. **B:** ja dat denk ik ook wel. **A:** we hebben helemaal niets 3D gedaan ... o, wacht even , ik zie altijd dat mooie dingetje daar staan van klei. **B:** ... die staat daar nog steeds.. **A:** die staat daar ook heel mooi , dat is denk ik ook een heel betekenisvol dingetje denk ik. **B:** ja. **A:** moet je niet vergeten mee te nemen als je weer weggaat. **B:** ...nee...oké

A: nou , nee, maar goed.. maar ja, mooie dingen . Ja, ik ben nog steeds superblij dat je mee hebt gedaan want anders kan ik sowieso geen onderzoek doen als er niemand .. en ik ben nu ook wel blij, ik zat wel steeds te denken, wie ga ik nu kiezen, cliënt B haakte zelf af en ik dacht dat jij ook wel met zelfwaardering bezig was en dat cliënt S doet dat ook wel maar die is ook wel met andere dingen bezig. Dus voor jou past tie ook echt wel. De soort module.

B: (10.3.C) ja, ik vind het gewoon een beetje vervelend voor je dat niet iedereen er uit zal halen zoals ik dat heb gedaan maar dat heeft natuurlijk ook te maken met je proces en misschien hebben zij wel meer aan andere modules of gesprekken.

A: nou ja, ik moet in dat onderzoeken ook heel erg kijken, voor wie is dit nu goed? Dus dan beschrijf ik jou ook waar je ongeveer vandaan komt en wat er aan de hand is. Dus dat maakt het eigenlijk alleen maar scherper. Voor mij was het wel weer leuk , want ik had deze module al, een beetje in een light versie, gedraaid op zon groep. En toen waren het vooral jongens die er heel erg van genoten. Dus jij bent eigenlijk het eerste meisje wat..

B: o, wat leuk..

A: ja, anderen vonden het ook leuk maar bij jou is het kwartje wat meer gevallen, dus dat is voor mij leuk om te zien...

B: nou graag gedaan hoor...

A: nou ja, ik heb je al eerder bedankt, maar ik vond het echt heel gaaf dat je mee wou werken. En ik moet dit nu allemaal verwerken in statistiekjes en.. dat is weer een klusje op zich waar ik nog niet zoveel verstand van heb.. maar ook dat ga ik leren. En ik moet nog even vragen ... want ik moet zo bij de eindevaluatie van cliënt W zitten, zou jij deze even aan Mirjam willen geven, dat zij hem even invult.

B: o, moet zij dat ook doen?

A: ja, ze heeft hem aan het begin ook ingevuld...

B: o dat wist ik niet

A: o, wist je dat niet? Nou eigenlijk moet je er dus een grotere groep omheen hebben maar zo heb ik dat dus niet gedaan. Dus nu hoop ik dat Mirjam...

B: en deze dan? Die heb ik deels ingevuld?

A: als je denkt dat je nog iets weet, het is gewoon niet allemaal compleet, de observatoren hebben ook nog naar je gekeken, dus dat heb ik ook nog. Maar die konden ook niet alles invullen. Nee, dus als je hem mij gewoon geeft is het helemaal oké. Nou, dat heb ik zelf wel heel geleerd, dat ik echt voor een onderzoek een andere lijst moet maken.

Nou lieve B, dank je wel! Het goede en ik kom volgende week nog even op de groep om afscheid te nemen.

B: o gezellig, wanneer?

.....

Bijlage 1D = analyse eindmeting, 28 mei 2019

Codering: C = kwaliteiten; F = negatieve gedachten/valkuilen; D = wensen voor de toekomst; H = invloeden van de module; E = achtergronden; I = invloed van de andere behandelingen tijdens de opname. De vragenlijst die wordt behandeld (bijlage 1) kan onderverdeeld worden in vragen over positieve gedachten (vraag 1, 4, 7, 8 en 10), over negatieve gedachten (vraag 2, 5, en 9), over kwaliteiten (vraag 3 en 6) en over wensen (vraag 8 en 10). De antwoorden zijn verdeeld over de verschillende topics. Elke topic is aansluitend samengevat. In de oorspronkelijke tekst van het interview zijn de verwijzingen terug te vinden, zoals in dit schema in nummers aangegeven in de laatste kolom.

Zelfwaardering	Kwaliteiten (C)	Zelfinzicht	Complimenten geloven 2.1 Meer structuur ervaren 2.4 Relatieveert, milder en begrip voor zichzelf 1.2, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 6.5, 6.6, 9.2 Minder chaotisch 2.4 Minder kritisch 3.3, 9.3 Kleine groei in waardevol voelen 8.2 Lat minder hoog 9.1, 7.1 Realistischer in verwachtingen van zichzelf 6.7, 7.1, 7.4, 9.4, 9.6 Oog voor het eigen proces i.p.v. resultaat 7.2 Verantwoordelijk voor eigen leven 7.4 Eerlijker naar zichzelf en anderen 9.6 Houdt positieve gedachten beter vast 3.1 Kan beter keuzes maken 4.1 Eigen wil en mening hebben, doen en geven 4.1, 6.5 Minder afhankelijk 10.2 Ik ben niet mijn fouten, ik mag er zijn en ik heb rechten 6.4 Ik ben geen slecht mens 6.5 Negatieve gedachten wegen minder zwaar 6.7
		Sociaal	Creatief met zus 3.1 Eigen visie geven 3.8 Anderen een mooie ervaring geven 10.1 Mijn complimenten zijn echter, dichter bij mezelf 3.8 Denkt positiever over anderen, heeft meer ruimte voor andermans fouten 6.3 Inzicht: iedereen heeft wel hulp nodig 6.3
		Diversen	Creatief 1.3 Trots 3.2 Kan veel kwaliteiten noemen 3.5 Doorzettingsvermogen 8.5, 8.1, 10.1 Leergierig 9.1 Nieuwsgierig 9.1

		Minder warrig, beter dingen op papier zetten 1.1
Negatieve gedachten /valkuilen (F)		Door ADD mis ik stofjes, ik ben minder functioneel dan een ander 8.5, 6.7 Ik kan niet iets op papier zetten 1.1 Ik struikel over de speech 1.2 Ik ben niet creatief 1.3 Vergelijken: zus is creatiever 1.3 Complimenten niet geloven 1.3, 3.4 Door stress niet kunnen kiezen 2.6, 4.1 Schuldig voelen, bang anderen te kort te doen 3.6 Zichzelf neerhalen, bang om arrogant over te komen 4.1 Te gevoelig voor mening anderen 4.1 Ik ben een misbaksel 8.5 Alles kost meer moeite met ADD 8.5 Je haalt er niet uit wat er in zit 8.6 Bewijzen aan anderen 9.4 Lijst ingevuld zoals anderen me zouden willen zien 9.5
Wensen voor toekomst (D)		Niet meer hangen naar negativiteit 2.9, 3.1 Meer lino's maken 4.2 De wereld verbeteren 8.3 Meer respect hebben voor mezelf 8.4 Mezelf accepteren 8.6 Uitvogelen wat ik kan 9.3
Invloed module op zelfwaardering (H)	Lino	Iets (lino) afgemaakt 4.2 Trots, mooi afgewerkt 4.2 Nieuwe hobby 10.1 Doen is leuk 10.1, 10.2 Persoonlijk symbool zorgvuldig kiezen 4.1 Precies zijn bij lino is leuk 4.2
	Focus op positiviteit en kracht	Omzetten negatieve gedachten in positieve dingen 2.9, 3.1, 7.2 Positieve spreuk gezocht en geloofd 3.1 Positieve gedachte vastleggen 3.1 Positiever denken over zichzelf 4.1, 6.3 Leuk om reactie van anderen te zien als je ze een compliment geeft 3.6 Positief symbool voor mezelf gevonden 4.1 Doen wat ik fijn vind 4.1, 4.2 Gekend en bevestigd worden 3.4 Complimenten krijgen bij de expositie 1.3
	Algemeen	Leuk om te doen 3.1, 3.4

			Er is veel meer dan tekenen en schilderen 3.1 Iets doen i.p.v. alles bedenken 1.3 Frustrerend in mijn hoofd een chaos 2.3 Ruimte en tijd om het af te maken 4.2 Mogelijkheden ontdekken 4.2 Vrijheid om te ontdekken 5.4 Creatief worden 5.4 Loslaten van oordelen 5.5 Stabiel worden door oordeelvrij werken 5.5 Na 10 jaar me weer kunnen uiten 6.1 Nieuwe dingen aangegaan i.p.v. weggaan 6.1 Helpend om over frustraties heen te komen 6.1 Weerstand helpt, er doorheen gaan geeft hoop voor de toekomst "ik kan het wel" 6.2 Fijn om zo betrokken te zijn 10.1
		Houding therapeut	Gestructureerd aanbod, anders keuzestress, zo fijn! 2.6, 2.7, 2.8, 10.1 Focus op een ding 3.2 Ruimte gevend om rustig te werken aan wat ik leuk vind 4.2 Oordeelvrij 5.5 Accepterend dat wat er is 5.5 Emoties mogen er zijn 5.5
	Achtergronden (E)		Moeder: jij komt er wel 7.3 Moeder: je haalt er niet uit wat er in zit 8.6 Hoge lat: Zichzelf door ogen zien van ouders of school "jij kunt veel meer" 8.6
	Invloed overige behandelingen (I)	PMT	Ik moet het zelf doen, niet afwachten 5.2 Gaan staan voor de dingen 5.2 Verdriet boosheid over missen mag er zijn 5.3 Ik ben nu volwassen en moet zelf kiezen 5.3 Ik heb de regie 5.3 Tijd om verder te gaan 5.3 Gestuurd worden, veel verbaal 5.4 Wat jij aandraagt 5.4 Confronterend 5.4 Meer op kwetsbaarheid en zwaktes gericht 5.4
		Overig	Tijdens de module heeft ze een time-out en is een week weg 2.9 Ongezellige groep met veel conflicten 2.9 Veel geleerd in de groepsbehandeling 4.6

			Niet meer kunnen vermijden 4.6 Je echte ik komt boven 5.1 Herkenning (anderen hebben ook die rare gedachten) 5.1 Ik hoef niet altijd aardig te zijn 5.1 Gewaardeerd worden ondanks fouten 5.1 Ze geven het niet op met je 5.1

Bijlage 1E = samenvatting nulmeting en eindmeting

Nulmeting		Eindmeting	
Kwaliteiten	Samenvatting: Cliënt B ziet veel kwaliteiten van zichzelf. Veel van haar kwaliteiten koppelt ze aan haar hoge IQ en EQ. Ze heeft veel zelfinzicht en is zich er bewust van dat haar denkend vermogen haar veel brengt. Ook kan ze anderen goed inschatten en stelt zich sociaal op. Ze ervaart flow in sommige bezigheden.		Samenvatting: Cliënt B kan genuanceerd beschrijven wat haar kwaliteiten zijn. De warrigheid heeft plaats gemaakt voor helder nadenken over zichzelf. Wat opvalt is dat ze milder over zichzelf denkt. Ze kan haar problemen relativiseren en meer begrip hebben voor zichzelf en anderen. Ze kijkt daarbij realistischer naar zichzelf en kan beter accepteren dat ze ook dingen niet goed kan. Ze is minder afhankelijk van de mening van anderen waardoor ze ook beter en eerlijker haar eigen mening kan geven. Haar doorzettingsvermogen is gegroeid, wat blijkt uit het doorgaan met de behandeling. Een mooie uitspraak is "ik ben niet mijn fouten, ik mag er zijn". Waarbij ze geleerd heeft dat anderen je niet opgeven als je fouten maakt.
Negatieve gedachten en valkuilen	Samenvatting: cliënt B denkt negatief over zichzelf. Ze vindt dat ze niet deugt en alles verprutst heeft. Ze heeft door dat er vandaaruit negatief gedrag en gedachten ontstaan, die ze kan benoemen. Geregeld komt terug dat haar denkend vermogen haar verwarring bezorgd. Ze bedenkt dingen, relativeert ze weer, denkt weer andere dingen en weet het niet meer. Ze vindt het moeilijk om een eigen mening te ontwikkelen. Anderen vinden haar arrogant omdat ze veel dingen beter lijkt te weten. Haar ADD brengt met zich mee dat ze snel		Samenvatting: Ze onderkent haar negatieve gedachten en vindt het moeilijk ze te stoppen. Wat opvalt is dat ze het lastig vindt om te aanvaarden dat ze door haar ADD in sommige dingen beperkter is. Ook is ze gevoelig voor wat anderen van haar vinden.

	overprikkeld is. Ze vindt het daarbij lastig om haar grenzen aan te geven. Ze vindt het moeilijk om over haar emoties te praten. Liever gooide ze het bijltje erbij neer en ging gebruiken om zich te verdoven voor een te ingewikkeld leven wat nergens toe leidt. Ze voelt zich vaak niet begrepen en is daardoor eenzaam. Ze hoort nergens bij en leidt geen zinvol leven.		
Achtergrond	Samenvatting: de ouders van cliënt B zijn gescheiden. Ze is graag bij haar vader maar die heeft weinig tijd. Hij is wel betrokken. Het doet haar goed dat hij trots op haar is nu ze in behandeling is gegaan. Met haar moeder heeft ze een complexe band. B vindt dat ze van haar moeder en stiefvader vaak de schuld van dingen krijgt. Ze verwijten haar van alles. B voelt zich niet begrepen. Haar moeder heeft zelf een lastige achtergrond en gaat snel in de slachtofferrol en B snapt dat dat invloed heeft op haar opvoeding. Maar het is pijnlijk voor haar. Ze heeft weinig bevestiging van vader en moeder gekregen en over emoties werd niet gepraat. Ze kan goed opschieten met haar zus, zij is belangrijk voor haar. Op school ging het niet altijd goed. De vijfde klas op het VO deed ze over, ze maakte er een potje van. Filosofie daagde haar intellectueel uit maar bracht ook veel verwarring.		Samenvatting: Moeder: jij komt er wel 7.3 Moeder: je haalt er niet uit wat er in zit 8.6 Hoge lat: Zichzelf door ogen zien van ouders of school "jij kunt veel meer" 8.6
Wensen voor de toekomst	Samenvatting: B heeft toekomstverwachtingen en dromen. Ze wil heel graag		Samenvatting: Wat ze het liefste wil is haar negatieve gedachten doorbreken en

	een zinvol leven leiden waarin ze wat betekent voor anderen. Ze wil graag veel bevestigd worden, ze heeft dat hard nodig. Ze wil leren beter om te gaan met haar hoge IQ. Ze verlangt naar een veilig nest maar wil dat ook voor anderen zijn. Ze heeft uitdaging nodig op intellectueel gebied, ze wil graag over emoties kunnen praten en vooral zichzelf kunnen zijn.		meer respect hebben voor zichzelf. Ze heeft ook kleine wensen: meer lino's maken maar ook grote dromen: de wereld verbeteren en voor anderen iets goeds doen.
Invloed van de module op de zelf-waardering	n.v.t.		Samenvatting: Het werken met lino heeft haar goed gedaan, ze vindt het leuk om te doen en ziet er veel mogelijkheden in. Het precies werken past bij haar, ze is trots op het resultaat. De focus leggen op dat wat gaat goed gaat heeft invloed op haar gekregen. Ze kan zich beter focussen op positieve dingen. Het is belangrijk voor haar dat ze gekend en bevestigd wordt en dat gebeurde volop in de module. In het algemeen komen er veel goede ervaringen naar boven. Het heeft haar geholpen te merken dat wanneer je door je weerstand heen werkt, je daarna extra blij kunt zijn en hoop krijgt voor de toekomst dat je dingen wel kunt. De houding van de therapeut was heel acceptierend, alles mocht er zijn. Zij kreeg zelf de regie maar kreeg aan de andere kant structuur. Dat laatste hielp goed voor haar keuzestress.
Invloed van overige behandelingen	n.v.t.		Samenvatting: Cliënt B heeft het meeste geleerd in de groepsbehandeling. Omdat ze daar niet weg kon, kon ze ook niets vermijden.

			Ze leerde dat ze ondanks fouten gewaardeerd werd. Ze hoeft niet altijd aardig te zijn. Ook hielp het haar dat andere cliënten vergelijkbare gedachten hadden terwijl ze dacht dat zij dat alleen had. De PMT was nogal confronterend en op kwetsbaarheid en zwaktes gericht. Ze heeft daar veel van geleerd en is het aangegaan. Ze is zelfstandiger geworden en is meer voor haar daden gaan staan.
--	--	--	---

Bijlage 2 Zelfwaarderingsmeting voor cliënt B.

In te vullen door cliënt B. Afgenomen door: onderzoeker. 2 keer (nulmeting en eindmeting). Rosenberg Self-Esteem Scale (vertaling: Franck, De Raedt, Barbez & Rosseel, 2008).

Instructies: hierna volgen 10 beweringen over uw algemene gevoelens ten opzichte van uzelf. U kunt een getal aankruisen tussen 1 en 10.

1 = absoluut oneens met de stelling; 10 = absoluut eens met de stelling.

	Bewering	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Over het algemeen ben ik tevreden met mezelf.										
2	Bij momenten denk ik dat ik helemaal niet deug.										
3	Ik heb het gevoel dat ik een aantal goede kwaliteiten heb.										
4	Ik ben in staat even goed te doen als andere mensen.										
5	Ik heb het gevoel dat ik niet veel heb om trots op te zijn.										
6	Ik heb doorzettingsvermogen, ook als iets lastig is.										
7	Ik heb het gevoel dat ik een waardevol iemand ben.										
8	Ik wou dat ik wat meer respect voor mezelf op kon brengen.										
9	Al met al ben ik geneigd mezelf een mislukking te noemen.										
10	Ik neem een positieve houding aan ten opzichte van mezelf.										

Bijlage 3 Zelfwaarderingsmeting voor netwerk.

Rosenberg Self-Esteem Scale (vertaling: Franck, De Raedt, Barbez & Rosseel, 2008)

Ingevuld door: het netwerk (niet participerende therapeut en de mentor van cliënt B) van Cliënt B, afgenomen door de onderzoeker, aan het begin en aan het eind van de interventie)

Instructies: hierna volgen 10 beweringen over hoe u inschat dat uw cliënt tegen zichzelf aankijkt. U kunt een getal aankruisen tussen 1 en 10.

1 = absoluut oneens met de stelling; 10 = absoluut eens met de stelling.

	Bewering	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Over het algemeen is mijn cliënt tevreden met zichzelf.										
2	Bij momenten denkt uw cliënt dat hij helemaal niet deugt.										
3	Mijn cliënt heeft het gevoel dat hij een aantal goede kwaliteiten heeft.										
4	Mijn cliënt weet dat hij in staat is even goed te doen als andere mensen.										
5	Mijn cliënt heeft het gevoel dat hij niet veel heeft om trots op te zijn.										
6	Mijn cliënt heeft doorzettingsvermogen, ook als iets lastig is.										
7	Mijn cliënt heeft het gevoel dat hij een waardevol iemand is, minstens gelijkwaardig aan anderen.										
8	Mijn cliënt wou dat hij meer respect voor zichzelf kon opbrengen.										
9	Al met al is mijn cliënt geneigd zichzelf een mislukking te noemen.										
10	Mijn cliënt neemt een positieve houding aan ten opzichte van zichzelf.										

Bijlage 4 Observatiepunten Krachtgericht werken voor aanwezige observator.

Uitgevoerd door: niet participerende vaktherapeut beeldend bij elke sessie.

Deelvraag 2: *Welke elementen uit mijn interventie hebben het meest bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B?*

Observatielijst:

Uitleg:

Deze vragen gaan over positieve ervaringen tijdens de sessies omdat die centraal staan in dit onderzoek. Negatieve invloeden kun je kwijt bij vraag 12.

De vragen 1 t/m 5 gaan over het verbale gedrag en de vragen 6 t/m 11 over het non-verbale gedrag van de cliënt en de therapeut. De vragen 5 en 11 gaan over onderdelen die de observator ziet en niet genoemd zijn bij de overige onderdelen. Vraag 12 is een open vraag over de invloed die de groep heeft op de ervaringen tijdens de sessie.

Elke vraag heeft 3 onderdelen.

Onderdeel a beschrijft welke activiteit de cliënt deed tijdens het observatiemoment.

Onderdeel b vraagt naar het verbale of non-verbale gedrag van de therapeut tijdens het observatiemoment. De trefwoorden mogen omcirkeld worden maar er kunnen ook eigen woorden gegeven worden door de observant.

Onderdeel c vraagt naar het verbale of non-verbale gedrag van de cliënt en kan in eigen woorden door de observant beschreven worden.

Observatielijst:

Verbaal gedrag:

1. De cliënt geeft aan het beeldend werken leuk te vinden.

- a. Tijdens welke activiteit:
- b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment(sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
- c. Cliënt benoemt:

2. De cliënt is betrokken bij de inleiding en de instructie:

- a. Tijdens welke activiteit:
- b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment(sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

- c. Cliënt benoemt:
- 3. De cliënt geeft aan tevreden te zijn over het behaalde resultaat van deze sessie:**
- a. Over welk onderdeel?
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Cliënt benoemt:
- 4. De cliënt kan de positieve feedback accepteren:**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Cliënt benoemt:
- 5. Overige verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt:**

Non-verbaal gedrag:

- 6. De cliënt werkt met een positieve houding:**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Gedrag van de cliënt:
- 7. De cliënt werkt met fysieke energie (bijv. "shining eyes"):**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Gedrag van de cliënt:
- 8. De cliënt verbindt zich aan het gemaakte werk:**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol,

- confronterend, stimulerend, individuele begeleiding,
groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
- c. Gedrag van de cliënt:

9. De cliënt heeft goed contact met de therapeut:

- a. Tijdens welke activiteit:
- b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
- c. Gedrag van de cliënt:

10. De cliënt gaat op in een activiteit (vitality affects) in het medium:

- a. Tijdens welke activiteit:
- b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
- c. Gedrag van de cliënt:

11. Overige verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt:

12. Welke omstandigheden in de groep of die van cliënt B hebben de sessie beïnvloedt? (zowel positief als negatief).

Bijlage 5 Observatiepunten Krachtgericht werken voor Cliënt.

Uitgevoerd door: cliënt B na elke sessie.

Deelvraag 2: *Welke elementen uit mijn interventie hebben het meest bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B?*

Observatielijst:

Uitleg:

Deze vragen gaan over positieve ervaringen tijdens de sessies omdat die centraal staan in dit onderzoek. Negatieve ervaringen kun je kwijt bij vraag 12. Als er geen positieve ervaringen zijn dan zet je een kruis bij de betreffende vraag.

De vragen 1 t/m 5 gaan over jouw verbale gedrag en de vragen 6 t/m 11 over jouw non-verbale gedrag maar ook over het gedrag van de therapeut. De vragen 5 en 11 gaan over onderdelen die je zijn opgevallen en niet genoemd zijn bij de overige onderdelen. Vraag 12 is een open vraag over de invloed die de groep heeft op jouw ervaringen tijdens de sessie.

Elke vraag heeft 3 onderdelen.

Onderdeel a beschrijft welke activiteit jij deed tijdens het observatiemoment.

Onderdeel b wat in het gedrag van de therapeut ervaarde je als prettig tijdens het observatiemoment? De trefwoorden mogen omcirkeld worden maar je kan het ook beschrijven.

Onderdeel c vraagt naar wat jij, verbaal of non-verbaal deed tijdens dit moment.

Verbaal gedrag:

1. **Je liet merken dat je het beeldend werken leuk vond (als je dat niet deed, zet dan een kruis door de vraag).**
 - a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Beschrijf wat je zei of deed:

2. **Je voelde je betrokken bij de inleiding en de instructie (als je dat niet deed, zet dan een kruis door de vraag).**
 - a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend,

stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

c. Hoe kon je dat aan je merken / zei je er iets van?

3. Je bent tevreden over het behaalde resultaat van deze sessie: (als je dat niet deed, zet dan een kruis door de vraag).

a. Over welk onderdeel van je werk?

b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

c. Hoe kon je dat aan jou merken / zei je er iets van?

4. Je kunt positieve feedback accepteren.

a. Tijdens welke activiteit:

b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

c. Hoe kon je dat aan je merken / zei je iets?

5. Overige verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt:

Non-verbaal gedrag:

6. Je werkte met een positieve houding: (je deed goed mee, had er zin in, was opgewekt, etc.)

a. Tijdens welke activiteit:

b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

c. Hoe kon je dat aan jou zien?

7. Je werkte met fysieke energie (bijv. "shining eyes": je voelde gewoon dat je straalde, je werkte doortastend met de techniek, je pakte zelf je spullen, je was veel in beweging, etc.):

a. Tijdens welke activiteit:

b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, accepterend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):

c. Waaraan was dat bij jou te zien?

- 8. Je voelt je verbonden aan je werk: (blijft er maar naar kijken, wil het heel goed en mooi maken, is zorgvuldig, bergt het goed op, wil het meenemen, etc.)**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Hoe kon je dat aan jou zien?
- 9. Je hebt goed contact met de therapeut:**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Waaraan kon je dat merken bij jou en de therapeut?
- 10. Je ging helemaal op in de beeldende activiteit. (je was minder bezig met je omgeving, werkte op jezelf, je was lekker bezig, etc.)**
- a. Tijdens welke activiteit:
 - b. (verbaal of non-verbaal) Gedrag van de therapeut op dat moment (sturend, volgend, acceptierend, begripvol, confronterend, stimulerend, individuele begeleiding, groepsgesprek, zorgt voor een veilige sfeer):
 - c. Hoe was dat aan jou te merken?
- 11. Overige verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt:**
- 12. Welke omstandigheden in de groep of bij jezelf hebben deze sessie beïnvloedt (zowel positief of negatief).**

Bijlage 5A: uitkomsten en analyse van observaties door observator en cliënt B

Deelvraag 3: *Welke elementen uit de interventie hebben bijgedragen aan een positieve werkervaring voor cliënt B die meewerken aan een positieve zelfwaardering?*

Omdat ik zoek naar die zaken die positief gedrag uitlokken, heb ik het geobserveerde gedrag ondergebracht bij de verschillende activiteiten in de therapie. Ik kan dan inzoomen op de elementen die het positieve gedrag uitlokten. Deze activiteiten binnen de interventie lopen grotendeels gelijk aan de fasen binnen de therapie en zijn gestoeld op de creatief therapeutische driehoek (Smeijsters, 2008). Het gaat om de volgende elementen: de inleiding, het werken aan de opdracht, het medium zelf, de evaluatie, het gedrag van de therapeut en nog een aantal algemene waarnemingen die de hele sessie aanwezig waren. De overige omstandigheden die de sessies beïnvloed hebben, konden worden ingevuld bij vraag 12 en worden apart genoemd.

Er zijn twee respondenten, nl. een observator en de cliënt zelf. De observator vult het formulier in tijdens de sessie, de cliënt na elke sessie.

Verbaal:

Vraag 1: de cliënt geeft aan het beeldend werken leuk te vinden.

Vraag 2: de cliënt is betrokken bij de inleiding en de instructie.

Vraag 3: de cliënt geeft aan tevreden te zijn over het behaalde resultaat van de sessie.

Vraag 4: de cliënt kan de positieve feedback accepteren.

Vraag 5: overig verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt.

Non-verbaal:

Vraag 6: de cliënt werkt met een positieve houding.

Vraag 7: de cliënt werkt met fysieke energie (b.v. shining eyes)

Vraag 8: de cliënt verbindt zich aan het gemaakte werk.

Vraag 9: de cliënt heeft goed contact met de therapeut.

Vraag 10: de cliënt gaat op in de activiteit (vitality effects) in het medium.

Vraag 11: overig non-verbaal gedrag van de cliënt waaruit een positieve ervaring blijkt.

Vraag 12: welke omstandigheden in de groep of die van cliënt B hebben de sessie beïnvloed. Zowel positief als negatief?

De antwoorden op de bovenstaande vragen zijn ingedeeld bij die elementen waar positieve reacties te zien waren en zijn verwoord in onderstaande tabel.

Codering: de cijfers in de kolom "activiteit", verwijzen naar de sessie en de gestelde vragen in het observatieformulier. Dus 1.2 = sessie 1, vraag 2.

Elementen / onderdeel / fase	Activiteit	observator	Cliënt
Inleiding / instructie	Brainstormen over zelfwaardering 1.2	Ondanks vermoeidheid doet ze goed mee	Ik voelde me vrij om suggesties te doen ondanks dat ik het lastig vond
	Groepsgesprek 1.6	Gaat steeds meer rechtop zitten	
	Krasspel warming up 1.6	Heeft plezier door samen aan het werk te zijn	Ik kreeg er weer helemaal zin in en ging van bijna huilen uit frustratie naar lachen
	Rondje 3.5, 3.12	Is open over langere opname	Open over medicatie ADD daardoor hak ik gemakkelijker knopen door, ik ben zelfverzekerder aan het werk i.p.v. elke 5 minuten wat anders
	Kwaliteiten benoemen 4.1, 4.5, 4.7	Benoemt dat ze het leuk vindt om aan het woord te zijn geweest. Is verder vrij stil en bescheiden over zichzelf. Doet wat er gevraagd wordt. Als ze een vraag krijgt zegt ze mooie dingen over zichzelf. Lijkt wat te ontspannen na het benoemen van de kwaliteiten.	
	Inleiding met de dieren 4.7, 4.9	Staat achter haar keuze, vindt het wel lastig. Beantwoordt vragen en drukt zich helder uit richting therapeut.	Ik woog zorgvuldig af, ik vroeg na of ik het goed begreep. Ik accepteerde advies. Onderbrak niet.
	Introductie gutsen 5.1	B spreekt uit hoe leuk ze het vindt. Moeilijk om een goede keuze te maken. Ze herkent panieksituaties en kan ze eerder signaleren.	

	Kiezen van een symbool 5.2, 5.5	Denkt na over de haalbaarheid van haar plan, wil het eenvoudiger maken, is betrokken, bespreekt actief haar opties. Ze staat erg achter de betekenis van haar gekozen symbool, ze leest de betekenis voor.	
	Intro rondje 5.2, 5.9	Vertelt open over haar opname en verandering van wegwillen maar vindt de opname nu tekort.	Open, eerlijk, begreep de opdracht, durfde vragen te stellen over hoe ik het aan moest pakken. Ik durfde open en eerlijk te zijn over wat ik moeilijk vond en ging daarover in gesprek.
	Intro rondje 6.2, 6.4	B is betrokken, enthousiast, vertelt uit zichzelf over haar behandeling aan A. Ze is er positief over. A bevestigt dat. Ze let goed op.	Ik deed mee, luisterde naar wat de anderen zeiden, etc.
	Intro rondje 7.9	Cliënt vertelt over een moeilijk gesprek vooraf in de groep. Ze is open en vertelt haar moeite met exposeren (voelt als kinderachtig, liefdadigheid).	
Werken aan opdracht	Het maken van een doosje 1.1		Ik deed mee, ik was open Dat er wat uit kwam was al bijzonder Ik hakte knopen door
	Eind van de sessie 1.8	Cliënt gaat toch nog aan het werk	
	Krijgt een bedrukt lino blad omdat ze er sessie 2 niet was 3.2	Ze vindt het gekregen blad leuk. Doorzettingsvermogen, b benoemt dat dat nieuw voor haar is.	
	Poster maken 3.3		Gaat achter haar keuze staan, ik ga iets gek doen, ipv eeuwig twijfelen

	Poster maken 3.4, 3.6, 3.7, 3.10		Gaat knopen doorhakken, Ik was opgewekt, serieus en zelfstandig bezig, ik ging eigen spullen van handlettering ophalen,
	Teken een onderdeel van een dier waar jij kracht uithaalt 4.6, 4.10, 4.11	Lijkt erin op te gaan. Cliënt gaat het aan maar daar blijft het bij. Kan moeilijk keuzes maken. Geeft aan het leuk te vinden.	Ik deed serieus mee, had een actieve houding, vroeg om een formulier, bleef na de sessie voor uitleg, ik werkte zelfstandig
	Overtekenen van symbool op lino 5.4	B wordt erop gewezen dat ze tekenvaardigheden heeft en accepteert dat.	
	Overtekenen symbool op lino 5.6	Is bereid om te werken aan het achterliggende doel	
	Overtekenen symbool op lino 6.6	zit rechtop, maakt contact, is actief	
	Na het afdrukken lino 7.4	Is niet tevreden met de afdruk. Ze kan horen dat alleen al het feit dat ze er zelf mee bezig is, positief is. Los van het resultaat.	
Medium	Introductie gutsen 5.1	Ze vindt het gutsen erg leuk, het doen, spreekt dit uit	Ik zei dat ik me de hele dag nog niet zo fijn had gevoeld als op dat moment
	Linonijden 5.3, 5.6, 5.7, 5.8		Ik wilde graag doorwerken, ik was tevreden met mijn tekening op dat moment. Ik was geconcentreerd en zorgvuldig, ik pakte zelf mijn spullen, ik werd steeds energieker en wilde doorwerken. Ik dacht goed na over hoe ik het aan wilde pakken en vroeg om advies.

	Gutsen 5.10		Met het nabespreken had ik werkelijk geen idee hoe de anderen het hebben gedaan. Ik werkt door en op mezelf.
	Linosnede 6.3		B zegt tevreden te zijn voor nu, wel zou ik het de volgende keer anders doen.
	Linosnede 6.6, 6.7, 6.8, 6.10	Houdt vol, vraagt advies, vindt het jammer dat de tijd om is. Gaat direct aan het werk met gutsen, met kracht en zonder aarzelen, maakt hele lange halen met haar guts, lijkt ervan te genieten. Ze werkt lang door. Ze wil het graag afhebben, het resultaat zien.	Ik werkt door, zorgvuldig, Ze maakt in de avonduren nog meer lino'sneden. Ik pakte zelf mijn spullen en probeerde verschillende technieken uit. Ik was minder met mijn omgeving bezig en werkte op mezelf.
	Afdrukken Linosnede 7.2, 7.3, 7.6	Kan ook door eigen ervaring met het gutsen, nieuwe ideeën bedenken. Experimenteert met het afdrukken van de lino met kleur en ondergrond. Heeft zelf doorgewerkt en een nieuwe lino gemaakt. Vindt het maken van een lino leuk, het gutsen.	
Contact met en gedrag van de therapeut	Gehele sessie 1.9	non-verbaal stimulerend	A bleef me helpen ondanks dat ik er niet goed bij zat en me kon bereiken
	Nabespreking 1.4	Therapeut benoemt krachten als samenwerken en eerlijkheid	
	Nabespreking ;		
	Tijdens het werk 3.5, 3.8, 3.12	Heeft oogcontact, wil iets gekks gaan doen, is in gesprek en geeft antwoorden	Geniet van een compliment over daadkracht van A. Ik vroeg en kreeg advies ,

			durfde mezelf goed te uiten
	Bij binnenkomst 3.11		Ik zei vrolijk en welgemeend hallo en gedag
	Kwaliteiten benoemen 4.2		Ik voelde me veilig genoeg om me uit te spreken, ik hield niets voor me, ik voelde me serieus genomen.
	Dieren en kwaliteiten 4.10	Je blijft rustig, ondanks dat het soms onrustig wordt.	
	Rondje 5.9		Ik heb het gevoel dat jij, A de therapeut, mij begrijpt en me op de juiste manier stimuleert
	Rondje 6.4, 6.9, 6.10	B staat positief t.o.v. haar behandeling. A bevestigt dat. Laat zich steunen en vertrouwd op therapeut A.	Toen ik binnenkwam kletsten we meteen. Ik stemde ermee in dat ze dinsdag naar mijn evaluatie komt en zei dat leuk te vinden. Ik voelde me vrij om met te uiten veilig genoeg om lekker bezig te zijn. Ik luisterde naar adviezen en tips.
Evaluatie	Nabespreking 1.4		Neemt complimenten aan van therapeut
	Tevreden over haar werk 3.3, 3.11	Vindt een mooi vel > doorzettingsvermogen	Ik heb positieve dingen over mijn werk gezegd
	Nabespreking 3.5		Wil opdracht in eigen tijd afmaken
	Opruimen 3.8		Ik was zorgvuldig, borg mijn werk goed op, had goede voornemens,
	Opruimen 4.7, 4.8		Ik hielp opruimen en nam mijn werk mee

	Nabespreking 5.3	Denkt na over keuze met hoofd of met gevoel. Heeft patroon doorbroken en doorgezet ondanks twijfel	
	Nabespreking 5.5		Dat ik zelf aan gaf door te hebben gezet. Er positiever mee bezig was dan dat ik eraan begon.
	Tijdens het ontvangen van complimenten 5.4		Ik zei bedankt, i.p.v. mezelf naar beneden te halen.
	Nabespreking 6.4		Volgens mij zei ik dankjewel toen A mijn werk mooi noemde.
	Nabespreking 7.3	Ze is tevreden over haar poster, blij verrast dat ze hem af had.	
	Nabespreking 7.6	Neemt zelf haar vragenlijst mee.	
Tijdens de hele sessie	Gehele sessie 3.1, 3.5, 3.7	Luistert aandachtig, is rustig aan het werk, geconcentreerd en werkt goed door	Vindt het leuk, is actief, vraagt om feedback en hulp
	Gehele sessie 4.5, 4.12	Geeft eerlijk aan dat ze er niet helemaal bij is i.v.m. medicatie. Weinig energie.	

De originele observatielijsten zijn in te zien bij de auteur van het onderzoek. In de tabel hieronder zijn de antwoorden verwerkt.

Bijlage 6: Interventie beschrijving:

Sessie 1:

Doel: vaststellen van gedachten over zichzelf; verschil tussen gedachten over gedrag en gedachten over jezelf; bewustwording van ondermijnende en opbouwende gedachten; oefenen met positieve gedachten.

Houding: re-educatief

Materiaal: doosjes (black box and white box)

Inleiding:

Opdracht: beschrijf gedachten over jezelf. Wat denk je over je zelf. Verdeel deze gedachten in opbouwende en afbrekende gedachten. De afbrekende gedachten schrijf je met wit op zwart papier, de positieve gedachten schrijf je op gekleurd papier. Versier twee doosjes: een black box en een white box. Doe de gedachten daarin.

Evaluatie:

Huiswerk: schrift: schrijf deze week je positieve en negatieve gedachten over jezelf op. Kies de belangrijkste positieve gedachte uit voor de volgende keer.

Sessie 2

Doel: bewust worden en stimuleren van helpende positieve gedachten wat betreft de zelfwaardering, benoemen van positieve kwaliteiten.

Opdracht: Een positieve gedachte uitwerken voor op je spiegel (handlettering) of maak een gedicht met deze gedachte als eerste regel en schrijf die mooi op.

Huiswerk: schrift: kies een positieve gedachte uit en schrijf die op. Hang hem in je kamer (spiegel) en herhaal die elke dag een paar keer.

Sessie 3

Doel: bewust worden van een onrealistisch negatief zelfbeeld en het bewust worden van ondersteunende gedachten wat betreft de zelfwaardering. Benoemen van positieve kwaliteiten die ingezet zijn.

Opdracht: beschermengel uitwerken: dier vorige keer afmaken. Reserve opdracht: met inktrollers experimenteren (mengen, werken op A1, en daar je naam op maken) Nabespreken.

Eventueel een start maken met sessie 4.

Sessie 4:

Doel:

- het ontdekken van de eigen kwaliteiten in groepsverband
- kwaliteiten ervaren met voorbeelden van anderen
- kwaliteiten ervaren in het hier en nu
- een krachtig symbool vinden

Houding therapeut:

- Re-educatief
- Ondersteunend, psycho-educatief,
- Zorg dat de kwaliteiten binnenkomen door er tijd voor te nemen en naar voorbeelden te vragen.

Materiaal:

- A1, stiften, boeken, internet

Inleiding voor de groepstherapie, gesprek:

- Vaststellen van het zelfbeeld
- Negatief zelfbeeld (terecht of onterecht)
- Ontdekken van positieve eigenschappen om je zelfbeeld weer reëel te maken
- Krachtgericht i.p.v. klachtgericht (Korrelboom, 2011)

Opdracht:

- In de groep staat om beurten iemand centraal, zijn naam is midden op een groot A1 vel gezet. Elk groepslid kiest een andere kleurstift.
- De centrale persoon en de groep worden bevraagd op de kwaliteiten van de persoon en geven daar voorbeelden bij.
- De centrale persoon zoekt 3 kwaliteiten uit die het belangrijkste voor hem zijn.
- Zoek samen in de groep een passend symbool voor deze persoon. Er kunnen hulpmiddelen worden gebruikt als boeken en internet. Maar een eigen ontwerp verdient de voorkeur.

Evaluatie:

- Hoe was het om te doen?
- Welke kwaliteiten heb je bij elkaar gezien?

Sessie 5:

Doel:

- Omzetten van een symbool op een linoplaat
- Ervaren van kwaliteiten als: doorzettingsvermogen, geduld, concentratie, keuzes maken, doelgericht zijn, sturen, flexibiliteit
-

Houding therapeut: re-educatief

Materiaal:

- Linoleum, Potloden, Carbonpapier, Linomesjes, onderleggers

Inleiding:

- Terugvragen van de symbolen en de betekenis

- Uitleg over het overzetten van een symbool op linoleum, uitleg over spiegelbeeldig werken
- Werken met carbonpapier
- Uitleg over het gutsen in linoleum met aandacht voor de omgevingseffecten van het symbool.
- Veiligheid

Opdracht:

- Werk je symbool verder uit en zet het over op een linoleumplaat
- Bepaal vooraf de grootte van de linoleumplaat
- Begin met het gutsen van je symbool

Evaluatie:

- Wat vond je van het proces?
- Welke kwaliteiten kwam je tegen van jezelf? Aan de hand van het ingevulde A1 blad.

Sessie 6:

Doel:

- Omzetten van een symbool op een linoplaat
- Ervaren van kwaliteiten als: doorzettingsvermogen, geduld, concentratie, keuzes maken, doelgericht zijn, sturen, flexibiliteit
-

Houding therapeut: re-educatief

Materiaal:

- Linoleum, Potloden, Carbonpapier, Linomesjes, onderleggers

Inleiding:

- Terugvragen van de symbolen en de betekenis
- Uitleg over het overzetten van een symbool op linoleum, uitleg over spiegelbeeldig werken
- Werken met carbonpapier
- Uitleg over het gutsen in linoleum met aandacht voor de omgevingseffecten van het symbool.
- Veiligheid

Opdracht:

- Werk je symbool verder uit en zet het over op een linoleumplaat
- Bepaal vooraf de grote van de linoleumplaat
- Begin met het gutsen van je symbool

Evaluatie:

- Wat vond je van het proces?
- Welke kwaliteiten kwam je tegen van jezelf? Aan de hand van het ingevulde A1 blad.

Sessie 7:

Doel:

- Afdrukken van een linoleumsnede
- Ervaren van het zichtbare effect van het werkproces
- Ervaren van het plezier van iets afmaken
- Ervaren van krachten van kwaliteiten

Houding: re-educatief

Materiaal:

- Linoleum, gutsen, lino-inkt, onderleggers, handroller, drukpers, krantenpapier, schoonmaakmiddelen, schorten

Inleiding:

- Uitleg over het afdrukken van de linoleumsnede
- Kleuren mengen
- Hoeveelheid inkt op de roller
- Met een handroller, er op staan, drukpers
- Experimenteren met kleuren en effecten

Opdracht:

- Druk je lino-snede af en experimenteer met de mogelijkheden
- Maak verschillende afdrukken

Evaluatie:

- Wat vind je van het werk
- Wat vind je van het proces
- Welke kwaliteiten kwam je tegen van jezelf en anderen.
- Wie nodig je uit voor de expositie

Sessie 8 exposeren

- De cliënt deelt zijn werk met anderen
- De cliënt kan genieten van de aandacht
- De cliënt wordt bevestigd in zijn kwaliteiten
- De cliënt krijgt meer zelfwaardering

Bijlage 7 Verklaring geheimhouding stage-instelling / onderzoeker

Bijlage 7

VERSLAVINGSZORG
NOORD NEDERLAND

Verklaring van geheimhouding onderzoekstagiair

Ondergetekende

verplicht zich tot geheimhouding van alle persoonsgegevens en bedrijfsinformatie die hem/haar binnen Verslavingszorg Noord Nederland ter kennis komen.

Hij/zij verklaart ermee bekend te zijn, dat deze verplichting geldt zowel tijdens als na afloop van zijn/haar afstudeeropdracht.

De documenten waarin vertrouwelijke informatie wordt vastgelegd in de vorm van een afstudeerrapport, scriptie of verslag hebben een vertrouwelijke status en vallen onder de geheimhoudingsplicht.

Externe publicatie, presentatie of verspreiding, zowel binnen als buiten de onderwijsinstelling van de student, kan pas geschieden na accordering door stagebegeleider van Verslavingszorg Noord Nederland.

Naam stagiair: Anneke Goldsteen

Afdeling: Vaktherapie beeldend

Periode onderzoek: 1-2-2019 – 1-7-2019

Opleiding: Creatieve therapie

School/Universiteit: NHL/Stenden

Plaats: Leeuwarden

Datum: 17 januari 2019

Handtekening:

De geheimhoudingsverklaring is opgemaakt namens Verslavingszorg Noord Nederland door:

Naam: Bertil Droste, teammanager

Afdeling: *Kleinere Vasthouding*

Datum: *29-1-2019*

Handtekening:

Bijlage 7a Verklaring geheimhouding opleiding NHL-Stenden / onderzoeker

~~Bijlage 7a~~ Bijlage 7a

Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door onderzoeker

Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Student:Anneke Goldsteen.....

Studentnummer:1628611.....

Opleiding:GZ VB VR.....

Hierbij verklaar ik dat: • Ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze praktijk- en afstudeergids 3/4. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de NHL Stenden hogeschool;

Vaktherapie Praktijk- en Afstudeergids voor de student en docenten VTH VR 2017-2020

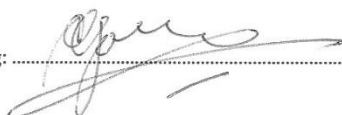
136

• Ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen; • Ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

x Bij dezen verleen ik toestemming aan NHL Stenden hogeschool om de ruwe data van dit onderzoek anoniem te gebruiken voor verder onderzoek.

Datum:3 januari 2020.....

Handtekening:

Bijlage 8 Toestemmingsverklaring stage-instelling / cliënt

Bijlage 8

TOESTEMMINGSVERKLARING UITWISSELEN INFORMATIE

VNN is volgens de wet verplicht om uw huisarts op de hoogte te houden van uw behandeling. Wij moeten ook de apotheek op de hoogte brengen van de medicatie die u ontvangt. Beiden is in het belang van uw behandeling.

Soms is het noodzakelijk dat wij informatie over u uitwisselen met andere hulpverleners buiten VNN. Voor die uitwisseling vragen wij uw toestemming.

De gegevens over uw behandeling kunnen ook gebruikt worden voor registratie van bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek. Deze registratie is anoniem, dat wil zeggen dat uw naam en alle andere persoonlijke gegevens weggelaten worden. Dat geldt ook voor het verzamelen van gegevens in het kader van kwaliteitsbewaking en -verbetering.

Indien u later uw toestemming wilt intrekken of bezwaar heeft tegen registratie van uw gegevens, dan kunt u aan uw behandelaar het formulier Bezwaar informatieverstrekking vragen, deze invullen en aan de behandelaar overhandigen. Hij of zij zal zorgen dat het bezwaarformulier in uw dossier komt.

Naam en voorletters Vakdier

Geboortedatum 15-07-1997

Cliëntnummer 55330

Hierbij verklaar ik ermee akkoord te gaan dat VNN informatie uitwisselt over mij en mijn behandeling met degenen die hieronder genoemd staan. Ik begrijp dat het in het belang van mijn behandeling noodzakelijk is. Alleen medewerkers die rechtstreeks bij mijn behandeling betrokken zijn, mogen die informatie geven of opvragen.

Ik geef, zo lang als mijn behandeling bij VNN duurt, toestemming om gegevens uit te wisselen met:

☒ Onderzoek voor de opleiding Vaktherapie Beeldend, t.b.v. de module Krachtgericht werken

Handtekening cliënt voor akkoord:

Datum handtekening:

07-03-1997-2018

Bijlage 8a Toestemmingverklaring opleiding NHLStenden / cliënt

Bijlage 8a: Toestemmingsverklaring (informed consent) deelnemer

Titel onderzoek: ZELFWAARDERING BIJ JONGEREN MET EEN VERSLAVING, een interventie met linoleum vanuit positieve psychologie.

Verantwoordelijke onderzoeker: Anneke Goldsteen

Hierbij verklaar ik dat:

- Ik op een voor mij duidelijke manier mondeling (indien mogelijk) en schriftelijk ben ingelicht over de aard, methode, doel, de risico's en de belasting van het onderzoek;
- De studentonderzoeker mijn vragen naar tevredenheid heeft beantwoord;
- Ik weet dat de gegevens anoniem worden verwerkt, dat onderzoeksgegevens worden losgekoppeld van de persoonsgegevens en dat na afloop van het onderzoek de persoonsgegevens worden vernietigd;
- Ik weet dat de gegevens en resultaten uit het onderzoek alleen anoniem aan derden, indien nodig, bekend zullen worden gemaakt. Ik neem geheel vrijwillig deel aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment, zonder opgave van redenen, mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

☒ Bij dezen verleen ik toestemming aan de onderzoeker om geluids- en/of beeldopnamen te maken voor zijn of haar onderzoek. Ik geef goedkeuring dat film-, foto-, en videomateriaal of bewerking daarvan uitsluitend voor analyse en/of wetenschappelijke presentaties zal worden gebruikt. De geluidsfragmenten of beelden zullen direct na het verwerken ervan, of anders na hooguit 6 maanden, worden vernietigd of dusdanig bewerkt dat het niet meer tot de persoon is te herleiden.

- Bij dezen verleen ik toestemming aan NHL Stenden hogeschool om de ruwe data van dit onderzoek anoniem te gebruiken voor verder onderzoek.
-

Naam deelnemer:xxxxxxxxxxxxxx (bekend bij de onderzoeker).....

Datum:7 maart 2019..... Handtekening deelnemer:.....zie formulier stage-instelling VNN

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker: Ik heb een mondelinge (indien mogelijk) en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal van een eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.

Naam onderzoeker:Anneke Goldsteen..... Datum: ... 7 maart 2019.....

Handtekening onderzoeker:

Bijlage 9 Toestemmingsverklaring mentor cliënt B

Bijlage 9

Bijlage 2: Toestemmingsverklaring (informed consent)

Titel onderzoek: **Ik ben waardevol** (zelfwaardering stimuleren bij jongeren met een verslaving die een negatief zelfbeeld hebben).

Verantwoordelijke onderzoeker: Anneke Goldsteen

Hierbij verklaar ik dat:

- Ik op een voor mij duidelijke manier mondeling (indien mogelijk) en schriftelijk ben ingelicht over de aard, methode, doel, de risico's en de belasting van het onderzoek;
- De studentonderzoeker mijn vragen naar tevredenheid heeft beantwoord;
- Ik weet dat de gegevens anoniem worden verwerkt, dat onderzoeksgegevens worden losgekoppeld van de persoonsgegevens en dat na afloop van het onderzoek de persoonsgegevens worden vernietigd;
- Ik weet dat de gegevens en resultaten uit het onderzoek alleen anoniem aan derden, indien nodig, bekend zullen worden gemaakt. Ik neem geheel vrijwillig deel aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment, zonder opgaaf van redenen, mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

O Bij dezen verleen ik toestemming aan de onderzoeker om geluids- en/of beeldopnamen te maken voor zijn of haar onderzoek. Ik geef goedkeuring dat film-, foto-, en videomateriaal of bewerking daarvan uitsluitend voor analyse en/of wetenschappelijke presentaties zal worden gebruikt. De geluidsfragmenten of beelden zullen direct na het verwerken ervan, of anders na hooguit 6 maanden, worden vernietigd of dusdanig bewerkt dat het niet meer tot de persoon is te herleiden.

- Bij dezen verleen ik toestemming aan NHL Stenden hogeschool om de ruwe data van dit onderzoek anoniem te gebruiken voor verder onderzoek.

Naam deelnemer: M. Wieringa

Datum: 13/11/19 Handtekening deelnemer: [Handtekening]

In te vullen door de uitvoerende onderzoeker: Ik heb een mondelinge (indien mogelijk) en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal van een eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.

Naam onderzoeker: Datum:

Handtekening onderzoeker:

Bijlage 10 Feedback onderzoeksbegeleider praktijk

Advies onderzoeksbegeleider praktijk

(student voegt dit toe aan het definitieve afstudeeronderzoek)

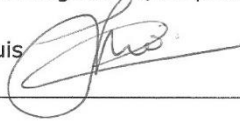
Naam student-onderzoeker: <i>Anneke Gololsteen</i> Opleiding: 04XXXX <i>GZ VTH VK3</i> Relatienummer: <i>1628611</i> Naam en functie onderzoeksbegeleider praktijk: Corrie Muis, vaktherapeut beeldend Datum: 15-12-2019
Wat vindt u sterke onderdelen van het afstudeeronderzoek (concept)? 1. Het heeft een mooie module opgeleverd. 2. Het heeft een specifieke manier van beeldend werken als centraal thema. 3. De visie van waaruit de module en het onderzoek is opgezet, past goed binnen het oplossingsgerichte denken binnen de VNN. Argumentatie: Het sluit aan bij mijn wens als beeldend therapeut en de wens van het team binnen de jeugdafdeling om ons interventie-aanbod te beschrijven en uit te breiden, en met gerichte indicaties te kunnen werken. Het is een heel mooi beeldend aanbod voor mensen met een laag zelfbeeld. Goed voor de positionering van ons vaktherapeutisch aanbod binnen de VNN.
Wat is uw advies aan de student ter verbetering van het afstudeeronderzoek en waarom? 1. Het observatieformulier kan wat verbeterd worden. 2. 3. Argumentatie: Het observatieformulier is uitgebreid, er zijn meerdere pagina's om in te vullen, en daardoor wat onoverzichtelijk.
Wat is uw oordeel over de wijze waarop de student het onderzoeksproces gestalte heeft gegeven (goed/ voldoende/onvoldoende): Goed. Argumentatie: Student heeft heel gestructureerd gewerkt, zowel in het voorbereiden van het onderzoek, als in de fase van het uitvoeren en beschrijven. Het was steeds duidelijk wat er ging gebeuren en wat er van iedereen werd verwacht, en de samenwerking verliep heel prettig. Het heeft een helder beschreven module opgeleverd.

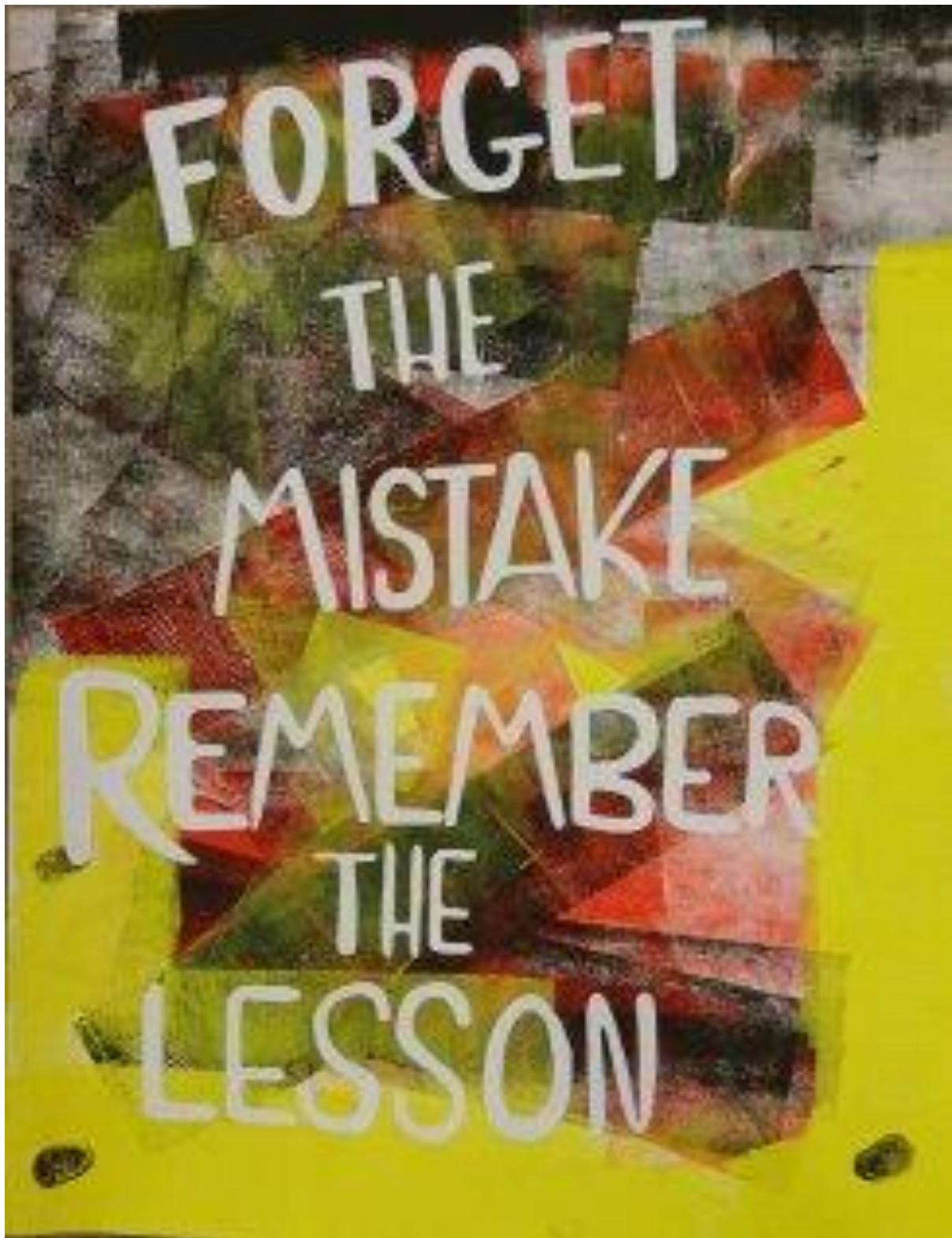
Wat is uw oordeel over de bruikbaarheid van het onderzoek(goed/
voldoende/onvoldoende):

Goed

Argumentatie: Het is goed uitgevoerd, en praktisch goed herhaalbaar.

Handtekening: Corrie Muis

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Corrie Muis', written over a horizontal line.

De afbeeldingen in dit verslag zijn gemaakt tijdens de interventie van dit onderzoek door cliënt B en met haar toestemming geplaatst.